

PIHAKULTTUURI SUOMESSA 1940–1970 -LUVUILLA
Pihat ja asumisen muutos postikyselyaineistossa kuvattuina

Pro gradu -tutkielma
Historian laitos, kulttuurihistoria
Anna Tuominen
Lokakuu 2008

TURUN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta, historian laitos

TLOMINEN, ANNA: Pihakulttuuri Suomessa 1940–1970-luvuilla. Pihat ja asumisen muutos muistitietoaineistossa.

Pro gradu -tutkielma, 95s., 2liites.

Kulttuurihistoria

Lokakuu 2008

Pihat ja niiden kulttuuriset merkitykset muuttuivat Suomessa monin tavoin 1900-luvun aikana, mutta näitä muutoksia ja niiden yhteyttä asumisen ja sen merkitysten muutoksiin laajemmin on toistaiseksi tutkittu vain vähän. Siksi tämä tutkielma on myös laajojen teemojen tarkasteluun perustuvaa kartoitusta pihojen kulttuurihistoriasta ja sen tulevaisuudessa tarkempaa huomiota ansaitsevista osa-alueista. Pääasiallisena aineistona on vuonna 1979 kerätty postikyselyaineisto. Tutkielma liittyykin aineistonsa ja lähestymistapojensa johdosta muistitietotutkimuksen kenttään. Kyselyaineiston lisäksi lähdeaineistona on *Kotiliesi*-lehden piha-aiheisia kirjoituksia 1950–70-luvuilta.

Työssä on teema-analyysin avulla hahmotettu kuva pihojen muutoksen keskeisistä piirteistä sekä maaseudulla että taajamissa. Pihoja tarkastellaan ensinnäkin muuttuvina, toiseksi toiminnan kautta ja kolmanneksi sosiaalisesti rakentuvina tiloina. Olennaisia muutoksia sotienjälkeisellä kaudella olivat pihojen puutarhaistuminen ja siistiytyminen, pihatilojen käytön muuttuminen aiempaa yksityisemmäksi ja vapaa-ajan vieton tulo keskeiseksi pihojen käyttötarkoitukseksi. Samalla kotitarveviljely väheni, mikä on yksi esimerkki pihojen muutosten yhteydestä kulutuskulttuurin muutoksiin ja yleiseen elintason nousuun sekä elämäntyylin muutokseen. Merkittävä pihoihin vaikuttanut tekijä oli maaseudun autioituminen 1960–1970-lukujen niin kutsutussa Suuren muutossa. Kaupunkikerrostaloissa puolestaan pihojen käyttö usein väheni 1800-luvun loppuun ja 1900-luvun alkuun verrattuna ja ne menettivät merkitystään asukkaiden sosiaalisina tiloina.

Tutkielman teoreettinen perusta on tilan ja paikan tutkimuksessa sekä asumisen tutkimuksessa, johon liittyvät historiantutkimukset ovat olleet keskeisenä tutkimuskirjallisuutena. Työhön on liittynyt myös puutarhaharrastuksen historiasta Suomessa ja osin myös Ruotsissa tehtyjen tutkimusten kartoitus. Lisäksi on hyödynnetty yhteiskuntatieteellisiä tutkimuksia suomalaisen elämäntyylin muutoksista 1900-luvulla sekä arkielämää käsittelevää teoriaa.

Pihapuutarhoja ja puutarhaharrastusta on Suomessa tähän mennessä tutkittu hiukan, toisinaan myös kulttuurihistoriallisista näkökulmista. Pihat kokonaisuutena ovat kuitenkin myös puutarhoja laajempi tutkimuskohde. Niihin huomiota suuntaamalla voidaan tuoda aivan uusiakin näkökulmia asumisen tutkimukseen. Eräs tässä työssä merkittäviksi nousseista aiheista on omakotiasumisen ideaali, joka Suomessa on varsin voimakas ja jota on jonkun verran tutkittukin. Tässä ideaalissa pihalla on olennainen merkitys, mikä osaltaan tukee näkemystä, että asumisen kulttuurihistorian ymmärtämiseksi on usein aiheellista tutkia pihoja.

ASIANSAT pihat, puutarhat, puutarhanhoito, asuminen, asunnot, arkielämä, muistitieto.

SISÄLLYS

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimusaihe.....	1
1.2. Tutkimustilanne.....	2
1.3. Aineisto ja tutkimustapa.....	6
1.4. Käsitteiden käytöstä	14
2. Muuttuvat maaseudun pihat	17
2.1. "Kyllä nyt on pihat muuttuneet".....	17
2.2. Puutarhaistuminen ja siistiytyminen.....	20
2.3. "Nyt on hevoset vaihtuneet traktoreihin".....	27
2.4. Pihojen kuvaukset nykypäivän kommentointina.....	30
3. Muuttuvat taajamien pihat	34
3.1. Jälleenrakennuskauden omakotitalot.....	34
3.2. Perunamaista koristepuutarhoihin.....	37
3.3. Kerros- ja rivitalopihat.....	43
3.4. "Autoistuminen on suurin pihatilan nelijä".....	47
3.5. Kaupunkipihat: uutta vai vanhaa?.....	49
4. Toiminnan pihat	52
4.1. Toiminta ja kodillisuus arkielämän piirteinä	52
4.2. Työ, lepo ja harrastaminen	53
4.3. Puutarha työnä, huvina ja itseilmaisuna.....	58
4.4. "Oleskelemme paljon pihassa".....	63
4.5. Pihat itse tehtyinä tiloina.....	68
5. Ihmisten pihat	70
5.1. Pihatilan sosiaalinen rakentuminen.....	70
5.2. Yksityiset ja yhteiset pihat.....	72
5.3. Katsotut ja näytetyt pihat.....	76
5.4. Naisten ja miesten pihat.....	80
6. Lopuksi	85
Lähteet	91

Liitteet

1. Johdanto

1.1. Tutkimusaihe

*"Nyt piha on koriste - ja käyttöesine. Ennen se oli lehmän ruokaa."*¹

Pihoissa, kuten asumisessa ylipäätään, näkyy suomalaisessa elämänmuodossa 1900-luvulla tapahtunut monitahoinen ja syvällekäyvä muutos. Asuminen on paljolti ajattomana itsestäänselvyytensä pidettyä ja ristiriitaisin tavoin, sekä tietoisesti että huomaamatta, käytäntöjä toistaen tuotettua arkielämää. Tämä on juuri sitä, minkä historiallistaminen on kulttuurihistoriallisen tutkimuksen tehtävä. Asuminen ja tämän työni aiheena oleva 1900-luvun pihakulttuuri liittyvät muun muassa maatalouden rakennemuutokseen ja kaupungistumiseen, elintason nousuun ja kulutuskulttuurin laajenemiseen, asumisen ja kodiksi määriteltävän tilan kulttuuristen merkitysten tihentymiseen, koti- ja ydinperheideologiaan sekä ajankäytön muutoksiin. Toisaalta myös pihakulttuurin pitkäkestoisiin piirteisiin ja jatkuvuuksiin pääsee käsiksi valitsemieni aineistojen avulla ja aiempaa tutkimusta hyödyntäen.

Tässä työssä tutkin 1900-luvun suomalaista kotipihakulttuuria ja sen monitahoista muutosta suunnaten kiinnostukseni asumisen kulttuurihistoriaan ja pihoihin elettyinä tiloina. Lähdeaineistona käytän Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitoksen arkiston (TYKL) vuonna 1979 kerättyä postikyselyä *Pihamaat*², jonka lisäksi hyödynnän 1970-luvun ja osin 1950–60-lukujen *Kotiliesi*-lehden pihaa ja asumista käsitelleitä kirjoituksia. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koskee pihojen muutoksia: miten *Pihamaat*-kyselyn vastaajat kertovat kotipihojen muuttuneen ja mihin nämä muutokset liittyvät? Tähän kysymykseen keskityn luvuissa 2 ja 3. Toiseksi kysyn, mitä aineisto kertoo pihoista sosiaalisina ja toiminnallisina tiloina ja kartoitan näiden kuvausten kulttuurihistoriallisia yhteyksiä aiempaa tutkimusta hyödyntäen. Näitä teemoja käsittelen luvuissa 4 ja 5. Myös sosiaalisuutta ja toiminnallisuutta tarkastelen asumiskulttuurin muutoksiin keskittyen. Keskityn sotienjälkeiseen aikaan, mutta laajemman kuvan saamiseksi pidän parhaana käsitellä melko laajasti myös 1900-luvun alkupuolta.

---

¹ TYKL/kys/56 N 1942, Pielavesi, puutarha-apulainen.

² TYKL/kys/56.

Luvuissa 2 ja 3 pääkysymyksenä on se, millaisia muutoksia pihossa on 1900-luvulla, erityisesti toisen maailmansodan jälkeen, aineiston mukaan tapahtunut. Luvussa 2 käsittelen maaseutua ja luvussa 3 kaupunkeja ja muita taajamia. Näissä muutokseen keskittyvissä luvuissa painotan pihaa fyysisenä paikkana ja ulkonaisia, silmännähtäviä muutoksia. Yksi olennainen muutos on koriste-istutusten tulo laajasti osaksi "tavallisen" pidettyä pihaa. Tätä kutsun *puutarhaistumiseksi*. Luvussa 4 käsittelen pihoja toiminnassa rakentuvina ja luvussa 5 sosiaalisesti rakentuvina tiloina. Tässä hyödynnän erityisesti arkielämän ja eletyn tilan käsitteitä sekä kotikäsitteiden historiaa.

Löysin aiheen etsiessäni mahdollisuutta tutkia pihoja muunlaisten lähteiden kuin esimerkiksi alan opaskirjojen ja aikakauslehtien sisältämän asiantuntijapuheen tai mainosten pohjalta. Olin kiinnostunut kotipuutarhojen historiasta ja tehnyt aihepiiriin liittyen proseminarityön, jossa tutkin pula-ajan *Kotipuutarha*-lehtien ilmentämiä kotipuutarhaviljelyyn liitettyjä ihanteita. Piha-aiheen myötä päädyin kuitenkin kotipuutarhaa laajempaan tutkimuskohteeseen. Lähdin siitä, että piha ja puutarha eivät ole sama asia: pihaan kuuluu usein puutarhaa, mutta aina jotain muutakin. Palaan puutarhan ja pihan määritelmiin luvussa 1.

Lähdeaineistoa etsiessäni totesin, että yhdistämällä kyselyaineiston asumista ja kotipihaa ja -puutarhaa määritelleitä ihanteita ja aineellisia edellytyksiä kuvaavaan tutkimuskirjallisuuteen voisin tavoittaa monipuolisen ja tuoreen kuvan pihoista asumiskulttuurin osana. Olen tämän työn myötä päätenyt myös siihen, että pihoja tutkimalla voidaan tuoda aivan uusia näkökulmia ja huomioita asumisen tutkimukseen: pelkkiin sisätiloihin keskittyvässä tutkimuksessa saattaa paljon jäädä huomiotta.

1.2. Tutkimustilanne

Mitä aiempi tutkimus kertoo kotipihakulttuurin historiasta Suomessa? Aikani etsittyäni pihoja käsittelevää tutkimusta totesin, että sitä ei juuri ole. Kansatieteen alalta olen löytänyt kolme maalaistalojen pihoja käsittelevää teosta, joista tälle työlle taustatietona hyödyllinen on erityisesti kansatieteilijä Sirkka-Liisa Rannan yleisesitys maatilojen pihojen vaiheista

1900-luvulla, *Maatilan pihapiiri*.³ Sari Vaulan pro gradu *Ikkuna menneelle pihamaalle* tarjoaa tietoa kansanomaisen kotipuutarhakulttuurin historiasta, mutta nimestään huolimatta se ei oikeastaan käsittele kokonaisvaltaisesti pihamaita vaan puutarhakulttuurin leviämistä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa⁴. Niilo Valosen *Suomalainen piha. Rakennushistoriallisia päälinjoja* taas tarjoaa melko vähän muunlaiselle kuin rakennushistorialliselle tutkimukselle.⁵ Kaupunkipihoja on toistaiseksi tutkittu vielä maaseutuakin vähemmän. Arkkitehti Mikko Mansikan *Pihoja ihmisille* sisältää hyödyllisen, joskin lyhyen katsauksen kerrostalopihojen historiaan.⁶ Helsinkiläisiä kerrostalopihoja on asukkaiden haastattelujen ja historiallisten lähteiden avulla tutkinut myös Mikko Kopomaa, mutta vain yhden artikkelin verran.⁷

Ruotsissa on tutkittu kotipihojen historiaa, tosin yksinomaan puutarhaan keskittyen: Åsa Wilke ja Maria Flinck ovat kumpikin kirjoittaneet kotipuutarhojen historiasta laajahkot yleistajuiset teokset. Sekä Wilken *Villaträdgårdens historia* että Flinckin *Tusen år i trädgården* perustuvat laajaan lähdeyöhön ja avaavat näkökulmia puutarhaharrastuksen kulttuuriin taustoihin, mutta varsinaisia tieteellisiä tutkimuksia ne eivät ole.⁸ Suomessa kotipuutarhaharrastuksen kulttuurihistoriaa ovat viime aikoina tutkimuksissaan käsitelleet tai sivunneet Julia Donner ja Carola Rosengren, joiden työt ovat avanneet uusia näkökulmia: sekä Donner että Rosengren ovat painottaneet sukupuolen ja myös yhteiskuntaluokan merkitystä.⁹ Molemmat ovat käyttäneet lähteinään kirjeaineistoja ja keskittyneet porvaristoon sekä 1900-luvun alkupuolella syntyneeseen keskiluokkaan, jotka paljolti toimivatkin kotipuutarhaharrastuksen edelläkävijöinä. Lisäksi puutarhan merkityksiä 1800-luvun lopun suomalaisten säätyläisnaisten elämässä on käsitellyt Anne Ollila tutkimuksessaan *Aika ja elämä*.¹⁰ Ollilan väitöstutkimus *Suomen kotien päivä valkenee* tarjoaa taustatietoa myös kotipuutarhaa määrittäneistä ihanteista 1900-luvun alkupuolella.¹¹ Kulttuurihistoriallisen puutarhatutkimuksen edelläkävijänä mainittakoon

---

³ Ranta 2003.

⁴ Vaula 1988.

⁵ Teppo Korhosen kirjaksi työstämä Niilo Valosen postuumisti julkaistu tutkimustyö. Valonen 2006.

⁶ Mansikka 2006.

⁷ Kopomaa 1988.

⁸ Flinck 1994; Wilke 2006.

⁹ Donner 2005, Rosengren 2003.

¹⁰ Ollila 2000

¹¹ Ollila 1993.

myös pappilapuutarhoja tutkinut kansatieteilijä Tiina Koskimies.¹² Sosiologisen kulutustutkimuksen alalla kotipuutarhoja ovat käsitelleet Minna Lammi ja Päivi Timonen, joiden artikkeli *Kaalimaalta unelmapuutarhaan* on tiivis katsaus kotipuutarhaharrastuksen muuttuviin merkityksiin 1940-luvulta 2000-luvulle.¹³ Samoin maantieteilijä Sami Tantarimäki on tutkinut puutarhaharrastuksen historiaa erityisesti työväen puutarhoihin ja kaupunkilaisten harrastetiljelyyn keskittyen.¹⁴

Tutkimukseni kannalta olennaista asumisen historian tutkimusta on Suomessa tehty sekä historian että yhteiskuntatieteiden aloilla. Sosiaalipoliitikko Anneli Junton väitöskirja *Asuntokysymys Suomessa Topeliuksesta tulopolitiikkaan* kartoittaa kattavasti suomalaista asuntopolitiikkaa ja asumisihanteita vuosien 1858–1988 välisellä ajalla. Taidehistorioitsija ja naistutkija Kirsi Saarikangas on laajasti tutkinut modernia asumisarkkitehtuuria ja sen taustaideologioita painottaen muun muassa asukkaiden kokemuksia tilasta ja tilan käyttöä, sukupuolinäkökulmia sekä ydinperhekeskeisen koti-ihanteen syntyhistoriaa.¹⁵ Lisäksi esimerkiksi historioitsijat Anne Ollila ja Pirjo Markkola sekä kansatieteilijä Bo Lönnqvist ovat tutkineet kodin käsitteen ja koti-ideologian historiaa ja sosiologi Erja Lauronen ja kansatieteilijä Susanna Tyrväinen suomalaista omakotiasumisen ihannetta.¹⁶ Laura Kolben Kulosaaren huvilakaupunginosan historiaa käsittelevä *Kulosaari, unelma paremmasta huomisesta* on yhä tärkeä työ 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa muotoutuneiden asumisihanteiden tutkimuksen saralla, sillä se perustuu laajaan kansainvälisen tutkimuksen tunteeseen ja sen uusin tavoin Suomen oloihin soveltamiseen. Tämä kaupunginosayhdistykselle tilaustyönä tehty tutkimus käsittelee melko laajasti puutarhakaupunkiaatteen ja samalla kotipihakulttuurin aatteellisia juuria.¹⁷

Sekä yksityinen sfääri että tilallisuus ovat nykyisin vakiintuneet historian tutkimuksenkin huomion kohteiksi, mutta niiden sivuuttamisella on pitkä historia, jolla voi yhä olla vaikutusta tutkimusnäkökulmien valintaan: asumiseen ei aina kiinnitetä huomioita sellaisissa yhteyksissä, joissa se voisi olla olennainen aihe. Toisaalta on myös perustellusti väitetty, että yksi modernin piirteistä on juuri asumiseen kohdistuva kasvava huomio ja

---

¹² Koskimies 1999.

¹³ Lammi&Timonen 2007.

¹⁴ Tantarimäki 1999 ja 2001.

¹⁵ Junto 1990, Saarikangas 1993; 1998; 2000; 2005.

¹⁶ Ollila 1993; Markkola 1994, Lönnqvist 1986; Lauronen 1991; Tyrväinen 1996.

¹⁷ Kolbe 1988.

kontrolli.¹⁸ Asuminen siis on yhtä aikaa sekä keskeinen että sivuutettu teema. Muistitietohistoria ei liioin ole toistaiseksi ollut kovin merkittävällä sijalla asumiskulttuurin tutkimuksessa. Poikkeuksina mainittakoon Helsingin kaupunginmuseon haastatteluaineistoa hyödyntävä artikkelikokoelma *Kotikaduilla. kaupunkilaiselämää 1970-luvun Helsingissä* sekä Anna Kirveennummen ja Pirjo Räsänen *Suomalainen kylä kuvattuna ja muisteltuna*, joka sisältää melko paljon myös maaseudun puutarhakulttuurin historiaa.¹⁹

Suomen kansainvälisessä vertailussakin poikkeuksellisen rajua kaupungistumista, niin kutsuttua Suurta muuttoa, ei merkittävydestään huolimatta ole vielä nostettu kulttuurihistoriassa yleiseksi tutkimusaiheeksi.²⁰ Siksikin tämän tutkielmani jo loppusuoralla ollessa ilmestynyt, myös Suurta muuttoa käsittelevä Minna Sarantola-Weissin *Reilusti ruskeaa on* kulttuurihistoriallisen 1970-lukututkimuksen kannalta tärkeä.²¹ Laajempina aikakauden kuvauksina ovat keskeisiä myös Antti Kariston *Matkalla nykyi-kaan*, joka on sosiaalipoliittinen Suomen historian yleisesitys sekä Kariston toimittama *Suuret ikäluokat*, johon sisältyy muun muassa Anneli Junton ja Anni Vilkon artikkeli suurten ikäluokkien asumishistoriasta.²² Kaupunkeihin muuton aiheuttamaa elämänmuodon muutosta avaavat suomalaisessa sosiologiassa jo klassikoiksi tulleet Pirkkoliisa Ahponen ja Marja Järvelän *Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen* sekä Matti Kortteisen *Lähiö*.²³ Näitä kahta käytän tutkimuskirjallisuutena, mutta toisessa yhteydessä niitä olisi mahdollista lukea myös aikalaiskirjallisuutena. Sama koskee J-P Roosin 1980-luvulla tekemää elämäntapatutkimusta, joka voi olla avuksi 1900-luvun suomalaisen

---

¹⁸ Colomina 1999; Saarikangas 1993, 350; vrt Markkola 1994, 229–232.

¹⁹ Koskijoki 1997; Kirveennummi & Räsänen 2000. Koskijoen toimittamasta *Kotikaduilla*-kirjasta käytän Pantzarin & Sarantola-Weissin sekä Timosen artikkeleita.

²⁰ Suurella muutolla tarkoitetaan 1960–70-lukujen yhteiskunnallista murrosta, jonka aikana Suomen poikkeuksellisen pientilavaltaiselta maaseudulta muutettiin elinkeinorakenteen muutoksen ajamina kaupunkeihin, usein Ruotsiin saakka. Mäkinen 1982, 10–12. Mäkisen kirjallisuudentutkimuksen alaan kuuluva Suuri *muutto* on yhä yksi harvoista aiheeseen keskittyvistä tutkimuksista. Siinä Mäkinen myös toteaa maaltamuuton jääneen usein sivuun erityisesti 1960-luvun kuvasta. Vaikkapa Vanhan valtaus saatetaan julkisessa muistelussa mainita useammin, vaikka Suuri muutto mullisti paljon useampien suomalaisten elämän.

²¹ Sarantola-Weiss 2008.

²² Karisto et al 1988, Karisto 2005.

²³ Ahponen & Järvelä 1984; Kortteinen 1982. Yhteiskuntatieteen aloilta tulevien tutkimusten ongelmana voi historian tutkimuksen näkökulmasta toisinaan olla se, että tutkimuksessa käsitellyn ajanjakson taustaksi konstruoidaan yksinkertaistettu ja staattinen kuva menneisyydestä. Tämä näkyy esimerkiksi Kortteisen tutkimuksessa, jossa 1970-luvun elämänmuodon vertailukohdaksi nostetut "talonpoikaiset perusarvot" eivät vaikuta olevan peräisin historian tutkimuksesta eivätkä oikeastaan menneisyydestä ylipäätään. Esim. Kortteinen 1982, 120.

kulttuurihistorian käsittelyssä esimerkiksi hänen tuolloin kehittämiensä ja yhä tutkimuksissa käytetyn sukupolvijaottelun osalta.²⁴ Viimeaikaista tutkimusta on sosiologi Anu-Hanna Anttilan 1930–60-lukuihin keskittyvä *Loma tehtaan varjossa*, joka sisältää myös analyyttisen katsauksen elämäntavan tutkimuksen traditioon.²⁵ Kansatieteen alalla 1960–70-lukuihin ajoittuvaa kulttuurista muutosta on käsitellyt Eero Sappinen raumalaisen työväestön parissa tehtyyn kenttätyöhön sekä laajaan tutkimuksen luentaan perustuvassa väitöskirjassaan *Arkielämän murros 1960–1970-luvuilla*, joka sekä avaa näkökulmia elämäntavan muutosten tarkempaan analyysiin että tarjoaa käytännönläheisiä arjen kuvauksia. Kaikkia edellä mainittuja yhdistää näkemys sotienjälkeisestä kaudesta poikkeuksellisen, ellei suorastaan ainutlaatuisen, syvällekäyvän ja äkillisen mullistuksen aikana suomalaisessa arkielämässä.

1.3 Aineisto ja tutkimustapa

TYKL-arkiston²⁶ *Pihamaat*-kysely osoitettiin arkiston eri-ikäisistä ja -taustaisista, eri puolilla maata asuneista ihmisistä koostuneelle vastaajaverkostolle. Kyselylehtisessä pyydettiin ihmisiä kertomaan kotipihoistaan, kuvailemaan yksityiskohtaisesti kyseistä pihaa ja siihen liittyviä toimintoja sekä arvioimaan kotipihojen muutoksia elinaikanaan. Vaihtelevan mittaisia vastauksia on 234 henkilöltä, yhteensä 2605 useimmiten käsin kirjoitettua A5-sivua.²⁷ Vaikka vastaajakuntaan kuuluu monenlaisia ihmisiä, ovat maaseudulla asuvat, talollistaustaiset naiset enemmistönä. Vanhimmat vastaajat ovat syntyneet 1890-luvulla ja nuorimmat 1950-luvulla, enemmistö kuitenkin 1900-luvun alussa. Alueellisesti aineisto painottuu Etelä- ja Länsi-Suomeen, kun taas Lappi on heikosti edustettuna. Ruotsinkieliset alueet ovat rajautuneet kyselyn ulkopuolelle lähes täysin.²⁸

Ajallisesti *Pihamaat*-aineiston sisältämät pihojen kuvaukset ulottuvat 1900-luvun alkuun ja usein käsittelevät tietyn pihan vaiheita vuosikymmenten mittaisten ajanjaksojen aikana.

---

²⁴ Roosin sukupolvijakoa on käytetty monissa tutkimuksissa. Tässä käyttämästäni kirjallisuudesta ks. esim. Tantarimäki 2001; Timonen 1997; Vilkkonen & Junnto 2005.

²⁵ Anttila 2005.

²⁶ Turun yliopiston kansatieteen laitoksen arkisto.

²⁷ Aineisto sisältää myös vastaajien pihoistaan laatimia asemapiirroksia, minkä lisäksi eräät vastaajat ovat oma-aloitteisesti lähettäneet valokuvia. Tätä kuvamateriaalia en käyttä aineistona muun muassa siksi, että tällaisista kuvista on hankala tutkia muutosta ja siihen suhtautumista, jotka ovat olennaiset aiheet tässä työssä.

²⁸ Puutarhakulttuurin leviämisen kannalta tällä on merkitystä. Alueellisesta vaihtelusta ks. esim. Vaula 1988. *Pihamaat*-kyselyn vastaajien asuinpaikkakunnista ks. liite 2, kartta.

Keskityn tarkastelussani toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan kysyen, miten sotienjälkeisen Suomen moninaiset kulttuuriset ja taloudelliset muutokset näkyvät aineistossa: mitä vastaajat kertovat elämänmuodon muutosten vaikutuksista pihoihin? Ensisijainen ajallinen konteksti tutkimuksessani on aineiston keruuvuosi 1979: tarkastelen aineistoa suhteessa tähän syntyäikaansa, 1970-luvulla tuotettuna muisteluna. Niinpä olennaisia taustatekijöitä ovat 1960- ja 1970-luvuille ominaiset arkielämän muutokset, elintason nousu, ajankäytön muutos, maatalouden uudenaikaistuminen sekä ennen kaikkea Suuri muutto. Huomionarvoisia ovat myös öljykriisi ja ympäristöongelmien nousu yleiseen tietoisuuteen: edistysoptimismin suhteen 1970-luvun alulla ja lopulla on merkittävä ero. Toisaalta 1970-luvun alku- ja loppupuoli eroavat toisistaan vuosikymmenen kuluessa tapahtuneen elintason nousun johdosta.²⁹ Asumiskulttuuri muuttui 1970-luvun kuluessa: 1970-luvun lopulle tultaessa suomalainen asuminen oli pientalovaltaistumassa ja kaupungistumiseen liittynyt asuntopula alkoi olla ohitettu.³⁰

TYKL-arkiston postikyselyt olivat kilpakeruita, jollaisia ovat aikanaan järjestäneet myös Museoviraston keruuarquivo ja Suomalaisen kirjallisuuden seura SKS. Kilpakeruissa arkisto pyrki lisäämään vastausmotivaatiota palkinnoin – ja samalla epäilemättä tuli ohjanneeksi vastaajia pyrkimään tyyliin ja sisältöön, jota olettivat arkiston arvostavan. TYKL-arkiston jakamat palkinnot olivat pienehköjä kiriapalkintoja. TYKL-aineistot myös osaltaan eroavat lähestymistavaltaan Museoviraston ja Suomalaisen kirjallisuuden seuran kilpakeruista: TYKL-keruut olivat alun perin kansatieteen ja sosiologian yhteinen hanke ja niissä painotettiin nykypäivää ja henkilökohtaista näkökulmaa. TYKL-arkistolle muodostui vuosien saatossa vakituinen vastaajaverkosto, mutta se myös oli koko ajan avoin uusille osallistujille. Vastaajia etsittiin lehti-ilmoituksilla ja näin löydetty henkilöt pyysivät usein puolestaan mukaan tuttaviaan. Monet vastaajat lähettivät arkistolle henkilökohtaisten vastausten lisäksi tekemiään haastatteluja. Verkostoa pyrittiin "hoitamaan" esimerkiksi muistamalla vastaajia syntymäpäiväonnitteluin ja myös henkilökohtaisin tapaamisin. TYKL-arkiston postikyselyjen loppumiseen vaikutti muun muassa vapaakirjeoikeuden menetys ja lehti-ilmoitustilan saannin vaikeutuminen.³¹ *Piha-*

---

²⁹ Sarantola-Weiss 2008, 86–89.

³⁰ Juntto & Vilkkö 2005, 116.

³¹ Kansatieteen professori Pekka Leimu, suullinen tiedonanto 28.3.2007. Leimu työskenteli TYKL-postikyselyiden keruun aikaan, vuodesta 1970 alkaen, amanuenssina tehtäväänään muun muassa vastaajaverkostosta huolehtiminen.

maat- kysely ajoittuu keruutoiminnan loppuvaiheeseen eli vastaajaverkosto oli ehtinyt muodostua jo laajaksi. Monet osallistujat myös olivat tässä vaiheessa jo kokeneita vastaustekstien kirjoittajia ja kirjoitustyyleistä näkyy usein tietty vapautuneisuus ja tuttavallisuus.

Postikyselyaineistojen keruu on aikanaan perustunut ajatukseen, että aineistot olisivat tutkimukselle käyttökelpoisia vielä paljon keruujankohdan jälkeen. Ne ovatkin osoittautuneet hedelmällisiksi lähteiksi, joille voidaan esittää myös sangen toisenlaisia kysymyksiä kuin keruun toteuttajat aikanaan. Olennaista on huomioida keruujankohdan konteksti ja aineiston syntyprosessi.³² Postikyselyaineistoihin kohdistettu lähdekritiikki liittyy usein toisaalta vastaajakunnan valikoitumiseen, toisaalta huomioihin kysymyksenasettelujen ohjailevasta luonteesta ja vastaukselle määrittyvästä kaavasta, jota kilpakeruun luonne voi vielä vahvistaa. Aihetta on kommentoinut kyselyaineistoihin perehtynyt kansatieteilijä Pirjo Korkiakangas:

Kyselymuotoista keruutoimintaa voidaan tosin helposti arvostella liiallisesta ohjailevuudesta tarkkuutta tavoiteltaessa, mutta kuten tutkimukseni aineistojen analyysit osoittivat, vastaajat eivät aina noudata kovinkaan selkeästi kyselijän skeemoja, vaan he voivat kulkea ikään kuin omia polkujaan. Varsin usein he esimerkiksi valikoivat kysymyksistä sellaiset, joihin katsovat voivansa tai joihin haluavat vastata. Tällaisen monenkirjavan vastausaineiston edessä tutkijalta voidaan odottaa monia lukutapoja, sillä kyselyaineistoistakin löytyy varsin individuaalisten kokemusten ja muistojen kuvauksia, jotka monin tavoin ylittävät usein faktapitoisen muistitiedon keruuseen pyrkineiden kyselyjen skeemat.³³

Tämän tutkielman parissa saamani kokemuksen pohjalta pidän näitä Korkiakankaan näkemyksiä hyvin perusteltuina. Kyselyaineistoja on lähestyttävä omana genrenään – kuten erilaisia lähdeaineistoja yleensäkin. Niiden käyttömahdollisuudet ovat runsaat, kunhan lajityypin konventiot tunnetaan ja huomioidaan.³⁴ Myös kyselyvastausten sisältämä muuta kuin kyselylomakkeissa kysytyjä asioita sisältävä aines voi osoittautua tutkimuksellisesti kiinnostavaksi – tässä tutkimuksessa kuitenkin olen kiinnostunut juuri

---

³² Ukkonen 2000, 97.

³³ Korkiakangas 1996, 330.

³⁴ Ks. Richette 2003, 28.

asioista, joita kyselylomakkeessakin tiedusteltiin. Lähestyn niitä kuitenkin toisenlaisista näkökulmista, en välttämättä kyselyä laadittaessa oletetuista.³⁵

Tutkimusta aloittaessani tutustuin aineistoon kokonaisuudessaan ja tein siitä teemanalyysyjä: kävin aineiston läpi tarkastellen, mitkä tutkimuskysymyksiini liittyvät asiat toistuivat eniten, mitä niistä kerrotaan ja millaisin tavoin. Kartoitin näitä teemoja ja merkitsin ne muistiinpanoihini, minkä lisäksi tein tutkimuksen apuvälineeksi taulukoita. Totesin aineiston kyllääntyvän.³⁶ Toisin sanoen jo ennen kuin olin käynyt kaikki vastaukset läpi, olin päätenyt pisteeseen, jossa ei enää löytynyt olennaisesti uutta. Pois tarkastelusta rajasin ainoastaan kahdenlaisia vastauksia: yksinomaan muuta aihetta kuin pihaa käsitelleitä sekä haastattelumuotoisia vastauksia, joissa henkilö ei lainkaan kerro omasta pihastaan vaan on haastatellut muita ihmisiä. Voin kuitenkin todeta, että olisi ollut mahdollista tehdä toisinkin. Päteviä tuloksia voisi saada yhtä hyvin rajaamalla pois huomattavankin osan kyselyvastauksista, jolloin työ etenisi nopeammin. On kuitenkin kiinnostavaa löytää sellaisia yhteneväisiä piirteitä, joihin esimerkiksi alueelliset erot eivät näytä merkittävästi vaikuttavan. Olen käynyt aineistoa läpi niin laajasti, että siitä on löytynyt selvä kuva sekä yleisinä toistuvista pihakulttuurin piirteistä että aineiston sisältämistä ristiriitaisuuksista.

Vastaustekstien luennassa pohdin, millaiset kerronnan tavat niissä korostuvat. Tämän tyyppinen kyselyaineisto kertoo sekä siitä millaisia pihat ovat olleet että siitä, kuinka asioita kuvataan ja muistellaan postikyselyn kontekstissa. En kyseenalaista aineiston arvoa menneisyydestä "todella" kertovana lähteenä. Tutkin kuitenkin kyselyvastauksiksi kirjoitettuja menneen ja nykyisen kotipihakulttuurin kuvauksia, en siis "suoraan" pihvoja. En silti epäile vastausten arvoa pihvoja koskevan tiedon lähteenä. Kuten vanhempien kansatieteellisten kyselyaineistojen "uusiin" käyttötapoihin ja niitä koskeviin lähdekriittisiin keskusteluihin paneutunut Nordiska museetin tutkija Christian Richette on todennut, lähestytään kyselyaineistoja nykytutkimuksessa usein yksinomaan kertomuksina. Hän on ehdottanut, ettei "kertomuksen" ja "menneen todellisuuden" välille aina tarvita jyrkkää kahtiajakoa. Vastauksissa näkyvää keruutoiminnan niin kutsuttujen

---

³⁵ Ks. Nilsson 2003, 112.

³⁶ Ks. Mäkelä 1995, 52–53.

tuotantoehto³⁷ vaikutusta ei liioin pitäisi nähdä aineiston syntyä ohjailevana tai vääristävänä ongelmana vaan ehkä enemmän lukea se huomionarvoiseksi informaatioksi ja sisällyttää tutkimuskysymyksiin.³⁸ Kyselyaineistojen ongelmana on pidetty tiettyä hajanaisuutta. Kyselyt ja kirjoituskilpailut on yleensä suunnattu suhteellisen laajalle yleisölle, mikä johtaa samanviitteisyyden puuttumiseen, kuten Jyrki Pöysä on asian ilmaissut: saadut vastaukset kiinnittyvät eri yhteisöihin eri paikoissa, eri aikoina. Tällöin(kin) aineiston käyttökelpoisuus riippuu tutkimuskysymyksistä. Kyselyaineisto sopii erilaisten näkökulmien ja käsitysten skaalan tunnistamiseen, toteaa Pöysä. Tällä tavoin käytettynä myös *Pihamaat*-aineisto on osoittautunut tässä tutkielmassa oivalliseksi lähteeksi.³⁹

Hyödynnän työssäni muistitietohistorian näkökulmia, vaikka aineisto ei olekaan "puhtaasti" muistitietoa – kuvaavathan kyselyn vastaajat siinä sekä menneisyyttä että vastaushetken nykyisyyttä. Menneen muistelu on kuitenkin olennaista *Pihamaat*-aineistossa ja myös nykyisyyden kuvaus on kyselyvastauksissa yleensä suhteessa siihen, mitä niissä kerrotaan menneisyydestä. Lisäksi suuri osa vastaajista keskittyy kokonaan menneisyyden muisteluun ja TYKL- arkiston kilpakeruutoiminta aineiston kontekstina liittyy sen muistitietohistorian kenttään. Vaikka arkisto oli kiinnostunut myös vastaushetken nykyisyydestä, pyydettiin vastaajia kyselyissä kertomaan erityisesti menneisyydestä.

Aineistoon viitatessani ilmoitan vastaajan sukupuolen (N nainen tai M mies), syntymävuoden ja kotipaikkakunnan; jos hän kuvaa vastauksessaan myös aiempia asuinpaikkojaan tai kesänviettopaikkaa, ilmoitan ne nykyisen tai pääasiallisen asuinpaikan jälkeen, esimerkiksi "Pori ja Harjavalta". Jos vastaaja kertoo yksinomaan aiemmasta asuinpaikastaan, ilmoitan sen viitteessä, esimerkiksi "TYKL/kys/56 N 1909 Helsinki, kuvaa Terijoki, hitsaaja". Lopuksi siis ilmoitan ammatin, jota kaikki kyselyyn osallistuneet

---

³⁷ Pöysä 2006, 229–230. Pöysä tarkoittaa tuotantoehdoilla kirjoitetun muistelun keskeisiä piirteitä, joita hänen mukaansa ovat yksityisyys, suoran interaktiivisen ohjailun puuttuminen, mahdollisuus jakaa kirjoitustilanne useiksi kerroiksi ja editoida tekstiä, mahdollisuus valita ajankohta ja paikka muistelulle ja kuvitteellisen vastaanottajan korostuminen tekstissä.

³⁸ Richette 2003, 117–118. Kyselyaineistojen kritiikistä ks. myös Rossi 2003, 26–27. Tällaisen kritiikin yksipuolisuudesta esim. Pöysä 2006, 222–234.

³⁹ Pöysä 2006, 238–240.

eivät tosin kertoneet.⁴⁰ Kirjoitan ammatin lainaten sanatarkasti vastaajan omaa tekstiä, joten mukana on vanhakantaisia ilmauksia.

Muistitietohistorialla tarkoitetaan suomalaisessa historian tutkimuksessa usein haastattelemalla hankittuun aineistoon perustuvaa tutkimusta. Tämä johtuu osaltaan muistitietohistorian juurista, jotka juontavat angloamerikkalaiseen *oral history*-traditioon. Haastattelu oli keskeinen aineistonhankintatapa muistitietotutkimuksen alkuvaiheissa. Muistitietohistorian, kuten niin kutsuttujen "uusien historioiden" yleensä, on usein odotettu toimivan keinona historiankirjoituksessa aiemmin marginaaliin jääneiden ihmisten näkökulmien tavoittamiseen. Toisaalta muistitieto on saatettu nähdä käyttökelpoisena historian tutkimuksen lähteenä lähinnä silloin, kun sitä käytetään muiden lähteiden rinnalla.⁴¹ Kyselyaineistojen kaltaisen kirjallisen muistitiedon tausta puolestaan on ennen kaikkea perinnearkisto- ja museoinstituutioissa sekä kansatieteen ja folkloristiikan oppialoilla, joiden tutkimustraditioissa "tavallinen kansa" on muutenkin ollut keskeinen kiinnostuksen kohde. Kyselyaineistojen eli kirjallisen muistitiedon käytön vahvemman tradition vuoksi olenkin hakenut menetelmällistä tukea perinteentutkimuksen aloilta. Myös kyselyaineistoilla on kuitenkin jo sijansa kulttuurihistoriallisessakin tutkimuksessa.⁴²

Teoreettinen keskustelu muistamisen luonteesta on erittäin laaja ja monitieteinen. Historiantutkimuksen yhteydessä tämä keskustelu on usein keskittynyt menneisyyden *tapahutumien* muistamiseen.⁴³ Oma tutkimukseni koskee ennen kaikkea tilan ja paikan kuvailua ja muistamista, mikä voi edellyttää hieman erilaista lähestymistapaa. Lähtökohtani aineiston luennassa on joka tapauksessa historian- ja perinteentutkimuksessa jo perusasiaksi muodostunut käsitys, että muistelussa on kyse menneen ja nykyisen suhteesta. Mennyt ei voida "rekonstruoida" eikä tiettyyn hetkeen ole suoraa paluuta, vaan muistot ovat aina sidoksissa muisteluhetken nykyisyyteen.⁴⁴ Keskustelu muistitietoaineiston käyttökelpoisuu-

---

⁴⁰ 40 Toimin tässä vastoin TYKL-arkiston viittausohjeita, mutta siihen on yksinkertainen ja painava syy. Ohjeiden edellyttämää numerointia "informantti 1, informantti 2" ei nimittäin ole *Pihamaat*-aineistossa lainkaan. Viittaustavassa kuitenkin säilyy vastaajien anonymiteetti, minkä varmistamiseksi myös jätän muutamassa tapauksessa mainitsematta erityisen poikkeuksellisen ammatin.

⁴¹ Esim. Rossi 2003, 20–24.

⁴² Esimerkiksi Riikka Ylipietä, Ilana Aalto ja Outi Lund ovat tehneet pro gradu-työnsä kyselyaineistoa lähteinään käyttäen. Laitoksellamme on myös toteutettu muistitietokeruu, jossa internet-kyselyn avulla tallennettiin ihmisten kokemuksia tietokoneen käytön omaksumisesta.

⁴³ Ks. esim. Fingerroos & Haanpää 2006, 33.

⁴⁴ Pöysä 2006, 50–51; Rossi 2003, 20; Ukkonen 2000, 93–94.

desta on aina – tai sen vähintäänkin tulisi olla – sidonnainen siihen, millaisia tutkimuskysymyksiä kulloinkin esitetään.

Kodin muistamisen erityisluonne on tutkimuksessani merkittävä kysymys. Kotina pidettyä paikkaa voidaan perustellusti pitää merkittävänä muistojen ja merkitysten "varastona" ja asutun tilan muistaminen on usein intensiivistä ja tarkkaa.⁴⁵ Sen muisteluun liittyy usein nostalgia, joka jo käsitteenä on alkujaan ollut sidoksissa nimenomaan kodiksi miellettyyn paikkaan.⁴⁶ Nostalginen menneen muistelu onkin yksi *Pihamaat*-aineiston leimallisista piirteistä. Nostalgia on muistelun lajina hyvin monitahoinen ja moni-ilmeinen, kuten Pirjo Korkiakangas on todennut, ja nostalgista muistelua voidaan käyttää myös tietynlaisena strategisena keinona jonkin itselle tärkeän asian ollessa uhattuna.⁴⁷ Tämä näkyy myös *Pihamaat*-aineistossa. Aineiston keruun aikaan vuonna 1979 monet vastauksissa kuvatut asiat olivat jo mennyttä, mutta muistelemalla niitä voitiin sekä "säilyttää muistoissa" että tavallaan luoda mielikuvissa uudelleen, usein menneen hyviä puolia korostaen. Esimerkiksi Anneli Junton ja Anni Vilkon mukaan nostalginen suhde menneisyyden asuinpaikkoihin voi yleisesti ottaen kertoa "myöhäismodernin ihmisen paikkoihin ja tiloihin liittämistä arvostuksista" ja yhteiskunnallisiin muutoksiin liittyneistä menetyksen ja tila/paikkasuhteiden katkeamisen kokemuksista.⁴⁸ *Pihamaat*-aineistossa näkyy kuitenkin myös vastaajien kyky tunnistaa ja arvioida edellä kuvattua nostalgisoitumista: "*lapsuuskotini pihapiiri, näin jälkikäteen muisteltuna, tuntuu peräti orvokkiselta ja ruusuiselta. Mutta sitä se ei ennen vanhaan kuitenkaan ollut. Pikemminkin koko piha oli jätetty oman onnensa nojaan...*"⁴⁹

1960–70-lukujen Suuri muutto epäilemättä vaikutti merkittävästi myös *Pihamaat*-kyselyn sisältöihin. Kansatieteellinen aineistonkeruu, käyttämäni postikysely mukaan lukien, perustui aiemmin paljolti oletukseen tallennettavien ilmiöiden pikaisesta katoamisesta. Tämä perinteen tuntemuksen "pelastamisen" pyrkimys näkyy myös *Pihamaat*-kyselyssä.

---

⁴⁵ Felski 2000, Jokinen 2006. Nojautuvat tässä Mary Douglasiin, joka on luonnehtinut kotia "muistikoneeksi" (*memory machine*). Ks. myös Ryden 1993, 64–65.

⁴⁶ Nostalgian historiaa tutkineen Karin Johannissonin mukaan nostalgiaa pidettiin aluksi etenkin *paikkaan* ja sittemmin menneeseen *aikaan* kohdistuvana kaipuuna. Johannisson 2001,8, 32–33; ks. myös Korkiakangas 2006, 134.

⁴⁷ Korkiakangas 2006, 134–135.

⁴⁸ Vilkkonen&Junto 2006, 117–118; vrt. 1900-luvun alkuun liittyen Frykman &Löfgren 1979, 62–65. Ks. myös Reinders&Van Der Land 2008, 3.

⁴⁹ TYKL/kys/56 M 1925, Kiikka, entinen myyntimies.

Kysymyksenasettelu painottaa muutosta tavalla, joka mitä ilmeisimmin on ohjannut vastaajia korostamaan pihojen muuttumista kuvauksissaan.

Kyselyssä oletettiin vastaajaksi henkilö, jolla olisi jo pitkään ollut asuinpaikkanaan sama (oma) talo pihoineen. Se siis oli implisiittisesti suunnattu pienenevää väestönosaa eli maaseudun tilallisia edustavalle ihmisryhmälle – joka myös entisajan maaseudulla oli vain yksi väestöryhmä talottomien ja siten pihattomien ihmisten ohella.⁵⁰ Vastaajaverkoston luonne koituu kuitenkin tässä eduksi aineiston monipuolisuutta ja edustavuutta ajatellen. Erilaisten pihojen kuvauksia on tullut runsaastikin mukaan, myös ihmisiltä joilla ei kyselylomakkeen olettaman kaltaista kotipihaa ole koskaan ollut. Mukana on usein paikasta toiseen muuttaneita vastaajia, jotka esittävät kuvauksia elämänsä monista pihoista kronologisessa järjestyksessä tai toisinaan valitsevat merkittävänä pitämänsä, menneen tai nykyisen, rajaten vastauksensa siihen. Monet vastaajat ovat nimittäin osoittaneet sitoutumista ja pitkäkestoista kiinnostusta kyselytoimintaan katsoen, että arkiston lähettämiin tiedusteluihin kuuluu vastata, olipa aihe mikä tahansa. Toisaalta en ole pystynyt mitenkään selvittämään sitä, kuinka moni vastaajaverkoston jäsen on jättänyt vastaamatta siksi, ettei hänellä kyselylomakkeessa oletetun kaltaista pihaa. Huomiota herättää myös se, että sotienjälkeiseen vaikeaan asuntopulaan viitataan aineistossa varsin vähän. Aineiston marginaaleista tämäkin historia on kuitenkin luettavissa, eikä sitä ole syytä unohtaa – vastaajakunta koostuu paljolti sukupolvesta, jolle minkäänlainen piha enempää kuin asuntokaan eivät aina ole olleet itsestäänselvyksiä. Toisaalta asuntopula oli ennen kaikkea kaupunkien ongelma, kun taas *Pihamaat*-kysely painottuu vastaajakunnan valikoitumisen johdosta maaseutuun.⁵¹

Kyselyaineiston lisäksi olen käyttänyt *Kotiliesi*-lehden (KL) kirjoituksia 1970-luvulta ja osin myös 1950–60-luvuilta. *Kotiliettä* voidaan pitää merkittävänä vaikuttajana asumiseen liittyvissä käsityksissä 1900-luvun Suomessa.⁵² Se on myös levikiltään ollut muita alan lehtiä suurempi, minkä lisäksi puutarhaan ja pihaan liittyvissä aiheissa sen voi olettaa

---

⁵⁰ Kysymykset sopivat lähes yhtä hyvin myös kaupunkien omakotiasukkaille.

⁵¹ 1940–50-lukujen asuntopulasta esim. Aarnio 2004, 5–7; Sappinen 2000, 83.

⁵² Vuonna 1922 perustetun *Kotilieden* synty liittyi kotitalousideologian nousuun ja lehden mottona oli ”koti on yhteiskunnan sydän”. *Kotiliesi* toimikin kotitalouden alalla monissa asioissa uranuurtajana. Erityisen suosittu se oli 1950-luvulla. Malmberg 1991, 197. Olen käynyt systemaattisesti läpi 1970-luvun vuosikerrat ja kursorisesti 1950–60-luvut. Olen lukenut kaikki löytämäni pihoihin liittyvät kirjoitukset.

olleen yleistajuisempi ja laajemmin tunnettu kuin esimerkiksi *Kotipuutarha*-lehden kaltainen puutarhaharrastukseen keskittyvä julkaisu. Katson *Kotilieden* sopivan laajasti tunnetuista asumisen ihanteista kertovaksi lähteeksi. Lisäksi se on pihakulttuurista kertovana aineistona käyttökelpoinen siksi, että pihat ja puutarhat ovat ilmeisesti olleet lehdessä melko tärkeä aihe koko sen olemassaolon ajan. Kuten Minna Sarantola-Weiss on todennut, aikakauslehdet eivät suoraan heijasta todellisuutta vaan ovat "lähempänä ajan henkeä kuin ajan arkea".⁵³ Juuri siksi aikakauslehtiaineisto osaltaan valaisee tutkimusaiheeni kiinnostavasti. Pääpaino työssäni on kyselyaineistolla, mutta *Kotilieden* avulla pystyn tekemään hyödyllisiä rinnastuksia ja vertailuja siihen ihannekuvaan, jota aikakauslehden maailma aikansa todellisuudesta tarjoaa. *Kotilieden* asema aikakauslehtikentässä myös vaihteli tutkimanani aikana. 1950-luvulla lehti menestyi, kun taas 1960-luvulla sen levikki kääntyi laskuun. 1970-luvulla *Kotiliettä* kritisoitiin konservatiivisuudesta. Notkahdus kuitenkin jäi väliaikaiseksi ja 1970-luvun lopulla levikki kääntyi uuteen nousuun.⁵⁴

1.4. Käsitteiden käytöstä

Puhun tässä työssä pihakulttuurista. Sillä tarkoitan konkreettisten, aineellisten pihojen ja niihin liittyneiden tekemisten, käsitysten ja ihanteiden yhdistelmää. Aiheena siis ovat sekä toiminnan kulttuuriset "kehykset" että itse toiminta, sekä pihoja määritelleet ihanteet että itse pihat ja niiden ristiriitaiset suhteet näihin ihanteisiin.

Tutkin pihoja elettyinä tiloina. Tila ja paikka ovat tulleet myös historian tutkimuksessa merkittäviksi teemoiksi sen 1990-luvulla voimistuneen suuntauksen myötä, jota voidaan kutsua niin humanistisen kuin yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tilalliseksi käännteeksi.⁵⁵ Tässä käännteessä merkittäviä ovat olleet muun muassa fenomenologiaan pohjautuvat teorit tilan elämisestä ja kokemisesta, Henri Lefebvren ajatukset tilasta sosiaalisesti tuotettuna ja historiallisena ilmiönä sekä maantieteen marxilaiset, humanistiset ja postmodernit suuntaukset.

---

⁵³ Sarantola-Weiss 2008, 11.

⁵⁴ Malmberg 1991, 232, 246–248.

⁵⁵ Ks. esim. Saarikangas 2006,12; Reinders&van der Land 2008, 5–6.

Tilallinen käänne vakiinnutti näkökulman, joka poikkesi radikaalisti nyt jo harvinaistuneesta näkemyksestä, jonka mukaan tila olisi neutraali ja muuttumaton ilmiö ja pelkkä asioita ja tapahtumia kehystävä objektiivinen ulottuvuus.⁵⁶ Humanistiset maantieteilijät päätyivät myös usein erottamaan paikan ja tilan kehitellessään teoriaa ”eletyn ja koetun” ja ”objektiivisen” tilan eroista. Tällöin paikalla tarkoitetaan ”tilaa, johon ihminen liittyy merkityksiä elämismailmassaan.”⁵⁷ Tämän mukaan tutkimuskäsitteenäni olisi tässä työssä nimenomaan paikka: tutkinhan asuttuja tiloja ja niiden asukkaiden kokemuksen ja toiminnan kautta muotoutuvia merkityksiä.⁵⁸ Ajattelu, jonka mukaan "tila" ikään kuin muuttuu ”paikaksi” ihmisten eläessä siinä ja liittäessä siihen merkityksiä ei kuitenkaan ole ainoa vaihtoehto. Olenkin päätyneet seuraamaan Riitta Laitisen esittelemää näkemystä, jonka mukaan jyrkkä jako tilaan ja paikkaan ei ole tutkimuksessa välttämättä tarpeen.⁵⁹ Hyödynnän ennen kaikkea Kirsi Saarikankaalta lainaamaani eletyn tilan käsitettä, joka perustuu ajatukseen tilan ja sen käyttäjien vastavuoroisesta suhteesta: ”tila muovaa käyttäjiä ja käyttäjät tilaa”.⁶⁰ Näin otan etäisyyttä ajatukseen tilasta subjektiivisesti koetun ja merkityksellistetyn paikan yksiselitteisenä vastakohtana.

Puhun mieluummin asutusta tilasta ja asunnosta kuin kodista. Kodin käsite on siitä huolimatta niin lähellä aihettani ja lähdeaineistossani niin merkittävä, että sitäkin on käsiteltävä. Lähdän siitä, että koti eri muodoissaan on sosiaalisen järjestyksen aineellinen ilmentymä⁶¹ ja siten myös historiallisesti muuttuva ilmiö. Työni liittyy asumisen tutkimukseen (*housing studies*), joka on laaja ja monitieteinen kenttä. Humanististen alojen ohella se sijoittuu usein esimerkiksi sosiologian ja maantieteen, mutta toisaalta vaikkapa ympäristöpsykologian alueelle. Niinpä ei ole yllättävää, ettei yksimielisyyttä asumisen tutkimuksessa keskeisen kodin käsitteen sisällöstä ole saavutettu.⁶² Kysymys ei tässä

---

⁵⁶ Laitinen 2004,5. "Uuden tilatutkimuksen" perusta on paljolti jo 1900-luvun alkupuolella julkaistuissa ajatuksissa: ks. esim. Syrjämaa&Tunturi 2002, 16–18

⁵⁷ Esim. Haarni et al 1997,16.

⁵⁸ Ks. Tuomi-Nikula et al 2004, 9–10.

⁵⁹ Laitinen 2004, 6–8.

⁶⁰ Saarikangas 2002, 49.

⁶¹ McDowell 1999, 79; ks. myös Saarikangas 1993.

⁶² Esimerkiksi arkkitehtuurin ja asuinympäristöjen tutkija, professori Amos Rapoport pitää kodin käsitettä liian epämääräisenä, etnosentrisenä ja historiattomana sekä lisäksi tarpeettomana ehdottaen tilalle esimerkiksi asumusta (*dwelling*). ”Koti” ei hänen mukaansa ole eikä voikaan olla kyllin selkeä, neutraali eikä hyvin määritelty ollakseen tutkimuskäsite. Itse pidän ”kotia” siinä määrin ideologisesti latautuneena

tutkielmassa kuitenkin ole erityisen olennainen, vaan kulttuurihistorian kannalta kiinnostavaa on erityisesti se, mitä kodilla eri aikakausien lähteissä on tarkoitettu, miten ja missä yhteyksissä siitä on puhuttu ja miten ja miksi käsite on syntynyt.⁶³

Kodin käsite yleisesti ja sille annettu ideologinen painoarvo erityisesti nousivat länsimaisissa yhteiskunnissa merkittäviksi teollistumisen myötä 1800-luvulla. Tällöin korostuivat yksityisen ja julkisen erottelu sekä naisten ja kodin yhteys.⁶⁴ Kodin käsite ja sen historia olisivat kuitenkin itsessään tutkimustyön aiheita. Tässä tutkielmassa lähinnä tarkastelen tapoja, joilla lähdeaineistossani puhutaan kodista sekä pyrin luennassani asettamaan näitä kotipuheita kulttuurihistorialliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin. Hyödynnän jossain määrin myös sosiaalitieteellisiä tutkimuksia, joissa on pyritty selvittämään mitä tarvitaan, jotta ihminen kokisi paikan kodiksi.⁶⁵ Pidän kuitenkin tärkeänä muistaa, että tämäntyyppisten yksilöllisiin kokemuksiin keskittyvien tutkimusten tulokset pätevät lähinnä omassa ajallisessa ja kulttuurisessa kontekstissään.⁶⁶

---

ilmauksena, että sen käyttö tutkimuksessa voi olla ongelmallista. Suomeksi sana voi myös viitata esim. perheeseen liittymättä asumiseen lainkaan. Ks. Rapoport 1995, 25–52; vrt Reinders & van der Land 2008, 7.

⁶³ Koti-ideologian varhaisemmasta historiasta ks. Frykman & Löfgren 1979, 74–127; Lönnqvist 1986, 8; Häggman 1994, 145–147.

⁶⁴ ks. esim. Frykman & Löfgren 1979, 111; Lönnqvist 1986, 12–15; McDowell 1999, 73; Ollila 1993, 56–57; Saarikangas 1993, 68–80.

⁶⁵ Esim. Watson & Austerberry 1988, 91–97, vrt. Tuomi-Nikula et al 2004, 9–10.

⁶⁶ Muun muassa ympäristöpsykologisissa asumisen tutkimuksissa tämä saattaa joskus jäädä huomiotta: ks. esim. Horelli 2007, 192–198. Tämän tutkielmani kannalta huomionarvoinen on Horellin haastattelututkimuksensa perusteella tekemä jaottelu ”naisellisina ja miehisinä” pidettyihin tiloihin. Siinä puutarha on naisellinen tila eikä Horelli viittaa mitenkään siihen, että tällainen tilojen sukupuolittuneisuus on myös historiallisesti muuttuva asia. Käsittelemme sukupuolen teemaa luvussa 4.

2. Muuttuvat maaseudun pihat

Tässä luvussa käsittelen pihojen muutoksia maaseudulla: olen tarkastellut *Pihamaat-*kyselyn maaseutua kuvaavia vastaustekstejä kysyen, mitä muutoksia vastaajat eniten tuovat esiin. Miten he kommentoivat pihojen muuttumista ja mihin muutokset liittyvät? Aineistossa painottuu sotien jälkeinen aika: ”[k]yllä nyt on pihat muuttuneet täytyy sanoa jälkeen tämän viimeisen sodan”.⁶⁷ Toisaalta teen huomioita pidemmältä ajanjaksolta 1900-luvun alusta lähtien. Tämä on perusteltua siksi, että kyselyvastausten enemmistössä 1900-luvun alkupuolen muistelu ja ennen ja jälkeen sotien-tyyppinen vertailu on olennaisella sijalla sekä siksi, että näin voi helpommin tavoittaa pihakulttuurin muutosten kulttuurihistoriallista taustaa.

2.1. "Kyllä nyt on pihat muuttuneet"

Johdatuksena luvun teemoihin käytän vuonna 1906 syntyneen kemiöläisnaisen⁶⁸ vastaustekstiä, jossa hän kuvaa niin lapsuutensa kotipihaa, nykyistä pihaansa kuin paikkakunnan pihakulttuuria yleisemmin. Hän toteaa pihojen muuttuneen perinpohjaisesti sotien jälkeen: puutarhakasveja on paljon entistä enemmän. *"Nyt olen minäkin vanha mutta kukkia ja puita on monen sorttia. Mulla on 25 eri puulajia ja pensasta tässä pienessä pihassa."* Lapsuuskodissa torpan pihalla oli puutarhakasveina ainoastaan homeen vaivaamia karviaispensaita ja keskellä pihaa äidin "rundeli" eli pyöreä kukkapenkki. *"Ne oli muonamiesten asuntoja kun rupean muistamaan ja torpparien pihat ei niitä ymmärretty kauniiksi laittaa. Lapsia oli joka paikassa paljon ei mikään kukkamaa olis pysynytään".* Nyt on toisin: *"[n]yt ei oll lapsika kukkasi repimäs kuin ei niitä olekka"*. Vastaaja kiinnittää huomiota siihen, että entiseen verrattuna nyt on enemmän sekä tarjontaa puutarhamarkkinoilla että ihmisillä rahaa käytettävissään.⁶⁹ Kesäasukkaat *"kyllä laittaa pihat kauniiksi oikeen kilvalla. Ja me maa raukat täytyy koittaa matkia jälestä"*. Lopputulos on usein näyttävä ja muutos entiseen verrattuna suuri:

---

⁶⁷ TYKL/kys/56 N 1906 Kemiö, pienviljelijän vaimo, eläkkeellä.

⁶⁸ *ibid.*

⁶⁹ Puutarhamarkkinoiden kehityksestä ks. esim. Nummi 1993 ja Ranta 2003, 70.

Kyllä on monessa paikassa niin että jos ne vanhat omistajat tulisi vielä takaisin ei varmaan syntysijojaan tuntis kyllä kaikki on niin erilaista ja pihat niin kauniit että ukit ja mummot luulis että tulisivat Eedenin kukkaloistoon. Maalaismaisemat on niin muuttuneet.

Tässä kuvauksessa on mukana paratiisivertaus, joita *Pihamaat*-aineistossa on jonkin verran. Tämä viittaa myös puutarhan merkitysten historiaan juutalais-kristillisissä kulttuureissa: raamatullinen paratiisimyytti on pitkään ollut niissä tärkeä.⁷⁰

1970-luvun maaseudulla siis saatiin vaikutteita esimerkiksi kaupungista tulleilta kesäasukkailta. Vastaaja itse on kuitenkin tutustunut puutarhaviljelyyn jo lapsena kartanon puutarhurina työskennelleen setänsä välityksellä.⁷¹ Tuolloin puutarhan tuotteita vietiin Turkuun myyntiin laivalla. Tähän kohtaan vastaaja liittää nykyajan elämänmuotoa menneeseen vertailevan yleiskommentin, jollaiset ovat hyvin yleisiä maalaispihojen muutosta koskevissa vastauksissa: ”[e]i silloin ollut autoja millä nykyisin kuljetaan ja hyvin kerittiin eikä mitään hosumista ollut, kaikki oli rauhallista touhua vaan ja hyvin kerittiin”. Tällainen menneen ja nykyajan yleinen vertailu pihoja kuvattaessa on aineistolle tyypillistä. Tietyt teemat toistuvat *Pihamaat*-aineistossa hyvin vallitsevina ja huomiota herättävän yhdenmukaisesti kuvattuina siitä huolimatta, että aineisto on vaihtelevaa ja koostuu monenlaisista pihosta kertovista teksteistä. Usein toistuvia asioita ovat pihojen puutarhaistuminen, siistiytyminen ja entistä "laitetumpi" ulkoasu, pihanurmikko, sepelin, laattojen ja muiden päällysteiden yleistyminen sekä pihoihin ennen yleisesti kuuluneiden kivien poisto ja muut maansiirtotyöt. Samoin erittäin monissa vastauksissa kuvataan autoistumisen, kotieläinten ja usein myös ihmisten vähenemisen aiheuttamia muutoksia pihatilassa. Pihojen koon muutoksista kerrotaan paljon. Lisäksi eräissä maalaispihoja kuvaavissa vastauksissa kerrotaan itse pihan ja puutarhan käsitteiden muuttumisesta. Puutarhakalusteet ja grillit olivat merkittäviä uutuuksia, joista aineistossa kerrotaan paljon. Niitä en kuitenkaan käsittele tässä luvussa, vaan ajankäytön muutosten yhteydessä luvussa 3.

---

⁷⁰ Ks. esim. Latvakangas 2007, 31-32; Koskimies 1999, 29. Paratiisimyytin ja puutarhojen yhteys löytyy myös islamilaisesta kulttuuripiiristä.

⁷¹ Kartanoista saaduista vaikutteista kerrotaan *Pihamaat-aineistossa* jonkun verran. Esim. TYKL/kys/56 N 1919 Valkeakoski, perheenemäntä ja N 1911 Kokemäki ja Kiikoinen, maatilän emäntä. Erityisesti Varsinais-Suomessa kartanoiden vaikutus oli merkittävä: ks. Vaula 1988, 18–19. Vaikutteita saatiin myös pappiloista, puutarhaneuvojilta ja kansakoulunopettajilta sekä maanviljelysseuroilta ja marttayhdistyksiltä. Vaula 1988, 21, 25–26.

Suomessa elämänmuodon monitahoinen murros kansainvälisessä vertailussakin poikkeuksellisen nopean kaupungistumisen ja elintason nousun myötä leimasi sotienjälkeisiä vuosikymmeniä.⁷² Tämä selittää muutoksen korostumista monissa vastauksissa: kaikki näyttää olevan toisin kuin ennen sotia eletyssä lapsuudessa. Toinen maailmansota toimii muistelussa selvästi eräänlaisena vedenjakajana.⁷³ Muutos korostuu epäilemättä myös kyselylehtisessä esitetyn painotuksen takia, tuodaanhan lehtisessä heti alussa esille, että ”[e]rityisesti viime vuosikymmeninä on pihamaita alettu paremmin hoitaa ja myös koristella, ja sitä syystä olisi tärkeitä saada tietoja näistä muutoksista”.⁷⁴ Kyselylehtisen teksti on siis tässä kohden hyvinkin johdatteleva: sen mukaan muutosta on kiistatta tapahtunut ja nimenomaan ”parempaan” suuntaan. Joka tapauksessa pihakulttuuri - kuten asuminen muiltakin osin - todella muuttui sangen perinpohjaisesti sotienjälkeisinä vuosikymmeninä. Siksi on kiinnostavaa, että *Pihamaat*-aineistosta löytyy myös toinen näkökulma: mukana on sellaisiakin vastaajia, joiden mukaan oikeastaan mikään ei ole muuttunut.⁷⁵

Eräs vastaaja kertoo, että ”[m]ielestäni lapsuudessani ja nuoruudessani ennen sotia kannaksella ainakin oli piha, kasvima ja puutarha kukin erikseen.”⁷⁶ Pihasta käytettiin myös muita nimityksiä, esimerkiksi ”kartano” tarkoitti usein pihaa. ”Puutarha” puolestaan oli 1900-luvun alkupuolelle saakka yleensä erillinen, muusta pihasta rajattu alue.⁷⁷

---

⁷² Elintason nousua ja muuttoliikettä elämäntavan murroksina ovat käsitelleet esimerkiksi Sappinen 2000, 11-15; Karisto 2005, 36-37 ja Roos 1985, 25. Ks. myös Siiskonen 1990, 29-30. Erityisesti 1970-luvusta ks. Pantzar&Sarantola-Weiss 1997, 17 ja Sarantola-Weiss 2007, 84-90.

⁷³ Toisesta maailmansodasta katkoksenä ks. esim. Häkkinen et al 2005, 61-62. Näiden tutkijoiden mukaan ”sota on kuin musta aukko, katkos, jonka taakse ei nähdä eikä halutakaan nähdä.” Näin sivuutetaan pidemmät kehityskulut ja jo 1900-luvun alkupuolella käynnistyneet prosessit näyttäytyvät sotien jälkeisinä äkillisinä mullistuksina silloinkin, kun ne eivät sellaisia ole. Tämä on hyödyllinen näkökulma myös pihojen muutosta ajoitettaessa.

⁷⁴ Ks. kyselylehtinen, liite 1.

⁷⁵ TYKL/kys/56 esim. M 1929, rautatievirkamies, Orivesi; M 1915 Jämsä ja Jämsänkoski, entinen työnjohtaja; M 1911 Pielavesi, maanviljelijä; N 1915 Narva, eläkeläinen.

⁷⁶ TYKL/kys/56 N 1922 Helsinki, kuvaa Koivisto ja Hamina, proviisori.

⁷⁷ Puutarha-nimityksen historiasta laajemmin ks. Ruoff 1991, 15. Suomessa *puutarha* viittasi 1800-luvun lopulle asti usein sananmukaisesti puu-tarhaan: aidattuun alueeseen, johon oli istutettu (hedelmä)puita. Läntisillä murrealueilla nimityksenä oli usein ruotsalaisperäinen *trekooli*, rekooli tms. Ks. myös Laaksonen 2007, 65. Julia Donner on tutkimuksessaan tukeutunut puutarhahistorian tutkimuksen uudistajan John Dixon Huntin kehittämään *vernacular garden*-termiin kääntäen sen *kansanpuutarhaksi* ja pyrkien sen avulla ymmärtämään puutarhan laajemmin kuin suunnittelijakeskeisessä taidehistoriallisessa tutkimuksessa on aiemmin tehty. Tästä näkökulman laajennuksesta huolimatta painotan tässä työssäni pihaa puutarhaa laajempaan asiana. Ks. Donner 2005, 13-16.

Vielä 20 vuotta sitten piha ja puutarha ymmärrettiin eri asiana. Puutarhassa olivat kukat ja pensaat sekä marjapensaat ja hedelmäpuut. Varsinaiseen pihaan (kartano paikallisessa murteessa) ei juurikaan muuta kuulunut kuin santainen alue. Vähitellen nämä käsitteet kartano ja puutarha ovat muuttuneet yhdeksi käsitteeksi piha.⁷⁸

Monet vastaajat mainitsevat pihan ja puutarhan käsitteiden muutokset.⁷⁹ *Pihamaat-*kyselylehtisessä niihin ei kuitenkaan viitattu. Kyselyn voikin katsoa sisältäneen perusteettoman oletuksen, että kaikille oli selvää, mitä pihalla tarkoitettiin. Pihan historiallisuus tuli näin sivuutettua.

Pihojen käyttötarkoitus muuttui sangen perinpohjaisesti 1900-luvun aikana. Monet *Pihamaat-*kyselyn iäkkäämmistä vastaajista pystyvät kuvaamaan laajaa kehityskulkua: muutos oli niin nopea, että se mahtui usein hyvin yhden henkilön muistamaan aikaan. Useat vastaajat kuvaavat maalaispihojen muutosta samaan tapaan kuin pielaveteläisnainen, jonka mukaan "*[s]uurin muutos on se, että nyt piha on koriste- ja käyttöesine. Lapsuuskodissamme piha oli lehmän ruokaa*".⁸⁰

2.2. Puutarhaistuminen ja siistiytyminen

Vanhan ajan pihat oli luonnonpihoja eikä niitä hoidettu muuten kun luudan ja haravan avulla pidettiin puhtaina. Puita ei kasvanut asumusten lähellä, korkeintaan pari puuta. Jossain kasvoi asunkrantin takana pari omenapuuta ja muutama homeensaastuttama tikkerperi puska. Tätä sanottiin sitte trekooliksi. Ei ollu myöskään mitään juurikas tai vihannes maata, räättikkää vaan viljeltiin. Suurin muutos onkin ollut juuri puutarhan perustaminen. Puiden ja puskien ja kukkien istuttaminen, nurmikot, krillit, tekolammet ja puutarhakalusteet. Ihmisillä on aikaa nauttia Suomen suvesta.⁸¹

Huomattavimmat muutokset on pihossa, että nyt on kaikilla hedelmäpuita. Kauniit aidat ja portit, perunaa ei paljon enää piholla näe, käytävät on laatoitettu reunat kauniisti kukitettu on nurmikot

---

⁷⁸ TYKL/kys/56 N 1922 Helsinki, kuvaa Koivisto ja Hamina, proviisori.

⁷⁹ TYKL/kys/56 esim. N 1950 Kalanti; N 1919 Pelkosenniemi, emäntä; M 1910 Kiikko, maanviljelijä; M 1903 Koski HL, maanviljelijä; M 1915 Haapajärvi, maanviljelijä.

⁸⁰ TYKL/kys/56 N 1942, Pielavesi, puutarha-apulainen.

⁸¹ TYKL/kys/56 N 1900 Ylöjärvi, entinen emäntä.

joissa keinu ja puutarhakalustoa. On koristepensaita säleiköitä kasveineen ja monilla lammikoita niissä koriste-esineitä. On patoja kukkineen on rekeä ja kärrynpyörää jota en lapsuudessani ole nähnyt. Tämä pihojen koristelu alkoi sotien jälkeen niin kaupungissa kuin maallakin.⁸²

Näissä lainauksissa kuvatut muutokset toistuvat usein maaseutua kuvaavissa kyselyvastauksissa. Aineistossa tulee selvästi esiin puutarhaharrastuksen uusi asema osana kulutuskulttuuria, joka laajeni ennennäkemättömällä tavalla 1950-luvulla pulakauden hellitettyä.⁸³ Toisaalta on muistettava monilla olleen vielä 1970-luvullakin sangen niukasti rahaa kulutukseen. Jotkut vastaajat viittaavatkin esimerkiksi puutarhakasvien hintoihin todeten, että jo pihasta näkee talonväen varallisuustason.⁸⁴

Koristekasvien ja osin hyötykasviviljelyn yleistymisen ajoittaminen sotienjälkeiseen kauteen on yleistä *Pihamaat*-aineistossa. Toisaalta monissa vastauksissa pidetään puutarhaa, koristekasvit mukaan lukien, selvästi vanhempana ilmiönä. Monet kertovat sen alkaneen kuvaamassaan maalaistalossa 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa, mikä on myös sopusoinnussa tutkimuksen kanssa.⁸⁵ Puutarhakulttuurin juurtuminen "kansan" keskuuteen oli alkanut jo ennen sotia ja 1900-luvun alkupuolella esimerkiksi Marttayhdistykset edistivät sitä aktiivisella neuvontatoiminnalla.⁸⁶ Puutarhaharrastus oli monin paikoin yleistynyt jo aiemmin; sotien jälkeen se muutti muotoaan ja jatkoi leviämistään yli sosiaalisten rajojen.⁸⁷ *Pihamaat*-aineiston perusteella torpparivapautuslaki erityisesti ja suomalaisen maatalouden pientilavaltaisuus yleisesti⁸⁸ ovat olleet sangen merkittäviä tekijöitä myös kotipihojen ja puutarhojen kehityksessä. Useissa vastauksissa

---

⁸² TYKL/kys/56 N 1912 Turku, Ypäjä ja Paimio, eläkeläinen. Myös esim. M 1923 Ulvila, sotilasmestari evp; N 1906 Karstula, eläkeläinen; M 1903 Koski HL, maanviljelijä; N 1906 Kemiö, pienviljelijän vaimo, eläkkeellä; N 1905 Liperi, eläkeläinen; N 1902 Kokemäki, vanha emäntä; N 1931 Kuopio, toimistonhoitaja.

⁸³ Kulutuskulttuurin laajenemisesta ja elintason noususta ks. Sappinen 2000, 12–14; Lammi&Timonen 2007, 209–210; Sarantola-Weiss 2007, 84–90.

⁸⁴ Esim. TYKL/kys/56 M 1915 Jämsä ja Jämsänkoski: "*Puiden ja kukkien taimet ovat korkeassa hinnassa, joten esimerkiksi eläkeläiset eivät pienillä eläkerahoillaan pysty hankkimaan joka vuosi uusia taimia. Kyllä esimerkiksi Jämsässä ja Jämsänkoskella huomaa jo pihasta, miten varakas perhe talon omistaa*". 1970-luvulla olivat myös muodissa kesäkukat eli yksivuotiset kukat, joiden hankintaan ennen yleinen vaihtokauppa ei oikein sopinut.

⁸⁵ Ks. Vaula 1988.

⁸⁶ Marttojen on arveltu perustaneen Suomessa jo vuoteen 1915 mennessä lähes 5000 kotipuutarhaa.

Vaula 1988, 26. Marttojen puutarhaneuvonnasta ks. Ollila 1993, 188.

⁸⁷ Ks. Vaula 1988, 82.

⁸⁸ Ks. esim. Rasila 1982, 142–144; Pihkala 1982, 345.

kerrotaan pihan laittamisesta, johon motivaatiota on ollut "*sitten kun talo saatiin omaksi.*"⁸⁹ Samoin syrjäseuduilta tulleissa kyselyvastauksissa saatetaan korostaa puutarhakasvien uutuutta: "*[j]os vertailee entisajan pihoja, eihän niissä ollut mitään kukkasia, eikä kasviksia. Muistan kun olin rippikoulussa 1918 keväällä, eihän täällä Tuusniemellä ollut montakaan rakennusta.*"⁹⁰

Kyllä nyt on pihat muuttuneet täytyy sanoa jälkeen tämän viimeisen sodan. Nyt on jalostetut omena luumu ja päärynä puut marjapensaita on monenlaisia, ja kukkia senkin seitsemän sorttia...Mutta nyt on raha tilanne paljon parempi ei ennen ollut rahaa millä ostaa ja ei ollut maa seudulla mahdollisuuksi ostaakaan.⁹¹

Kemiöläisvastaajan tässä uutuuksina kuvaamat puutarhakasvit – hedelmäpuut, marjapensaat ja kukat – sekä olivat että eivät olleet uutta suomalaisilla 1900-luvun pihoilla. Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla perustettiin maalaistaloihin yleisesti puutarhoja jo 1800-luvun loppupuolella. Voikin kysyä, miksi Turunmaan saaristossa asunut henkilö korosti puutarhakasvien osuutta sotienjälkeisessä muutoksessa: olivatko ne todella jotain uutta?⁹² Tähän voi perustellusti vastata sekä kieltävästi että myöntävästi. Kysymys suuntaa huomion puutarhaharrastuksen luokkasidonnaisuuteen: vauraammille talollisille jo 1900-luvun alussa tavanomaiset asiat levisivät ja vakiintuivat muidenkin ihmisten pihoille sotien jälkeen.⁹³ Tämä saattaa vaikuttaa itsestään selvältä, mutta asiaan on hyvä kiinnittää huomiota. Vastaajalle puutarhakasvit olivat uutuuksia siksi, että hänellä oli torpparitausta.⁹⁴

---

⁸⁹ TYKL/kys/56 N 1899 Tammela, eläkeläinen. Maanomistuksen merkityksestä ks. esim. Sappinen 2006,79.

⁹⁰ TYKL/kys/56 M 1901 Tuusniemi.

⁹¹ TYKL/kys/56 N 1906 Kemiö, pienviljelijän vaimo.

⁹² Ks. Vaula 1988, 12, 44, 82. Vaulan mukaan Varsinais-Suomi oli puutarhojen kansanomaistumisen varhainen innovaatioalue 1800-luvun jälkipuoliskolla. Samoin arvioi Niiranen, 1982, 22-25. Turun saaristosta myös Kirveennummi-Räsänen 2000, 74. Vrt. Rosengren, jonka mukaan "talonpoikaispuutarha" yleistyi koko Suomessa vasta 1930-luvulla tai vielä myöhemmin. Rosengren 1995, 35.

⁹³ Toisaalta Vaulan mukaan juuri Lounais-Suomi oli alue, jossa puutarhaharrastus levisi laajasti eri sosiaaliluokkiin. Vaula 1988, 82. Puutarhaharrastuksen luokkasidonnaisuutta käsittelemme lyhyesti luvussa 3.

⁹⁴ Torppien pihoista myös TYKL/kys/56 N 1912 Turku/Maaria, kuvaa myös Ypjäjä ja Paimio: "*Torpparien pihat oli pieniä ja niin tarkasti viljelty perunalla, sen verran tyhjää tilaa että puukuorman sai kaadetuksi.* Puutarhasta sosiaalisten erojen merkinä myös esim. N 1902 Tampere: "*Oli myös taloja joissa piha oli jaotettu [eduspiha ja karja- eli takapiha]. Eduspihalla oli kukkaistutuksia, santakäytäviä, hoidettuja nurmikkoja - nämä olivat varakkaitten maatalojen pihamaita.*"

"*Jossain paikoin ei ollut ennen sotii minnii laisii piha koristeita.*"⁹⁵ Toisaalta maaseudulla käytettiin joidenkin vastaajien mukaan 1900-luvun alkupuolella yleisesti sellaisia puutarhakasvilajeja, erityisesti perennoja eli monivuotisia koristekasveja, jotka sittemmin harvinaistuivat tai jopa katosivat.⁹⁶ 1970-luvulla yleistyneitä kasviuutuuksia taas olivat erityisesti monet yksivuotiset kukat, esimerkiksi petunia, ja koristepensaat.⁹⁷ Kasvivalikoiman muuttuminen mainitaankin suhteellisen monissa vastauksissa merkittävänä asiana. Monet kertovat myös pihapuiden lisääntymisestä, joka tutkimuksen valossa alkoi 1900-luvun alkupuolella. Tuolloin alettiin valistuksessa korostaa pihapuiden merkitystä sekä ympäristön viihtyisyydelle että paloturvallisuudelle, jonka parantamiseksi tuli istuttaa lehtipuita rakennusten väliin. Hedelmäpuiden yleistymistä neuvontajärjestöt edistivät myös taimien jakelutoiminnalla.⁹⁸ 1970-luvulla markkinasuosikkeja puolestaan olivat esimerkiksi vuorimännyt ja hopeapajut: näistä aikansa muotilajeista on *Pihamaat*-aineistossa paljon mainintoja. Ne ovat myös esimerkkejä tietyn aikakauden tunnuspiirteistä, jotka ovat usein helposti löydettävissä pihoilta nyt 2000-luvullakin. Ajalliset kerrostumat näkyvät pihoilla, kun tietää mitä katsoa.

Puutarhaistumisen keskeinen piirre on *Pihamaat*-aineistossa nurmikko: siitä on maalaispihoja kuvaavissa kyselyvastauksissa kaikkein eniten mainintoja.⁹⁹ Leikaten lyhyenä pidettävä kylvönurmi yleistyi maalaispihoilla sotien jälkeen ja viimeistään 1960 - 1970-luvuilla sitä pidettiin ilman muuta asiaankuuluvana. Nurmikonleikkuun yleistymisessä (tai ainakin leikkureiden mainonnassa) oli osuutensa sellaisellakin seikalla kuin vuoden 1952 olympialaiset. Kesko toi kisavuonna markkinoille ensimmäisen moottorileikkurinsa ilmoittaen, että "[s]uomalaisten kuulu siisteys joutuu juuri nyt

---

⁹⁵ TYKL/kys/56 M 1915 Pielisjärvi, eläkeläinen.

⁹⁶ TYKL/kys/56 esim. N 1915 Alajärvi, emäntä ja N 1908 Laukaa, eläkeläinen.

⁹⁷ Wilke 2006, 200-201. Monissa vastauksissa mainitaan kesäkukkien yleistymisen merkittävänä muutoksena ja niiden lajivalikoima muuttui. Kesäkukat sinänsä eivät olleet uutta, vaan monet vastaajat muistelevat lapsuutensa pihojen kukkapenkeissä kasvatetun kehäkukkaa ja unikkoo tai auringonkukkaa.

⁹⁸ Ranta 2003, 74; Vaula 1988, 25.

⁹⁹ Esim. TYKL/kys/56 N 1908 Raisio; N 1904 Kiiminki; M 1925 Sakkola; N 1899 Orimattila ja Vesanto, karjakko, eläkkeellä; M 1920 Ilmajoki, maanviljelijä; M1915, kuvaa paikkoja Karjalan Kannaksella, maanviljelijä; N 1909 Suonenjoki, leskiemäntä; N 1918 Pyhäntä, emäntä; N 1905 Liperi, emäntä; N 1915 Alajärvi, emäntä, M 1905 Töysä, maanviljelijä; N 1914 Lapua, eläkeläinen; M 1908 Kodisjoki; N 1907 Mikkeli, emäntä.

Olympiavuonna erikoisen arvostelun kohteeksi. Siksi 'maaisän kasvot' on pidettävä hyvin ajeltuina".¹⁰⁰

Vastaajakuntaan kuului silti niitäkin, jotka eivät leikkuunurmea pihaansa halunneet: "...[s]illä minä en pidä nurmikosta ja kuinka suuri työ siitä on, eikä siitä mitään markkaa tule".¹⁰¹ Mutta miksi nurmi yleistyi? Ruotsalaiset Åsa Wilke ja Maria Flinck ovat teoksissaan käsitelleet kansanomaista puutarhakulttuuria suhteessa puutarhataiteen tyylihistoriaan korostaen tyyli-ihanteiden vaikutusta pihanurmikon yleistymiseen. Ruotsissa 1930-luvulla vallinneeseen funktionalistiseen puutarhakäsitykseen kuuluivat laajat, yhtenäiset pihanurmet, joiden reunoilla voi haluttaessa olla kukka- tai pensasistutuksia laajempiin penkkeihin ja ryhmiin koottuina. Päämääränä oli yksinkertainen pihatila, jossa suuritöisten koristekasvien sijaan korostuisi helppohoitoisuus. Kotipihaan kuului olla ennen kaikkea rentouttavan vapaa-ajan paikka, jonka ei kuulunut teettää liikaa hoitotöitä. Tällöin ruotsalaisessa puutarhavalistuksessa myös kyseenalaistettiin hyötyviljelyn mielekkyys.

Wilken mukaan juuri pihanurmikosta tuli funktionalismin myötä modernin puutarhan symboli¹⁰² Tietyin varauksin tämä tulkinta sopii myös suomalaiseen maaseudun pihakulttuuriin, mutta hyötyviljelypainotus kesti Suomessa selvästi pidempään. Pihanurmet eivät liioin aina olleet uutuuksia, vaan kyse saattoi olla vain nurmikon hoidon ja käyttötarkoituksen muutoksesta. Laidunnuksen ja tallauksen vähentyessä maalaistalojen pihoilla oli nurmen leikkuuseen myös uudenlaista tarvetta. Tyyli-ihanteiden lisäksi löytyi siis käytännöllinen selitys leikattujen pihanurmien yleistymiseen. Aikaisemmin piha oli saattanut olla hiekkakenttää tai tallauksen ja laidunnuksen ansiosta leikkaamattakin lyhyenä pysynyt luonnonnurmea. Nurmikko esiintyy *Pihamaat*-aineistossa toisaalta uudenaikaisen pihan merkinä, toisaalta se usein myös neutraalisti mainitaan itsestään selvänä pihan osana.

---

¹⁰⁰ Nummi 1993, 18. Wilken mukaan Ruotsissa nurmi oli 1960-70-luvuilla jo niin itsestäänselvä asia, ettei sitä enää edes kommentoitu puutarhajulkaisuissa. Wilke 2006, 208. Suomessa suurissa maalaistaloissa oli kylvönurmia jo 1900-luvun alussa, mutta ne yleistyivät laajemmin sotien jälkeen: ks. Ranta 2003, 68-69.

¹⁰¹ TYKL/kys/56 N 1900 Perniö, rouva. Samoin esim. M 1920, Ilmajoki, maanviljelijä; N 1921, Virrat, emäntä; N 1910 Parkano, emäntä.

¹⁰² Wilke 2006, 208 ja 277; Flinck 1994, 266. Palaan helppohoitoisuuden ja oleilupainotteisuuden ihanteisiin luvussa 3.

Pielisjärveläisvastaaja kertoo siisteyskäsitysten muutoksista: ”[e]nnen ol nurkan taustat ihmisen lantoo ja kusta punasena paisto, lumiin sulaisissa, joihin kylvettiin kessuu” ja ”kasvava heinä peitti liijat töröt pihalta joka vuosi”.¹⁰³ Toinen vastaaja mainitsee, että ”lapset ja aikuisetkin tekivät pienemmät tarpeensa pihamaalle, ja yöastia tyhjennettiin talvisin kasvimaan.”¹⁰⁴ Entisajan pihaan kuului myös tunkio, kuten kalajokelaisvastaaja huomauttaa nykyistä ja mennyttä vertaillessaan:

[y]ksi eikä vähäinen asia vielä, silloin kymmeniä vuosia taaksepäin oli se tunkio jokaisen pihalla ja se oli epäsiistin näköinen, lieneekö tämä nykyinen systeemi sitten parempi, saastutamme vedet mutta onpahan ympäristömme steriili.¹⁰⁵

Siisteyskäsitykset muuttuivat 1900-luvun kuluessa. Asumisen hygieenisyyteen kiinnitettiin erityisesti funktionalismin myötä uudenlaista huomiota yhteiskunnallisissa keskusteluissa, ja puhtaus ja siisteys kuuluivat olennaisesti asumisen ihanteisiin.¹⁰⁶ Niihin kiinnitettiin entistä enemmän huomiota esimerkiksi koleraepidemioiden uhatessa ja luonnontieteellisen tutkimuksen tarjotessa uudenlaista tietoa taudinaiheuttajien leviämisestä, mutta puhtauden korostamiseen voidaan lisäksi löytää yhteiskunnallisia ja kulttuurisia selityksiä. Esimerkiksi Marttajärjestön valistuksessa puhtauden vaatimus sai melko äärimmäisiäkin muotoja: puhtaana tuli pitää talon ja pihan lisäksi eläimet ja vieläpä pelto.¹⁰⁷ Kun jälleenrakennuskaudella vaikuttanut ”kotikultti” yhdistyi esimerkiksi Marttojen jo 1900-luvun alusta alkaen opettamiin siistin asuinympäristön ihanteisiin, vallitsi sotien jälkeen aiempaa tiukempi siisteyden ja järjestyksen vaatimus.¹⁰⁸ Tätä kommentoivat monet vastaajat.

Maria Flinckin mukaan puutarha muodostui 1900-luvun alun Ruotsissa entistä näkyvämmiin merkiksi omistajansa hyvinvoinnista ja kunnollisuudesta. Käsitys asuinympäristöstä asukkaan sisäisten ominaisuuksien heijastajana juontavat juurensa ainakin 1800-luvulle, mutta sen voidaan perustellusti katsoa korostuneen Suomessa 1900-

---

¹⁰³ TYKL/kys/56 M 1913 Pielisjärvi, eläkeläinen. Ks. Niiranen 1982, 158–159: tukee vastaajan kuvausta.

¹⁰⁴ TYKL/kys/56 M 1915 Jämsä, entinen työnjohtaja. Ks. myös M 1925 Kiikka, entinen myyntimies.

¹⁰⁵ TYKL/kys/56 N 1918 Kalajoki, myyjätär ja keittäjä.

¹⁰⁶ Saarikangas 1993, 350–356.

¹⁰⁷ Ollila 1993, 39.

¹⁰⁸ Marttojen valistustoiminnasta 1900-luvun alkupuolella Ollila 1993, 227–240. ”Kotikultista” esim. Saarikangas 1993, 336.

luvun alkupuolella.¹⁰⁹ Tämä näkyy *Pihamaat*-aineistossa; palaan aiheeseen tarkemmin luvussa 4. Myös *Kotiliedessä* painotettiin pihan edustavuutta, esimerkiksi maalaistalon pihaa esitelleessä jutussa todettiin: ”*tässä talossa on aina ymmärretty, että nurkistaan talo tunnetaan*”.¹¹⁰

Vapaina kulkeneista kanoista, eläinten ja ihmisten ulosteista ja lojuvista ajokaluista tuli siisteyskäsitusten muuttuessa ei-toivottuja ja piilotettavia asioita; pihat siistittiin. Näin näyttää toteutuneen kansanvalistajien jo vuosisataa aiemmin esittämä vaatimus asuinympäristöjen kaunistamisesta: siisteysnormit sisäistettiin ja niistä tuli itsestäänselvyyksiä. Uudet hygieniakäsitykset ja lisääntynyt tieto terveysriskeistä eivät enää sallineet tarpeiden tekemistä pihalle. Käymälöiden yleistymiseen löytyy myös muita syitä.¹¹¹ Muutosta voi osaltaan tarkastella modernina itsekontrollina ja kultivoitumisena esimerkiksi tapojen "sivistymisen" historiaa, porvarillisen elämäntavan syntyä ja kodin merkitysten historiaa käsitelleiden etnologien Jonas Frykmanin ja Orvar Löfgrenin ajatusten pohjalta.¹¹² En tässä kuitenkaan ryhdy laajemmin pohtimaan siisteyskäsitusten muutosta. Joka tapauksessa "*ei ennen ollut niin tuiki tarkkaa*" - tyyppinen muistelu on tutkimusaineistossa yleistä: nykyinen siisteys voidaan vastauksissa sekä historiallistaa että kyseenalaistaa. Useissa vastauksissa pidetään kuitenkin muutosta tervetulleena todeten, että "*[h]arva enää asuu entistä mistään piittaamatonta asuin tapaa*" ja että ennen "*pihat olivat kuin jokin kaatopaikka*"¹¹³. Monissa vastauksissa myös pidetään nykyistä siisteystä ajattomana itsestäänselvyytenä eikä niinkään muutosprosessin tuloksina. Puhtauden ja siisteyden suhteen *Pihamaat*-aineisto on ristiriitainen kokonaisuus: siihen kuuluvat olennaisesti sekä edellä mainitut kuvaukset pihoihin ennen kuuluneista jätteistä ja jätöksistä että nostalgiansävyiset kuvaukset entisajan pihojen puhtaudesta ja siisteydestä. Monissa menneen paremmuutta painottavissa vastauksissa toistuu juuri laatusanana puhtaus, ja lapsuuden pihojen puhtautta korostavat vastaukset kuvaavat erityisen usein luovutetussa Karjalassa sijainnutta, sittemmin menetettyä asuinpaikkaa. Lapsuuden Karjalaa kuvataan monissa vastauksissa ihanteelliseen sävyyn. Entä oliko karjalaispihoilla mahdollisesti

---

¹⁰⁹ Flinck 1994, 266; Kolbe 1988, 56-62.

¹¹⁰ Tuovi Nousiainen: *Maalaiskodin hoidettu ympäristö*. KL 7/1962.

¹¹¹ Niiranen 1982, 158–159; Ranta 2003, 79–80; Valonen 2006, 138–139. TYKL/kys/56 N 1923 Tampere, liitti ja Jyväskylän maalaiskunta, merkonomi: ”*käymälää ei ollut ennen vuotta 1937*”.

¹¹² Frykman&Löfgren 1979, 74–88.

¹¹³ TYKL/kys/56 N 1905 Liperi, emäntä. Samoin esim. N 1922 Helsinki, Koivisto ja Hamina, proviisori; N 1921 Juuka, maanvilj.vaimo.

puhtaampaa kuin muualla? Ainakin valistusta lienee ollut runsaasti, olihan Karjala Marttajärjestön keskeinen toimintaseutu 1900-luvun alkupuolella.¹¹⁴ Karjalan muistelu on kuitenkin *Pihamaat*-aineistossa myös laajemmin ottaen erityislaatuista. Useissa luovutettuja alueita koskevissa lapsuuskotien muisteluissa korostuu menetetyin lapsuuden pihan ja koko evakkoon lähtöä edeltävän elämän erityinen ihanuus, jota muistellaan kaiholla.¹¹⁵

2.3. ”Nyt on hevoset vaihtuneet traktoreihin”

Kun kotini oli maalaistalo ja varsinkin talven aikana yöpyi paljon matkalaisten hevosia, ei pihalla olisi senkään vuoksi istutukset säilyneet ja ei sellainen muutenkaan ollut siihen aikaan tapana.¹¹⁶

Kotieläinten pidon muutokset toivat uusia edellytyksiä pihojen puutarhaistamiseen 1900-luvun puolivälin tietämissä. Nautakarjan liikkuminen pihassa väheni ja esimerkiksi istutukset kuopimalla tuhoavia kanoja oli pihalla entistä harvemmin.¹¹⁷ Hevoskanta romahti 1960-luvulla.¹¹⁸ Toisaalta uudenaikaisessa pihassa puutarhakasvit eivät oikein sopineet sinne, missä piti mahtua kääntymään traktorilla ja muilla maatalouskoneilla.¹¹⁹ Maalaispihojen kuvauksissa onkin yleistä, että puutarhakasvit kerrotaan sijoitellun sen mukaan, missä pihan osissa on päästävä liikkumaan maatalouskoneilla. Koneiden yleistyminen mennessä oli puutarhapihan normi kuitenkin ehtinyt jo juurtua maaseudulle kautta Suomen. Istutuksia kuului olla; niistä voitiin koneiden takia jonkun verran tinkiä, muttei välttämättä kokonaan luopua. Yllä pohjoissuomalainen vastaaja kertoo 1900-luvun alkupuolen maalaispihasta, että ”*istutukset eivät olleet tapana*” sen lisäksi, että niiden

---

¹¹⁴ Ollila 1993, 81–85. TYKL/kys/56 N 1904 Vuolaa, emäntä.

¹¹⁵ Tässä kiinnostavaksi tulee kadotetun paikan muistaminen, jonka tarkastelussa käyttökelpoisia ovat esimerkiksi maantieteilijä Kent Rydenin ajatukset. Hänen mukaansa ”paikkatunne” (*sense of place*) voi säilyä pidempään kuin itse muisteltu paikka. Ryden 1993, 95, ks. myös Tuomi-Nikula et al 2004, 10.

¹¹⁶ TYKL/kys/56 M 1899 Rovaniemi, maanviljelijä.

¹¹⁷ TYKL/kys/56 N 1907 Vesilahti: ”Kyllä *me* keväisin penkin teimme ja istutimme kehäkukkaa ja valmua, nyt kai se on unikko. Mutta sen kohtalo oli aina sama, eläimet sen tuhosivat. Niin mieleistä oli kanallekin sen multapenkin pöyhminen”.

¹¹⁸ Pihkala 1982, 390–391. Kotieläintaloudesta ja maatalouden muutoksista yleisemmin ks. esim Ranta 2003, 30–38; Siiskonen 1990, 74–75.

¹¹⁹ Maatalouden koneistumisesta ks. Pihkala 1982, 396–399.

toteuttaminen olisi ollut hevosten takia hankalaa. 1900-luvun jälkipuoliskolla taas istutukset olivat tapana, vaikka niiden ja maatalouskoneiden yhteensovittaminen pihatilassa olisikin tuottanut haastetta. Suhtautuminen puutarhapihaan oli muuttunut, mistä kertoo myös tämä vastaaja:

[M]uistan miten 40-luvulla naurettiin, kun erään talon ”hienosteleva” emäntä laittoi kukkaistutuksia keskelle pihamaata. Niitäkö pitää isäntärukan kiertää kolukärreineen lantaa ajaessaan! Päiviteltiin että kaikkea sitä näkee. Nykyään yhä useammat emännät koristelevat itse pihamaankin kukkaistutuksin ja isännät saavat luvan ajaa traktorilla toiselta kautta eikä pihan läpi.¹²⁰

Autoihin ja maatalouskoneisiin liittyneistä muutoksista kerrotaan aineistossa toisaalta niiden aiheuttamaa häiriötä painottaen, toisaalta niihin sopeutumista kuvaten ja itsestäänselvyytenä.¹²¹ Joskus juuri koneet toimivat vastauksistissa nykyaikaisen symboleina, menneen ja nykyisen elämän eron merkinä. Niinpä pielisjärveläisvastaaja kertoo, että ”[e]ntinen romantiikka ja elämän touhu on toista mitä meikäläisen lapsena ollessa. Sensijaan korvii vihlova koneihen iän-nahtan ja pensan katkuun on tukehtuu mänpä vaikka minne”.¹²² Samoin kokemäkeläisvastaaja pitää nykyistä tilannetta mennyttä huonompana:

Kyllä entisajan pihamaat oli kauniit ja niissä kasvoi ruohoakin ja oli hyvä tuoksu, kun kaikenlaiset ruusut kukki. Ei hevospelit hävittänyt kaikkia ruohoa. Mutta traktorit ne kaikki lammaa ja hävittää ja aina syvät varhot. Ei pihat ole enää niin kauniit kuin ennen.¹²³

”Sitten kun auto ilmestyi talojen ja mökkien pihoille hävisivät myös aidat ja portit talojen ympäriltä.”¹²⁴ Aitojen ja porttien vähentyminen mainitaan merkittävänä muutoksena useimmissa maaseutua kuvaavissa vastauksissa.¹²⁵ Kotieläinten vähentyessä aidat kävivät tarpeettomiksi; autojen ja koneiden myötä ne muuttuivat kulkua haittaaviksi esteiksi, joille

---

¹²⁰ TYKL/kys/56 M 1931 Kestilä, opettaja.

¹²¹ TYKL/kys/56 N 1909 Lokalahti, M 1898 Keuruu ja Suonenjoki, eläkeläinen; N 1906 Mantila, vanhaemäntä; N 1896 Iisalmi, emäntä; M 1920 Ilmajoki, maanviljelijä. Koneistumisesta myös esim. N 1899 Tammela, eläkeläinen.; M 1915 Haapajärvi, maanviljelijä; N 1910 Sonkajärvi, emäntä; M 1910 Kiiikko, maanviljelijä; N 1898 Keuruu, eläkeläinen; N 1950 Kalanti.

¹²² TYKL/kys/56 M 1913 Pielisjärvi, eläkeläinen.

¹²³ TYKL/kys/56 N 1902 Kokemäki.

¹²⁴ TYKL/kys/56 N 1908 Säkkijärvi. Samaa autoista ja aidoista esim. N 1910 Sonkajärvi.

¹²⁵ TYKL/kys/56, asiaa korostavat esim. N 1922 Puumala ja Ruokolahti, kotiaavustaja; N 1908, Säkkijärvi, vanhaemäntä; N 1918 Soini ja Kuhmoinen, emäntä; N 1920 Asikkala, emäntä. vrt. Ranta 2003, 99.

ei enää ollut sijaa maanviljelystalon pihalla. Kotieläinten vähenemisellä oli merkitystä myös pihanurmikon kannalta. Nurmikko korostuu mennyttä ja nykyistä maalaispihaa vertailevissa vastauksissa: hyvin usein niissä kerrotaan nykyaikaisen nurmikkopihan kuvauksen ja kommentoinnin yhteydessä siitä, kuinka ennen laidunnettiin pihassa. Hevonen, lehmä tai joskus vuohi voitiin tuoda syömään pihanurmea tai se niitettiin karjalle.¹²⁶

Monet vastaajat kertovat maalaistalon pihan olevan nykyisin aiempaa tilavampi. Avointa tilaa tarvittiin juuri koneiden takia entistä enemmän. Sitä saatiin muun muassa aittojen ja muiden piharakennusten vähentyessä. Haapajärveläisvastaaja kuvaa entisajan pihoilla olleen *"kuin pieniä harmaita kaupunkeja. Nykyään pihamailta ovat nämä mökkikylät hävinneet ja tilalle on tulleet maalatut talot ja isot tilavat ulkokuoneet."*¹²⁷ Toisaalta monissa vastauksissa muistellaan pihojen päinvastoin olleen ennen avarampia ja suurempia.¹²⁸

Tällä kahdeksannella vuosikymmenellä on tullut kovasti muotiin tuo pitumi päällysteinen piha maa no, sekin sopii vain niille pihoille jolla on paljon autoliikennettä...", arvioi ylitorniolaisvastaaja.¹²⁹ Pihan asfaltointi saattoi olla juuri koneiden takia tarpeen - mutta oliko se todella tullut "kovasti muotiin"? Aineiston perusteella ei: jossain vastauksissa, mutta ei erityisen monissa, kerrotaan pihaa asfaltoidun. Vähintään yhtä monissa suhtaudutaan tällaiseen päällysteeseen selkeän kielteisesti. Soran, sepelin, hiekan ja laattojen yleistymisen pihan päällysteinä on yksi kaikkein useimmin mainituista muutoksista.¹³⁰ Samoin uusien koneiden mahdollistamat maanmuokkaustyöt mainitaan usein pihojen muutoksen osana. Ennen rakennukset sijoitettiin maaston mukaan, pihoja ei tasoiteltu ja ne saattoivat olla kivisiä. Vastauksissa kerrotaan myös esimerkiksi lasten leikkipaikkoina ja istuimina toimineista kivistä. Kivien poistamista voi pitää modernin

---

¹²⁶ TYKL/kys/56 esim. M 1912 Kouvola ja Imatra, N 1917Laukaa; M 1903 Koski HL, maanviljelijä; M 1900 Orivesi; N 1909 Suonenjoki, leskiemäntä; N 1922 Sysmä ja Heinola, emäntä; M 1928 Ahlainen, eläkeläinen.

¹²⁷ TYKL/kys/56 M 1915 Haapajärvi, maanviljelijä. Ks. Ranta 2003, 17; Pihkala 1982, 397-399.

¹²⁸ TYKL/kys/56 esim. N 1922 Puumala ja Ruokolahti, kotivastaja; M 1923 Tyrvää, sähkökantaja; N 1908 Hämeenlinna.; M 1913 Liminka ja Pieksämäki, entinen kansakoulunopettaja.

¹²⁹ TYKL/kys/56 M 1902 Ylitornio, eläkeläinen.

¹³⁰ TYKL/kys/56, esim. M 1909 Suonenjoki; N 1894 Hauho, emäntä; M 1899 Eurajoki, entinen maanviljelijä, eläkeläinen; N 1920 Kuopio, eläkeläinen; M 1900 Leppälahti, tekniikko.

järjestyksen ja ympäristön hallitsemispyrkimyksen ilmentymänä, mutta moottoriajoneuvojen ja ruohonleikkuun lisääntyessä sille oli myös käytännön syitä. Eräs vastaaja kuvaa ajattelutavoissa toisinaan ilmenneitä sukupolvieroja:

Esimerkiksi suuri kivi ei sen kanssa ruvetu tappelemaa joskus Kivi sattu silti vähän hankalaan paikkaan mutta se kierrettiin vaikka sata vuotta ja jos nuoremmat sitten rupesi sitä poistamaan niin vanha äijä käräsi vieressä mitäs pahaa se kivi on teille tehnyt antakaa olla sen rauhassa.¹³¹

Moni vastaaja mainitsee muutoksena sen, että maatalouden muutosten myötä ei enää nähty ”kartanolla hevos rekii ei kärriä eikä muita muatalous välineitä”¹³² Hevostarvikkeiden sijaan saattoi 1970-luvun piholla olla tarpeettomiksi käyneitä maatalouden käyttötavaroita koristeina.¹³³ Tämän uusiokäytön voi tulkita sekä nostalgiseksi menneen esilläpidoksi että vanhan hylkäämiseksi. Kärrynpyörät, pyykkipadat ja muut tehtävänsä menettäneet tarve-esineet olivat 1970-luvulla kyselyvastausten perusteella suhteellisen yleisiä pihakoristeina ja kukka-astioina. Aiheesta tiedusteltiin kyselylehtisessä erikseen, mikä on saanut monet tähdentämään, että he eivät tapaa harrasta eivätkä hyväksy, ja kommentoimaan muiden piholla näkemäänsä: ”[k]ärrynpyörät ja reet kantavat pihoihin mätänemään”.¹³⁴ Toiset taas kertovat itsekin käyttävänsä vanhoja tarve-esineitä koristeina ja kukka-astioina. Kyselylehtisessä kysyttiin myös vanhojen autonrenkaiden käytöstä kukkaistutuksiin, mikä jakoi vastaajakunnan mielipiteet jyrkästi.

2.4. Pihojen kuvaukset nykyhetken kommentointina

Edellä kuvatussa suhtautumisessa pihan suureen kiveen näkyy eräs olennainen piirre *Pihamaat*-aineistossa, jossa ”[e]nnen oli aikaa kiertää kiveäkin”- tyyppiset toteamukset ovat varsin yleisiä. Sekä menneen että maaseudun ihailu on aineistolle ominaista, vaikka se kokonaisuutena onkin ristiriitainen myös tässä suhteessa. Siitä löytyvät sekä edistyskertomuksen että paremman, menetetyn menneen ajan puhetavat, jotka toistuvat

¹³¹ TYKL/kys/56 N 1905 Ruotsinpyhtää ja Mäntsälä.

¹³² TYKL/kys/56 M 1913 Pielisjärvi, eläkeläinen.

¹³³ Kirkkoreet, saunanpadat ja kärrynpyörät olivat aineiston perusteella yleisiä pihakoristeita. Sekä niiden käytöstä että sen paheksunnasta löytyy paljon mainintoja. Myös Ruotsissa kuului 1970-luvun pihakulttuuriin Wilken talonpoikaisromantiikaksi nimeämä kärrynpyörien ja vaunujen uusiokäyttö. Wilke 2006, 232.

¹³⁴ TYKL/kys/56 N 1910 Iitti, emäntä. Myös esim. N 1898 Keuruu, eläkeläinen.

aineistossa hyvinkin samankaltaisina. Pihojen muutoksen kuvauksiin sisältyy usein vastaushetken elämänmuodon kritiikki. Nykyajan elämää voidaan pitää kiireisenä ja stressaavana: ”[j]os nyt on kauniit pihamaat, mutta ehtiikö nykyajan kiireinen ihminen syventymään ja nauttimaan kesäisin luonnon tarjoamista antimista.”¹³⁵ Tai jos ehtiikin, niin onko pihatilassa siihen enää mahdollisuuksia:

On nurmikkoalueet, laatoilla katetut tiet, oleskelunurkkaukset, lasten leikkialueet, hiekkalaatikoineen ja kiikkuineen. Ei taida puuttua muuta kuin vapaus. Pientaloissa on aidatut pilttuut, joista ei juuri ole ulos menemistä. Jos asunnot [ennen] olivatkin ahtaat ja mukavuudet puuttuivat, niin pihalla oli vapaata, ei ollut turhia varottavia ja arkoja istutuksia eikä määrättyjä polkuja, joilta ei saanut syrjään astua.¹³⁶

Laaja-alaisiin elämänmuodon muutoksiin viitataan aineistossa paljon – erityisesti ajankäytön muutokseen, jota kuvataan kiehtovan ristiriitaisesti. Ennen oli aikaa verrattuna nykyajan kiireeseen; toisaalta ennen oli elämä pelkkää ainaista työtä eikä kukkaharrastuksiin ollut sen enempää aikaa kuin varaakaan. Maatalouden ja toisaalta myös kotitalouden koneellistumisen katsotaan mahdollistaneen entistä runsaamman vapaa-ajan myös viljelijäväestölle.¹³⁷ Toisaalta samaan aikaan väkeä oli taloissa entistä vähemmän, mihin monet vastaajat viittaajat. Aineistossa on monia mainintoja siitä, kuinka sekä koriste- että hyötyviljelyä on maalaistalon pihassa vähennetty työvoiman puutteen vuoksi.¹³⁸ *Kotiliedessä* näkyi 1960-luvulla huoli tällaisesta kehityksestä. Maalaispihoja esitelleissä artikkeleissa yritettiin kannustaa ihmisiä puutarhanhoitoon ja muistuttaa siitä, että kyseessä on itse asiassa virkistävä puuha kodin ja perheen hyväksi. Puutarhanhoito ”ei ole ehtimisen vaan harrastuksen asia, sanovat isäntä ja emäntä” eräessä mallikelpoista maalaispihaa esitelleessä kirjoituksessa, jossa näkyy myös pihan- ja puutarhanhoitoon liittyvän sukupuolitetun työnjaon kehitys: nyt pihanhoitajana esiintyi myös mies.¹³⁹ Palaan ajankäytön muutoksiin luvussa 3 ja työnjaon muutoksiin tarkemmin luvussa 4.

¹³⁵ TYKL/kys/56 N 1917 Panelia, maanviljelijän vaimo.

¹³⁶ TYKL/kys/56 N 1902 Joroinen, fil.maist.

¹³⁷ Ks. esim. Häkkinen et al 2005,70. Maatalouden koneellistumiseen liittyi 1960-luvulla merkittävä ero pientilojen ja suurempien, koneiden hankkimiseen jo kyyneiden tilojen välillä. Maataloustyön muutoksia tutkinut Pirjo Siiskonen pitää 1960-luvua erityisen raskaana vuosikymmenenä pientiloilla: koneisiin ei ollut varaa, mutta työvoimaa oli aiempaa vähemmän perheiden pienentyessä. Siiskonen 1990, 67.

¹³⁸ TYKL/kys/56 esim. N 1908 Iitti, maanviljelijän vaimo; N 1929 Kylmäkoski, opettaja; N 1909, Lokalahti; N 1090 Tammela, maanviljelijä; N 1925 Pälkäne, maanviljelijä.; N 1918 Ypääjä, agronomi.

¹³⁹ Mirja Huuhka: *Maalaistalon puutarha*, KL 11/1964. Samanlaista sanomaa esim. Mirja Huuhka: *Maalaiskodin hoidettu ympäristö*, KL7/1966; Tuovi Nousiainen *Neljän tason puutarha* KL, 16/1961; Terttu

Useissa vastauksissa kyseenalaistetaan pihoihin liittynyt uusi kulutuskulttuuri: "[e]n pidä ollenkaan niistä ulkomailta saaduista putkituoleista ja rimpsuputkikiikuista. Sopiihan ne jotenkin kaupunkeihin, petonimuurien läheisyyteen, mutta mielestäni eivät sovi tällaiseen luonnon metsäiseen paikkaan."¹⁴⁰ Maaseutu ja kaupunki asetetaan tässä vastakkain *Pihamaat*-aineistolle sangen tyypillisellä tavalla. Moni vastaaja kuvaa maalaispihaa uhanalaisena menneen ajan "monumenttina", jota tulee suojella. Tällaiset kuvaukset ovat osaltaan arkistolle suunnattuja, oletettuihin odotuksiin vastaavia tyylivalintoja. Pihojen uutuustuotteita voidaan kommentoida myös esimerkiksi todeten, että "[m]uovia on kohta kaikki".¹⁴¹

Suomen 1970-lukua tutkinut Minna Sarantola-Weiss toteaa, että rakennemuutoksesta selvinnyt, maaseudulla asumista jatkanut väestö koki vuosikymmenen mittaan muiden suomalaisten tapaan elintason nousun ja myös maalaisista tuli enenevässä määrin kuluttajia. Tähän liittyi kaupunkimaisen asumismuodon omaksuminen, kuten mukavuuksilla varustetut lisärakennukset ja kirkkaiden maalien, muovimattojen, erilaisten rakennuslevyjen ja yksiruutuisten ikkunoiden sekä myös teollisten puutarhakalusteiden suosio. Muutos aiheutti myös paheksuntaa: joidenkin mielestä muutokset olivat kulttuurimaisemaa tuhoavia osoituksia mauttomuudesta ja tuomittavasta perinteiden väheksynnästä. Sarantola-Weiss tulkitsee tällaisen paheksunnan ennen kaikkea kaupunkilaisten nostalgiseksi näkökulmaksi maaseutuun.¹⁴² *Pihamaat*-aineiston perusteella asumisen muoti-ilmiöitä vieroksuva maaseutunostalgia oli varsin yleistä myös maaseudulla.

Nykypäivän kommentoinnissa näkyy myös ympäristöuhojen uhka. "*Ei silloin oltu vielä myrkkijä keksitty luonnon tuhoamiseksi*", kuvaa eräs vastaaja mennyttä aikaa nykyiseen verraten. 1970-luvun lopulle tultaessa olikin ympäristöuhka jo vahvasti läsnä yleisessä tietoisuudessa ja maaseudulla saatettiin huomata esimerkiksi, että "*kottaraiset [ovat] aivan sukupuutossa*". Tiettyjen lintulajien väheneminen liittyi maatalouden muutoksiin, ja

---

Kalevi: *Vanhasta pellosta luotiin kukkiva kotipuutarha*, KL 8/1966; Mirja Korttesmaa: *Piha on puoli kotia*, KL16/1960.

¹⁴⁰ TYKL/kys/56 Salo N 1908 Muuruvesi, käsityötä melkein ikäni tehnyt, nyt koti emäntä.

¹⁴¹ TYKL/kys/56 Virtanen N 1908, Iitti, maanviljelijän vaimo. Uutuustuotteista ks. Lammi & Timonen 2007; niiden vieroksunasta Sarantola-Weiss 2008, 89.

¹⁴² Sarantola-Weiss 2008, 98–99. Asuinympäristön modernisoitumiseen liittyneistä menetyksen ja vierauden tunteista myös Aarnio 2004, 12.

Pihamaat-kyselyn vastaajakunnan enemmistö on sen ikäistä, että ero menneeseen voitiin usein havaita selkeänä. Uhanalaisista eläin- ja kasvilajeista oli myös tullut tiedotusvälineiden aihe, johon *Kotiliesikin* 1970-luvun lopulla kiinnitti huomiota.¹⁴³

Kylmäkoskelaisvastaaja kuvaa puutarhakasvien yleistymistä luonnonkukkien vähentymiseen viitaten: *"kukkia ostellaan paljon...luonnonkukat katkaistaan jo ennen kuin ehtivät nupulle. Saa hakemalla hakea kissankelloa ja päivänkakkaraa, kun moottoritiet ovat repineet kylän."*¹⁴⁴ Luonnonkukkien väheneminen mainitaan useissa kyselyvastauksissa; vielä useammin kritisoidaan tiehankkeita. Kyselyssä on mukana sekä maalta että taajamista useita tontinomistajia, joiden piha on jäänyt tai jäämässä tiehankkeen alle.¹⁴⁵

Seuraavassa luvussa siirryn taajamien pihoihin. Kaupunki on kuitenkin kiinnostavalla ja huomionarvoisella tavalla läsnä myös maaseutua kuvaavissa vastauksissa, joita tässä luvussa olen käsitellyt. Maaseudun kuvaukset sisältävät paljon sellaisia vastakkainasetteluja, joiden rakentamiseen on välttämättä tarvittu mielikuva kaupungista.

---

¹⁴³ Seppo Vuokko: *Minne kukat kadonneet?* KL12/1979. 1970-luvun ympäristöuhista Sarantola-Weiss 2008, 203–205.

¹⁴⁴ TYKL/kys/56 N 1927 Kylmäkoski, kansakoulunopettaja.

¹⁴⁵ TYKL/kys/56 esim. N 1922 Sysmä ja Heinola,emäntä; N 1906,Nummi,emäntä; N 1920 Espoo,graafikko; N 1909 Tammela, maanviljelijä.

3. Muuttuvat taajamien pihat

Tässä luvussa käsittelen kaupungeissa ja muissa taajamissa sijainneita pihoja, joiden kuvauksia on aineistossa 46 yhteensä 234stä vastauksesta.¹⁴⁶ Käsittelen sekä omakotipihoja että kerros- ja rivitalojen pihoja. Taajamapihoja kuvaavassa aineistossa ovat jälleenrakennuskauden omakotitontit erityisen keskeisiä, ja nämä eri puolilla Suomea varsin yhdenmukaisina ja samanaikaisina syntyneet pihat ovat monin tavoin kiinnostavia pihakulttuurin muutoksen kannalta. Jälleenrakennustalojen piholla näkyivät niin aineelliseen hyvinvointiin, vapaa-aikaan kuin kotikäskyksiin liittyneet muutokset erityisen selkeinä ja siksi nostan ne merkittävään asemaan.¹⁴⁷

3.1. Jälleenrakennuskauden omakotitalot

Suomi menetti toisessa maailmansodassa yli 10 % asutuskannastaan ja jälleenrakennus toteutettiin 1940–50-luvuilla taloudellisen niukkuuden vallitessa. Tämä selittää osaltaan myös kaupunkien laitamille perustettuja omakotialueita suosinutta rakennuspolitiikkaa: omakotitalot olivat julkiselle taloudelle edullinen vaihtoehto siinä mielessä, että tehtiin ”hartiapankillä” puusta, joka ei ollut säännöstelyn alaista.¹⁴⁸ Ne siis sopivat hyvin sekä asumisen ihanteisiin että valtiontaloudelliseen tilanteeseen.

Jälleenrakennuskauden omakotirakentamisessa ja etenkin siihen liittyneissä yhteiskunnallisissa keskusteluissa sekä tyyppitalosuunnitelmissa ilmenivät asumiseen, perheeseen ja kotiin liittyvät ihanteet (osin) uusissa muodoissa. Jälleenrakennuskauden asumisihanteet voivat sopia lähtökohdaksi koko arkielämän uusien piirteiden, foucaultlaisittain ymmärretyn itsekontrollina toimivan modernin vallan sekä sukupuolijärjestelmän tarkasteluun, kuten esimerkiksi Kirsi Saarikangas on väitöstutkimuksessaan osoittanut.¹⁴⁹ Jälleenrakennustontit myös tarjoavat kotipuutarhakulttuurin muutoksista monipuolisen kuvan, jossa lyhyeen ajanjaksoon tiivistyy merkittävä muutos. Aluksi niillä harjoitettiin paljon kotitarveviljelyä, mutta 1960-

---

¹⁴⁶ Pääasiassa taajama-aineisto on vastaajien nykyisten asuinpaikkojen kuvauksia, sillä kaupungeista tai maaseututaajamista maalle muuttaneita henkilöitä ei kyselyssä juuri ollut mukana.

¹⁴⁷ Jälleenrakennuskauden omakotiasumisesta ja koti-ihanteista ks. Saarikangas 1993.

¹⁴⁸ Aarnio 2004,22; Juntto 1993, 217; Lampi 2007, 81–82; Pihkala 1982, 432–439; Saarikangas 1993, 86–87.

¹⁴⁹ Saarikangas 1993, 25–52, 351.

luvulla elintason noustessa kasvimaat tekivät usein tilaa koristekasveille, nurmikolle ja oleskelutilalle. Pihojen merkitys ja ulkomuoto siis muuttuivat perinpohjaisesti lyhyen ajanjakson sisällä asukkaiden siirtyessä hyötyviljelyvaltaisesta puutarhapihasta koristekasvi- ja nurmikkopainotteiseen pihaan, jonka tärkeä käyttötarkoitus oli vapaa-ajan vietto. Kerrostalopihoja kuvaavissa vastauksissa taas mainitaan lähes poikkeuksetta suurimpana muutoksena autojen lisääntyminen: monet vanhempien kerrostalojen aiemmin muussa käytössä olleet pihan tilat muutettiin 1960–1970-luvuilla parkkipaikoiksi. Uusista kerrostaloista, samoin kuin rivitaloista, on aineistossa melko vähän kuvauksia. Harvalukuisempinakin ne kuitenkin sopivat täydentämään ja laajentamaan *Pihamaat*-aineistosta löytyvää kuvaa yhteispihoista.

Monet 1970-luvun kaupunkilaiset olivat maaseudulta kotoisin, niin myös heidän käsityksensä asumisesta pihoineen. Tämä jatkuvuus näkyy hyvin aineistossa esimerkiksi vastaajien tekemissä nykyisten pihojensa ja lapsuutensa pihojen vertailuissa.¹⁵⁰ Asumisen ja pihan merkitysten voi kuitenkin olettaa sotien jälkeen rakennetuissa omakotitaloissa ja Suuren muuton kerrostaloissa olleen alusta pitäen erilaiset kuin vielä 1900-luvun alkupuolella. Kyselyvastauksissakin on eroja myös sen mukaan, miltä ajalta kuvattu talo pihoineen on peräisin: tiloilla on historiansa, joka on jollain tavalla läsnä nykyisyydessä vaikka piha olisi muuttanut muotoaan ja sen käyttötarkoitukset vaihtuneet.¹⁵¹

Arkielämän, erityisesti sen ulkoisten muotojen, muutoksen syvyyttä sotienjälkeisessä Suomessa on korostanut esimerkiksi Eero Sappinen, jonka mukaan Suomessa syntyi sotien jälkeen uusi kaupunkilähtöinen kulttuurimuoto. Sille oli leimallista uusien vaikutteiden aiempaa nopeampi omaksuminen ja välittäminen ja se merkitsi radikaalia muutosta erityisesti työväestön arkielämässä. Tämän muutoksen ytimessä oli Sappisen mukaan juuri yksityistyvä, perhekeskeistyvä kotikäsite.¹⁵² Käsite kotipihoista aiempaa yksityisempänä paikkana on selvästi luettavissa jälleenrakennuskauden omakotipihojen kuvauksista, vaikka kuva ei olekaan yksiulotteinen. Mikä sitten oli ominaista 1940–50-lukujen uusille omakotipihoille? Mitkä ovat niistä *Pihamaat*-aineistossa esitettyjen kuvausten keskeiset piirteet? Lähestyn näitä kysymyksiä aineistosta valitsemani johdatustekstin avulla.

---

¹⁵⁰ TYKL/kys/56 esim. M 1915 Riihimäki, M 1933 Kerava Rakennusmestari, M 1915 Mikkeli majuri evp.

¹⁵¹ Ks. Ryden 1993, 64.

¹⁵² Sappinen 2000, 374–375.

Valaiseva esimerkki taajamapihojen kuvauksista on kyselyvastaus, jossa vuonna 1906 syntynyt nainen kertoo tehdastyöläisperheen asumisesta Karkkilassa, ensin tehtaan asunnossa ja sitten tehtaalta saadulle tontille rakennetussa omakotitalossa.¹⁵³ Hän kuvaa 1900-luvun alkupuolen työväen asumiselle ominaista tilannetta kertoen, että *"[t]ehtaan puolesta oli puutarhaneuvoja ja siihen aikaan oli kova kilpa, kenen piha olisi parhaiten hoidettu ja kauneimmat kukat istutettu."* Koristekasveilla oli siis jo tällöin merkitystä myös työväen piholla. Työntekijät saivat tehtaalta maata perunamaaksi ja lasten kerhomaaksi.¹⁵⁴ *"Meidän perheelle nämä edut olivat erittäin tärkeitä sekä ravinnon monipuolisuuden takia että myös siksi, että lapsetkin oppivat ymmärtämään oman yritteliäisyyden suuren merkityksen"*, toteaa vastaaja. 1950-luvun alussa perhe sai tehtaalta omakotitontin. Vastaaja kuvaa lyhyesti rakentamisen ponnistuksia - monille suomalaisille jälleenrakennuskaudelta tuttua urakkaa, kun oli *"raivattava kannot ym kovalla työllä samalla leipä tienattava lapset 8 kaikkiaan"*. Pihan osalta oli *"pääasia saada perunamaa siihen kuntoon että saimme perunat omasta maasta ja vähän juurikasveja"*.

Vastaaja osallistui pihanhoitokilpailuun, mutta *"raati sanoi 'teillä on ollut hyötykasvien viljely tärkeämpi kuin pihan kauneus'. Se oli silloin se"*, hän toteaa ja siirtyy kertomaan pihan muuttamisesta koristekasvipuutarhaksi, johon kuitenkin yhä kuului marjapensaita ja omenapuita jälleenrakennustonteille tyypilliseen tapaan. Perunamaa muutettiin nurmikoksi, jota *"lapsenlapsetkin moottorileikkurilla käyvät leikkaamassa"* ja *"keinuu on nyt mukava lepopaikka"*.¹⁵⁵ Piha on muuttunut: *"[e]nnen olivat peruna ja juurikasvit tärkeimmät kasvimme, nyt vanhana omenapuut, koska eivät vaadi paljon hoitoa ja ovat kauniita keväällä kukkiessaan ja syksyllä hehkuvat omenissaan, ne ovat suurimmat ilon aiheet joita meillä pihamaasta on ollut."* Kotipihaan muutokset liittyivät elämänvaiheisiin ja taloudelliseen tilanteeseen. Samalla ne kuitenkin olivat myös osa sotienjälkeisen Suomen

---

¹⁵³ TYKL/kys/56 N 1906 Forssa, Pusula, Jokioinen ja Karkkila, puutarhatyöntekijä.

¹⁵⁴ Kerhomaata viittaa 1900-luvun alkupuoliskolla yleisiin lasten maatalouskerhoihin. Monet yhtiöt tukivat työntekijöidensä omakotirakentamista ja/tai puutarhaviljelyä, mikä jatkui jonkun verran vielä 1970-luvulla ja näkyi myös *Kotiliedessä*. Esimerkiksi Viena Ritvanen: *Oman katon alla Kajaanissa-kuitenkin*, KL 19/1972; Mirja Huuhka: *Viharihmiset viihtyvät Kantvikissa*: kirjoitukset kertovat yhtiöiden perustamista työväen asuinalueista. Työläispuutarhoja on tutkinut maantieteilijä Sami Tantarimäki: Tantarimäki 1999. Ks. myös Markkola 1994, 179

¹⁵⁵ *"Ennen niin suuri perunamaa on nyt nurmikkona"*, toteaa vastaaja ajoittamatta muutosta tarkemmin. Muun aineiston perusteella perunamaasta luovuttiin todennäköisesti 1960-luvulla, mutta 1970-lukukin on mahdollinen. Myös esim. TYKL/kys/56 M 1915 Riihimäki; N 1922 Helsinki, kuvaa Koivisto ja Hamina, proviisori; N 1931 Kuopio, toimistonhoitaja; M 1912 Kauhajoki, hortonomi.

laajempaa kulttuurista muutosta, johon kuului sekä vapaa-ajan että asumisen merkityksen korostuminen.

Vastauksessaan pulakauden talonrakennusurakkaa kuvaava karkkilalaisnainen kuuluu suomalaisten elämäkertoja tutkineen sosiologi J-P Roosin jaottelua käyttäen sotien ja jälleenrakennuksen sukupolveen, jota yhdistää asumisen muodostuminen yhä merkittävämmäksi elämän osa-alueeksi ja jolle asunto on usein ollut ponnistuksia vaatinut saavutus.¹⁵⁶ Oman talon rakentaminen myös nousi keskeiseksi ihanteellisen mieheyden piirteeksi.¹⁵⁷ Kotipihan töissä saattoi jälleenrakentajamies myös ilmentää maanviljelijyyteen liitettyjä myönteisiä ominaisuuksia hieman uudistuneessa muodossa. Tämä näkyy esimerkiksi tavassa, jolla vastaaja tässä kuvaa miesvainajaansa:

Erikoisesti tahtoisin korostaa mieheni suurta yritteliäisyyttä. Maanviljelijän poikana hän oli tottunut aina ahertamaan, tietäen että pelto ei petosta salli, hän muokkasi ja möyhenteli aina jossain kohti korjaten ja kohentaen niin kauan kuin voimansa sallivat.

Vastaaja kuvailee pihaan liittyneitä tunteita ja ihmisiä *Pihamaat*-aineistolle sangen ominaisin tavoin. Samoin yleistä on taaksepäin katsominen ja elämänhistorian pohdinta pihaa kuvailtaessa: "[s]itä joskus jää ihmettelemään miten paljon sitä nuorena jaksoi yrittää", kirjoittaa vastaaja talonrakennus- ja pihahankkeiden kuvauksen lopuksi. Sen jälkeen hän vielä tekstinsä päätteeksi siteeraa iskelmälaulaja Katri-Helena: "*maailman pihamaat, suuret ja loistokkaat ei voita kotipihaa milloinkaan*". Tämänäyttöiset suorat viittaukset eivät nekään ole aineistossa harvinaisia, vaan vastauksien yhteys aikakautensa julkisuudessa ilmaistuihin käsityksiin on usein selkeä.

3.2. Perunamaista koristepuutarhoihin

Vaikka ruokakasvien kotitarveviljely oli yhä keskeinen pihan käyttötarkoitus, siirtyi *Kotiliesi* jo varhain 1950-luvulla korostamaan pihaa oleskelun ja vapaa-ajan vieton paikkana.¹⁵⁸ Kotitarveviljelyä kehoitettiin vähentämään, sillä "[p]iha on tarkoitettu

---

¹⁵⁶ Roos 1985, 35–39. Ks. myös Junnto 1990; Lauronen 1993; Tyrväinen 1996.

¹⁵⁷ Rosengren 1991, 145.

¹⁵⁸ Vrt Lammi&Timonen 2007.

yksinomaan perheen viihdyttämiseksi”.¹⁵⁹ Sanat koti ja perhe toistuivat *Kotilieden* pihaiheisissa kirjoituksissa 1950-luvulla, jolloin lehdessä oli tavallista kirjoittaa asumisesta osana paremman tulevaisuuden luomista. Asuminen näyttäytyi keskeisenä osana pyrkimystä hyvään elämään ja pihalla oli ilmeisen olennainen merkitys, se oli ”*puoli kotia*” kuten eräässä otsikossa todettiin vuonna 1960. Otsikon alla esitettiin näkemys pihan käyttötarkoituksesta: ”*yleisenä päämääränä voimme kuitenkin pitää, että pihamaan tulisi lisätä kodin ja sen ympäristön viihtyisyyttä ja yhdistää perheenjäseniä heidän harrastuksissaan*”.¹⁶⁰

1940–50-lukujen jälleenrakennuskaudella yleiseksi tullut oman talon rakentaminen niukoin resurssien ja itse tehden on sittemmin pysynyt merkittävänä suomalaisten asumisideaalien piirteenä ja ollut yleisempää kuin monissa muissa Euroopan maissa.¹⁶¹ Maailmansotien jälkeisen pulakauden talonrakentajilla oli edellä siteeratun karkkilalaisvastaajan tavoin kiire saada muutakin kuin katto pään päälle: usein oli täysin välttämätöntä saada mahdollisimman nopeasti raivattua perunamaa ja muuta kasvimaata. Moni ei olisi pystynyt ostamaan tarpeeksi esimerkiksi juureksia, vaan kotitarveviljelyn taloudellinen merkitys oli suuri. Riihimäkeläisvastaaja kertoo rakentamisesta:

Tonttien pinta-ala oli jo edellä mainittu väh. 1250m². Siinä sai laittaa kasvuun perunaa juurikasvia vihanneksia mansikkaa marjapensaita kukkaistutuksia omenapuita koristepensaita. Näin tehtiin melkein joka mökissä. Jokaisessa taloudessa oltiin omavaraisia edellä mainituista tuotteista. Olihan luonnollisesti muita kunnostus töitä pihamaalla kuten nurmestaminen pihapuiden istutus pihatien rakentaminen jne.¹⁶²

Kaikissa *Pihamaat*-aineiston jälleenrakennustonttien kuvauksissa kerrotaan pihassa aluksi viljellyn ruokakasveja. Tähän liittynyttä työmäärää ei välttämättä korosteta, ennemminkin vain ohimennen todetaan, että sittemmin perunamaasta luopumisen mahdollistuessa haluttiin tilalle nurmikko. Hyötyviljelyä kuvataan itsestäänselvytenä, mitä se 1940–50-

---

¹⁵⁹ Anni Perttula: *Helppohoitoinen puutarha*, KL 6/1955.

¹⁶⁰ Mirja Korttesmaa: *Piha on puoli kotia*, KL16/1960.

¹⁶¹ Ks. Juntto 1990, 286–287; Lampi 2007, 61–97; Lauronen 1991, 24–25; Roos 1987, 54–55.

¹⁶² TYKL/kys/56 M 1915 Riihimäki. Myös esim. M 1912 Kouvola ja Imatra, entinen sulattaja; N 1954 Lahti, tekn.yo; N 1922 Hamina, aiemmin Koivisto, proviisori; N 1902 Tampere; M 1909 Orimattila, eläkeläinen, entinen maanviljelijä.

luvuilla usein olikin; ruokakasveja viljeltiin, jos vain siihen oli mahdollisuus.¹⁶³ Tilallinen muutos pihasta, jolla ”ei juuri muuta voinutkaan tehdä kuin hoitaa [kasvimaata]”¹⁶⁴ nurmikkopihaksi kuvastaa omavaraisuuden merkityksen pienenemistä. Myös vielä 1950-luvulla syntynyt lahtelaisvastaaja muistaa muutoksen: lapsuuden omakotitalopiha oli paljon nykyistä hyötyviljelypainotteisempi. Tuolloin ei vielä nurmikkoakaan leikattu, ainoastaan niitettiin. Vastausteksti sisältää jälleenrakennuskauden omakotipihojen muutoksen tyypilliset piirteet:

Vähitellen marjapensaiden määrää alettiin vähentää. Perunamaa poistettiin ja mansikkamaa pieneni. Lahoamassa olleen pisteaidan tilalle istutettiin orapihlaja-aita ja pihalle istutettiin vaahteroita. ... Koko omakotialueella alettiin kiinnittää huomiota puutarhaan ja kaupunki lisäsi kiinnostusta tarkastamalla pihat joka kesä ja parhaimmat pihat palkittiin kunniakirjalla.¹⁶⁵

Tietääkseni pihanhoitokilpailuja ei ole toistaiseksi tutkittu, vaikka ne ovatkin olleet yleisiä. Aihe olisi kiinnostava ja se mainitaan monissa vastauksissa.¹⁶⁶ Pihakilpailut voisivat ansaita tutkimuksellista huomiota, sillä ainakin *Pihamaat*-aineiston perusteella niitä voidaan pitää merkittävänä sotienjälkeiseen omakotipihakulttuuriin vaikuttaneena tekijänä. Esimerkiksi kuntien ja puutarhayhdistysten järjestämien kilpailujen ohella monet vastaajat kertovat yleisestä kilpailuhenkisestä suhtautumisesta pihanhoitoon. Raumalaisvastaaja kertoo: ”Nyt on vanhan Rauman pihoja alettu entisöimään, jopa kilpailumaisesti kenellä kaunein. Mm. joka kevät menee minultakin yksivuotisiin kesäkukkiin n 300-500mk”.¹⁶⁷

1940-luvun lopun ja 1950-luvun alkupuolen jälleenrakennuksen yhteydessä syntyneiden uusien omakotialueiden rakentamisesta on aineistossa paljon kuvauksia. Kerimäkeläinen vastaaja kertoo, että

pihoja alettiin ”rakentaa” koska asuntoalue oli uusi. Vuonna 1947–48. Omenapuut, marjapensaat ja koristepensaat olivat jo muotia. Sireeni,

---

¹⁶³ TYKL/kys/56, esim. N 1922 Helsinki, kuvaa Koivisto ja Hamina, proviisori. kertoo vuonna 1949 perustetusta hedelmä- ja marjatarhasta. Ks. myös M 1912 Kouvola ja Imatra.

¹⁶⁴ TYKL/kys/56 N 1931 Kuopio.

¹⁶⁵ TYKL/kys/56 N 1954 Lahti, tekn.yo.

¹⁶⁶ TYKL/kys/56 esim. N 1939 Iisalmi, osastonsihtööri; N 1943 Vammala, lehtori; N 1918 Soini, emäntä; N 1920 Lieksa, lääket.lis.; N 1956 Lahti, tekn.yo; N 1906 Forssa, puutarhatyöntekijä.

¹⁶⁷ TYKL/kys/56 M 1910 Rauma, toimitusjohtaja, eläkkeellä. Pihakilpailuista kirjoitettiin myös *Kotiliedessä*, esimerkiksi Mirja Huuhka & Tuovi Nousiainen: *Viherihmiset viihtyvät Kantvikissa*. KL 15/1975.

ruusu, hopeapaju, syreenihortensia. Perennat olivat kovasti suosittuja, ne melkein syrjäyttivät yksivuotiset kukat. Tonttien välille istutettiin puustoa näkösuojaksi.¹⁶⁸

Tämä vastaaja kertoo jälleenrakennuskaudesta, että koristekasvit olivat jo alkuvaiheessa keskeisiä; sitaatissa näkyy myös muutamia aineistossa usein mainittuja suosittuja kasvilajeja, jotka usein esiintyvät myös *Kotilieden* piha-artikkeleissa.¹⁶⁹ Kyselyvastauksista löytyy toisaalta kuvauksia myös muotilajien heikosta menestymisestä omalla pihalla: ”Talviin on kuollut mm. tuija, pihajasmiiinit, lumipallohortensiat, köynnöskuusamat. Orvokki-ruusu penkkiin on kukat uusittava melkein joka vuosi.”¹⁷⁰

Monissa omakotipihojen rakentamisen kuvauksissa korostuu näkösuojan järjestäminen. ”Tontti oli aukeata männikköä ja molemmat naapurit aivan liian lähellä, siksi ensimmäinen työmme tontilla oli suoja-istutusten suunnittelu.”¹⁷¹ Pensasaitoja pidetään jälleenrakennuskauden omakotialueiden tyypillisenä piirteenä ja aineiston perusteella ne ovatkin olleet sangen yleisiä 1950–1960-luvuilla.¹⁷² Samoin *Kotilieden* omakotipiha-aiheisissa artikkeleissa korostettiin 1950–1960-luvuilla usein aitaamisen tärkeyttä. Esimerkiksi saatettiin muistuttaa, että ”[p]ihamaa ja koko asuinalueen tienoo tuntuu rauhoitetulta ja läheisesti kotiin liittyvältä vasta silloin kun se on suojattu ulkoapäin puu- ja pensasistutuksin” tai kertoa pihanrakennushankkeesta, että sen yhteydessä ”istutettiin pensashanhikki-aitaa osoittamaan, että tästä alkaa yksityisen kodin ruohomatto”.¹⁷³ Tässä kodikkuus yhdistetään lisäksi pihanurmikkoon. Kiinnostavaa on, että koti-sana toistuu sangen usein aitaamisen yhteydessä.

Jälleenrakennuskauden omakotiasumiseen kuului modernin elämänmuodon tunnuspiirteenä pidetty yksityisen ja julkisen välisen muurin kasvu.¹⁷⁴ Tunte mattomat naapurit olivat maaseudulta muuttaneille usein uusi asia. Tämä sekä vahvistunut käsitys kodista

¹⁶⁸ TYKL/kys/56 N 1918 Enonkoski ja Kerimäki, entinen maanviljelijä ja emäntä.

¹⁶⁹ Sireeni ja juhannusruusu ovat vanhimpia kansanomaisesti(kin) käytettyjä pihan koristekasveja, kun taas hopeapaju ja syreenihortensia olivat 1970-luvun suosittuja uutuuksia. Ks. Vaula 1988.

¹⁷⁰ TYKL/kys/56 M 1915 Jämsä ja Jämsänköske, entinen työnjohtaja.

¹⁷¹ TYKL/kys/56 N 1908, Hämeenlinna, perheenemäntä.

¹⁷² TYKL/kys/56 esim. M 1915, Mikkeli, vaununtarkastaja evp.; N 1923, Riihimäki.; M 1900 Orivesi; M 1933 Kerava, rakennusmestari. Ks. Saarikangas 1993, 333.

¹⁷³ Eeva Hakanpää: *Pensasaita pihani suojaksi*. KL 6/1954; *Pietin piha ja ympäristö*. KL10/1965; Terttu Kalevi: *Vanhasta pellostä luotiin kukkiva kotipuutarha*. KL 8/1966; Kaisa Harjanne ja Maija Suurla: *Aidat ja portit kotipiha kaunistuksena*. KL 11/1961. Pensashanhikki oli yksi puutarhamarkkinoiden laajentumisen myötä yleistyneistä uutuuslajeista 1950-luvulla.

¹⁷⁴ Sappinen 2000,36, viittaa Roos. Ks. myös Lampi 2007, 109.

ydinperheen yksityisenä paikkana selittää osaltaan tarvetta ”*linnottautua naapureiden katseilta*”, kuten eräs vastaaja asiaa kuvaa.¹⁷⁵ Uudet pihat olivat alusta pitäen yksityisluontoisempia tiloja

kuin maalaistalojen pihat vielä 1900-luvun alkupuolella. Uusilla asuinalueilla ei ollut traditioita, joiden mukaan esimerkiksi naapurin pihan läpi sopi kulkea, päinvastoin tilan rajaaminen näyttää aineiston perusteella tulleen niillä sangen tärkeäksi. Koko pihan käsitteen voi tulkita muuttuneen kaupunkien omakotiasumisen myötä: maalaistalojen pihoihin verrattuna taajama-alueen omakotipiha oli selkeästi rajattu ja sen tarkka pinta-ala oli yleensä tiedettävissä. Näin saattoi toki olla maaseudullakin, mutta ei aina. Toisaalta omien pihojen ulkopuolella sijainneet ”ei-kenenkään maat” ovat merkittäviä monien kaupunkilaisvastaajien tilankäytön kuvauksissa.¹⁷⁶ *Pihamaat*-kyselyyn kirjoittaneista taajamien omakotiasukkaista juuri kukaan ei kerro viettävänsä aikaa naapureiden kanssa, mikä on yksi aineistossa näkyvistä maaseudun ja taajamaomakotitalojen eroista. Aineiston luonteen huomioon ottaen tästä ei voi vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Naapureista kuitenkin kirjoitetaan omakotiasumista kuvaavissa vastauksissa - usein silloin, kun kerrotaan näiden aiheuttamista ongelmista. Monista teksteistä myös ilmenee, että vastaajalla on hyvin selvä kuva lähistön pihoista. Käsittelen tätä muiden pihojen havainnointia tarkemmin luvussa 4.

Kotilieden omakotipiha-aiheisissa artikkeleissa korostuivat 1950–1960-luvuilla oleskelu ja perhe. Ihanteellinen piha oli nyt helppohoitoinen.¹⁷⁷ Pihaan myös tiivistyivät monet odotukset oikeanlaisen asuinympäristön mahdollistamasta hyvästä elämästä. Tämä näkyi esimerkiksi *Kotilieden* tekstissä vuonna 1958:

Kotipiha on kotoisa ja lämmin jo sananakin. Onnellinen jokainen, jolla on oma kotipiha, edes pienikin, ainakin muutaman kesäisen kuukauden, ellei koko vuotta. Kotipiha on kesällä puolet asuntoa, sisällä suoritetaan vain välttämättömät askareet ja nukutaan yösydän. Kotipihan suunnittelussa on eri aikoina ollut huomattavissa erilaisia muotivirtauksia. Nykyinen virtaus tuntuu tämän päivän ihmisestä järkevältä ja luonnolliselta. Kotipiha on nyt ennen muuta asumista ja olemista varten, sen pitää palvella meitä niin kotoisissa puuhissa kuin

---

¹⁷⁵ TYKL/kys/56 M 1915 Jämsä ja Jämsänkoski, entinen työnjohtaja.

¹⁷⁶ TYKL/kys/56 N 1931 Kuopio, toimistonhoitaja; M 1915 Mikkeli, majuri evp; N 1929 Pietarsaari, kuvaa myös Nauvo ja Pori 1930–40 luvuilla, kotirouva ja dipl.kirj.vaiht. Ks. myös Saarikangas 2006, 211.

¹⁷⁷ Åsa Wilke on ruotsalaisten omakotipihojen vaiheita kartoittaessaan todennut samansuuntaisen muutoksen. Wilke 2006, 148 ja 198–199.

lepoetkinämme. Toiveemme on myös, että se on mahdollisimman helppohoitoinen.¹⁷⁸

Monissa vastauksissa mainittuja pihojen uutuuksia ovat erilaiset laatat, sepelit ja muut päällysteet sekä grillit ja kalusteet. Nämä tuotteet yleistyivät 1960–70-luvuilla, mutta vastaajista juuri kukaan ei kerro tarkemmin, minä vuonna mainittuja asioita on pihaan hankittu. Kuopiolaisvastaajan mukaan ”*tehdasvalmisteiset grillit ja puutarhakalusteet ovat myöskin nykyisten pihojen kalustoa, erittäin silmiinpistävän näköisiä*”.¹⁷⁹ Grillit ja kalusteet mainitaan kuitenkin hyvin monissa vastauksissa itsestään selvinä pihan elementteinä, niiden kyseenalaistaminen ja nostaminen ”huonon nykyajan” symboliksi on taajamista tulleissa vastauksissa harvinaisempaa kuin maaseudun aineistossa. Palaan grilliteemaan tarkemmin luvussa 3.

”Nykyaikaiseen” pihaan liittyneiden käytäntöjen normalisoituminen vähittäisenä prosessina näkyy esimerkiksi vastaajien suhtautumisessa nurmikonleikkuuseen. Sinänsä se oli kyselyn aikoihin jo hyvin pitkälti vakiintunut itsestäänselvyydeksi, mutta yhä voitiin myös todeta metelin häiritsevän ja paheksua naapureiden moottorileikkureita:

Nurmenleikkaus suoritetaan käsikäyttöisellä koneella. Paikkakunnalla on yleensä asukkaat siirtyneet käyttämään konevoimaisia leikkureita pihanurmen leikkauksessa, mutta ne mielestäni pitävät liian suurta ääntä ja siten häiritsevät naapurin rauhaa. Tällaisen omakotitalon 2-3 aarin nurmikkoalueen työntää terve henkilö aivan hyvin käsikäyttöiselläkin koneella, koska minäkin sydänvikaisena voin sitä tehdä muutaman nitron voimin.¹⁸⁰

Toisen omakotiasukkaan mielestä asia on päinvastoin: muut eivät vielä ole omaksuneet nurmikonleikkuuta siinä määrin kuin pitäisi. Vastauksessa on kantaaottava sävy: ”*Kun nyt on jo saanut koneellisia ruohon leikkuria kannattaa sellainen hankkia ja pitää nurmikot lyhyinä ja kauniina*”. Ruohonleikkukommenteissa näkyy se, että uutuusien omaksumista ei välttämättä pidetty yksityisasiana. ”*Valistusta tarvitaan vielä paljon*”, jatkaa edellä siteerattu vastaaja todeten, että

---

¹⁷⁸ Tuovi Nousiainen: *Kotipiha, levon, leikin ja työn paikka*. KL 12/1958.

¹⁷⁹ TYKL/kys/56 N 1931 Kuopio, toimistonhoitaja.

¹⁸⁰ TYKL/kys/56 M 1915 Jämsä ja Jämsänkoski, entinen työnjohtaja.

kun sentään kysymyksessä on näin pienet pinta-alat, ei niissä ole varsinaiseksi luonnon tilaksi enää tilaa, vaikka kyllä sellaisiakin näillä nurkilla näyttää olevan, ja mikä ihmeellisempää mitä enempi talossa on väkeä sitä heikommassa kunnossa on tontti.¹⁸¹

3.3 Kerrostalo- ja rivitalopihat

*"Pihalla autopaikat, leikattu nurmikko, joku pensas, kohta kuoleva mänty ja hiekkalaatikko. Ulkonäkö ja mitat kuten kaikilla kaikissa kaupungeissa kautta Suomen."*¹⁸²

Tässä helsinkiläisvastaaja luonnehtii kerrostalopihaansa standardin mukaiseksi esimerkiksi Certeaun ja Vilkon & Junton esittämien näkemysten kanssa yhteensopivalla tavalla.¹⁸³ Modernin asumisen tunnuspiirteenä on mainittujen tutkijoiden mukaan yhdenmukaistuminen ja rakennetun ympäristön yhä säädellympi ulkoasu, jonka myötä asunnon sisustamisen merkitykset korostuvat – onhan seinien sisäpuoli tällöin ainoa tila, jossa asukas voi tehdä omia ratkaisujaan. Minna Sarantola-Weiss puolestaan katsoo kodin merkityksen itsensä toteuttamisena ja persoonallisten valintojen areenana korostuneen juuri 1970-luvun murrosvuosina.¹⁸⁴

Edellä siteeratun vastaajan suhde kotipihaansa on etäinen ehkä juuri siksi, että piha on ”kuten kaikilla kaikissa kaupungeissa kautta Suomen”. Mahdollisuutta itse muokata asuinympäristöään on pidetty kodillisuuden keskeisenä edellytyksenä.¹⁸⁵ Piha on sekä kysely- että *Kotiliesi*-aineiston perusteella tärkeä juuri omaehtoisen toiminnan ”itse tehtynä” paikkana. Samoin Laurosen, Kortteisen ja Ahposen & Järvelän sosiologisissa tutkimuksissaan haastattelemat kerrostaloasukkaat kertoivat usein toivovansa juuri omaa pihaa, joka toistuvasti mainittiin keskeisenä perusteena omakotitalotoiveelle.¹⁸⁶ Vaihtoehtoisesti saatettiin toivoa kesämökkiä. *Pihamaat*-aineistossa ei ole mukana

---

¹⁸¹ TYKL/kys/56 Koivisto M 1900, Orivesi. Virginia Scott Jenkins on tutkimuksessaan todennut huonosti hoidetun pihanurmen olleen Yhdysvalloissa naapureiden paheksunnan aihe jo 1800-luvun lopulla: Jenkins 1994, 28. Esimerkiksi tässä asiassa voidaan olettaa monien kotipihakulttuurin vaiheiden olleen kansainvälisessä vertailussa melko samankaltaisia mutta eriaikaisia: Suomeen monet asiat oletettavasti tulivat ja/tai vakiintuivat monia länsimaita myöhemmin.

¹⁸² TYKL/kys/56 N 1922 Helsinki, kuvaa Koivisto ja Hamina, proviisori.

¹⁸³ Certeau et al 1998, 147. Vilko & Junto 2005, 138–139.

¹⁸⁴ Sarantola-Weiss 2007, 102.

¹⁸⁵ Watson & Austerberry 1986, 95. Ks. myös Felski 2000.

¹⁸⁶ Ahponen & Järvelä 1983, 87–89; Lauronen 1991, 121; Kortteinen 1982, 116.

kerrostaloasukkaita, joilla olisi kesämökki tietynlaisena asumismuotonsa vastapainona. Tilanne olisi voinut olla toinen, jos kysely olisi tehty esimerkiksi kymmenen vuotta myöhemmin.

Kerros- ja rivitalopihojen kuvaukset jäävät *Pihamaat*-aineistossa marginaaliin. Näin on sekä lukumäärällisesti, yhteensä kuusitoista vastaajaa, että suhteessa kyselylehtiseen. Tiedustelun kysymykset on käytännössä suunnattu omakotiasukkaille, mikä osaltaan tekee mukaan aineistoon "tunkeutuneista" kerros- ja rivitalopihojen kuvauksista kiinnostavia. Yhteispihujen kuvaukset monipuolistavat aineiston tarjoamaa kuvaa pihakulttuurista. Toisaalta niitä ei voi tarkastella aivan samalla tavalla kuin *Pihamaat*-aineiston valtaosaa eli maalais- ja omakotitalojen pihujen kuvauksia, koska ne muodostavat paljon pirstaleisemmän ja sattumanvaraisemman kokonaisuuden. Kerros- ja rivitalovastausten osalta aineisto ei kylläänny, vaan jos yhteispihujen kuvauksia olisi enemmän, saattaisi niistä löytyä vielä aivan uusia teemoja ja näkemyksiä. Kerrostalopihat myös eroavat toisistaan hyvin paljon esimerkiksi paikan ja talon iän mukaan vaihdellen. Silti katson, että tutkimukseen tukeutumalla ja *Kotiliesi*-aineistoa lisänä käyttäen voi yhteispihat ottaa mielekkäällä tavalla mukaan tarkasteluun.

Kukaan yhteispihoja kuvaavista vastaajista ei ole asunut kuvaamassaan paikassa koko ikäänsä, mikä on yksi syy siihen, että vastaukset ovat lyhyempiä. Suhde paikkaan voi samasta syystä olla vähemmän intensiivinen. Osa kerrostalojen kuvauksista koskee yksinomaan mennyttä aikaa: sittemmin muualle muuttaneet vastaajat kuvaavat 1900-luvun alkupuolen kaupunkipihoja lapsuuttaan muistellen. Tämä avaa mahdollisuuksia muutosten hahmottamiseen koko 1900-luvun ajalta, tosin suppeasti. *Pihamaat*-aineiston sisältämät kerrostalolapsuuden kuvaukset tukevat jossain määrin *Kotiliedessä* esitettyä näkemystä, jonka mukaan kaupunkipihoilla näkyi nyt edistys:

Kun Helsinkiin syntyi ensimmäisiä asumalähiöitä, oli pihan hoito sinne muuttaneille asukkaille vieras käsite. Pihan kunnostamiskustannukset katsottiin kovin rasittaviksi eikä taloyhtiöiltä riittänyt kovinkaan paljon rahaa pihan hoitoon. Nykyään on käsitys muuttumassa. Asukkaat tuntevat harrastusta ja kiintymystä pihakasveihin ja toivovat oman pihan oleva vähintään naapuripihan veroinen. On ilahduttavaa, että meillä näin vihdoinkin edistytään

puutarhahoidollisesti ja että tämä rinnastetaan muiden maiden tavoin asumiskulttuuriin.¹⁸⁷

Pihamaat-aineistossa on toisaalta kuvauksia viihtyisämmiksi muuttuneista kerrostalopihoista, mutta vastauksissa myös kerrotaan erityisesti autoistumisen aiheuttamista oleskelutilan ja vihreyden menetyksistä. Järvenpääläislähiössä asuva vastaaja kertoo, että ”*Helsingissä syntyneenä ja kasvaneena muistan kerrostalojen ahtaat asfalttipihat, joihin ei juuri päivä paistanut.*”¹⁸⁸ Myös helsinkiläisten korttelipihojen historiaa tutkineen Mikko Mansikan mukaan tällaiset toimintamahdollisuuksiltaan vaatimattomat pihat ovat olleet, ja yhä ovat, yleisiä.¹⁸⁹ Sittenmin (1970-luvulla) edellä siteeratun vastaajan kotipihassa oli talkootöinä kylvetty pihanurmikko ja hankittu kesäkukkia ja pihakalusteita. Helsingin Lauttasaassa asuva vastaaja puolestaan muistaa kerrostalopihan vaiheet pidemmältä ajalta ja kertoo tietynlaisesta puutarhaistamisesta ja kohentamisesta, jonka myötä ”*[a]sfalttipihasta on siirrytty viheralueeseen.*”¹⁹⁰

Muutamit muutkin Helsingissä lapsuutensa viettäneet vastaajat muistelevat ankeiksi luonnehtimiaan asfalttipihoja.¹⁹¹ Kuitenkin ”*[h]ymyilen kun nykyisin 'paahdetaan' toimivista pihoista lasten ja naapurien yhdessäoloa varten. Meidän piha TOIMI*”, toteaa eräs vastaaja muistellen kerrostalopihaa 1930-luvun Töölössä. Vaikka pihaa peitti asfaltti, ”*koristeena jätekoppi*”, niin muiden talon lasten seura ja lähiympäristön leikkipaikat painoivat tässä vaa'assa näitä asioita enemmän.¹⁹²

Asfalttipihaa saatettiin toisaalta pitää kauniina.¹⁹³ Maaseututaajaman kerrostalossa se saattoi olla nykyajan ja edistyksen merkki ja siten tehdä myös erilaisen vaikutuksen kuin Helsingissä. Tammelalaisvastaaja kertoo, että ”*[p]iha on mielestäni hyvin kaunis. Piha on asfaltoitu ja sitä juhlistaa lipputanko jossa siniristi lippumme kauniisti hulmuua juhlapäivinä*”. Salko lippuineen on 1900-luvun asumisihanteissa ollut merkittävä oman

---

¹⁸⁷ Eeva Hakanpää: *Missä on puutarha, siellä on kesä*. KL 15/1965.

¹⁸⁸ TYKL/kys/56 N 1937 Järvenpää, työläinen.

¹⁸⁹ Mansikka 2006, 25. (Helsingin) kaupungin kerrostalopihoista ks. myös Saarikangas 2006, 106–107.

¹⁹⁰ TYKL/kys/56 N 1909 Helsinki ja Keuruu, rouva.

¹⁹¹ TYKL/kys/56 N 1921, Helsinki, entinen postivirkailija, eläkkeellä; N 1908 Tampere, kampaaja, eläkkeellä; N 1937 Järvenpää, aiemmin Helsinki, työläinen; N 1918 Helsinki, kotiäiti.

¹⁹² TYKL/kys/56N 1920 Helsinki, opettaja.

¹⁹³ TYKL/kys/56 N 1921, Tammela.

kodin symboli, jonka vastaaja tässä ottaa käyttöön kerrostalopihaa kehuakseen.¹⁹⁴ Lisäksi hän kertoo pihakalusteista ja lasten leikkipaikasta: "*oikea leikkipuisto, jossa on keinuja, liukurata, pallokenttä ja kiipeilytelineitä*".¹⁹⁵ Leikkivälineet kerrostalopihoilla olivat myös osa elin- ja asumistason nousua ja samalla standardisoitumista ja yhdenmukaistumista.

Kerrostalopihojen kuvaukset vaikuttavat olevan pidempiä ja perusteellisempia silloin, kun asukkaat ovat voineet myös itse jollain tapaa rakentaa tilaa esimerkiksi istuttamalla puutarhakasveja ja toteuttamalla erilaisia hankkeita talkoovoimin. Kuopiolaisvastaaja kertoo:

Tämän talon piha on "tehdympi" kuin naapuritalon, mutta parin kolmen viime kevään aikana on pihaa kunnostettu (osaketalo)talkoilla (erään asukkaan aloite), istutuksia on uusittu ja mm. tänä keväänä istutettiin (...) orapihlaja-aita, joka samalla tulee peittämään jätelaatikon. Talon nuoret isät kunnostivat hiekkalaatikon puukehykset ja hankkivat uutta santaa...¹⁹⁶

Tässä kuvauksessa tehdään talkoilla asioita, jotka hiljalleen vakiintuivat paljolti talonmiesten ja huoltoyhtiöiden töiksi. Aineisto sisältää myös kuvauksia pihoista, joilla asukkaat ovat esimerkiksi istuttaneet koristekasveja, mutta "*liian virkaintoinen talonmies*" on tuhonnut kasvit nurmea leikatessaan.¹⁹⁷ Kerrostalopihojen talkoita lähiötutkimuksessaan käsitellyt Matti Kortteinen kuvaa myös tilannetta, jossa työt jakaantuivat niin epätasaisesti, että ne päätettiin teettää ulkopuoliselta ja luopua talkoista. Toisaalta talkoot koettiin Kortteisen tutkimassa naapurustoyhteisössä tärkeiksi kokoontumisiksi, vaikka naapuruston konfliktit niitä haittasivatkin. Kortteinen kuitenkin arvioi, että niin talkoot kuin muu yhteistoiminta edusti Suuren muuton lähiössä taloudellisen perustansa menettänyttä kulttuurista mallia, jota yritettiin aluksi toteuttaa mutta joka jäi ikään kuin tyhjän päälle ja kuihtui pois. Tällä Kortteinen tarkoittaa sitä, että lähiöihin maalta muuttaneet ihmiset olivat tottuneet tuntemaan naapurinsa ja tulivat maatalouskulttuurista, jossa yhteistoiminta oli taloudellinen välttämättömyys. Muutettuaan Kortteisen tutkimaan kortteliin vuonna 1978 he aluksi organisoivat monenlaista yhteistoimintaa, mutta varsinaista käytännön tarvetta

---

¹⁹⁴ Lipputangosta myös erikseen kysyttiin kyselylehtisessä - siihen nähden asian mainitsevat melko harvat vastaajat. Lipputangosta asumisideaalin osana ks. Kolbe 1988, 60.

¹⁹⁵ TYKL/kys/56 N 1921, Tammela.

¹⁹⁶ TYKL/kys/56 N 1920, Kuopio.

¹⁹⁷ TYKL/kys/56 M 1931 Kestilä, opettaja.

näille puuhille ei välttämättä ollut ja naapuruston ajautuessa keskinäisiin konflikteihin asukkaat saattoivat valita myös eristäytymisen. Niinpä talkootoiminta paljolti lopahti muutamassa vuodessa.¹⁹⁸

Pihamaat-aineiston kerros- ja rivitalopihvoja kuvaavissa vastauksissa ei puhuta konflikteista naapureiden kanssa; itse asiassa naapurikonfliktien kuvauksia on omakotiasukkaiden vastauksissa selvästi enemmän. Rivi- ja kerrostalopihojen talkoista kerrotaan muutamissa vastauksissa.¹⁹⁹ Samoin monet vastaajat kertovat asukkaiden viettävän yhdessä aikaa pihalla, mutta toisaalta useista vastauksista ilmenee, ettei vastaaja tunne naapureita. Oululaisvastaaja kertoo asukkaiden kukkapenkkiensä katoamisesta pienkerrostalon pihalta: ”[e]i enää ole niitä jotka pitäisivät huolen kastelusta. Monet perheet kun menevät kesäksi maalle, sillä talossa asuu paremminki eläkkeellä olevaa väkeä. On myös osa asukkaista vaihtelevaa joten eivät kiinny pihaan”. Tällä pienkerrostalopihalla oli ollut myös hyötyviljelyvaihe, josta sittemmin siirryttiin oleskelupainotteiseen nurmikkopihaan: aluksi oli ”koko piha muuten paitsi hiekkaset käytävät osakkaiden pottumaana, jossa oli jokaisella pari penkkiä”. Pulakauden hellitettyä pihaa muutettiin: ”mieheni joka oli 30 vuotta talon isännöitsijänä ehdotti, että eiköhän pottumaasta laitettaisi viheralue ja laidalle kukkapenkki”.²⁰⁰

Erityisesti 1970-luvulle tultaessa myös *Kotiliesi* esitteli kerrostalopihvoja myönteisessä valossa, joskaan ei kovin usein. Mallikelpoisina esimerkkeinä esiteltiin Helsingin kantakaupungissa toteutettuja yhteistoiminnallisia pihanparannushankkeita, joissa asfaltin peitossa ollutta kerrostalopihaa puutarhaistettiin.²⁰¹ Toisaalta esimerkillinen piha löydettiin myös lähiökerrostalosta, jossa asukkaat järjestivät yhdessä toimintaa, esimerkiksi lasten juoksukilpailut.²⁰² Tällöin pihan ulkoasulla ei, kiinnostavaa kyllä, näyttänyt olevan *Kotilieden* toimittajalle lainkaan merkitystä: siitä ei puhuttu artikkelissa mitään. Palaan asukkaiden toimintaan luvussa 3.

3.4."Autoistuminen on suurin pihatilan nielijä"

¹⁹⁸ Kortteinen 1982, 61–67.

¹⁹⁹ TYKL/kys/56 M 1931 Kestilä, opettaja: ”Asukkaille on kehittynyt melko hyvä yhteishenki”.

²⁰⁰ TYKL/kys/56 N 1899, Oulu, kätilö, eläkkeellä.

²⁰¹ Mirja Huuhka: *Rauhankadun joulupiha*; Leena Nokela & Seppo Konstig: *Ystävällinen piha*. KL 19/1975; Jouko Levanto: *Keidas kerrostalojen keskellä*. KL 17/1975.

²⁰² Tellervo Aho & Juhani Salonen: *Meidän talossa tapahtuu*. KL 19/1975.

Näin toteaa kuopiolaisvastaaja kerrostalopihan muutoksista kertoessaan.²⁰³ Autoistuminen onkin aineistossa selvästi eniten kuvattu ja suurimpana kerrostalopihojen muutoksena pidetty tekijä. Jyväskyläläisvastaaja kertoo kerrostalopihasta: ”[k]uusikymmenluvulla rupesi pihaan köröttelemään asukkaiden henkilöautojakin roppakaupalla. Nyt näyttää koko piha asfaltoidun.” Ennen piha oli ”ihana leikeille”, mutta ”1970-luvulla loputkin lasten leikkitilasta vallattiin autoille. Nykyiset asukkaat eivät varmasti monetkaan enää tiedä, mitä ovat menettäneet”.²⁰⁴ Useissa vastauksissa kuvataan ennen henkilöautojen yleistymistä rakennettuja kerrostalopihvoja ja pysäköintipaikkojen raivaamista muun pihatilan kustannuksella – autoille tarvittua tilaahan ei ennestään ollut. 1960–1970-luvuilla rakennetuilla asuinalueilla tilanne oli toisenlainen. Esimerkiksi Kortteinen toteaa juuri pysäköintipaikan toimineen tutkimassaan lähiössä naapuruston miesten kokoontumispaikkana.²⁰⁵ Uudemman, 1970-luvulla suunnitellun, asuinalueen pysäköintipaikat eivät syrjäyttäneet muita pihan tiloja vaan niille varattiin alusta pitäen oma alueensa.

1960-luvun kaupunkisuunnittelua tutkinut Johanna Hankonen katsoo autopaikkatarpeisiin perustuvien kaavoitusnormien ja autokeskeisen liikennesuunnittelun merkinneen radikaalia muutosta kaupunkitilassa ja siihen suhtautumisessa. Tällaiseen päätelmään johtaa myös *Pihamaat*-aineiston luenta.²⁰⁶ Myös 1970-luvulla Helsingissä kerättyä haastatteluaineistoa tutkinut Päivi Timonen on todennut autoliikenteen haittojen nousseen asuinympäristön kuvauksissa merkittäviksi. Autot mainittiin usein melun ja saasteiden aiheuttajina ja tilan viejinä ja niitä pidettiin huomattavana ongelmana kaupunkitilassa.²⁰⁷ Haastateltavat saattoivat esimerkiksi kertoa, ettei ilman likaantumisen takia voinut enää tuulettaa, mistä voi päätellä myös kaupunkipihojen käyttömahdollisuuksien pienentyneen entisestään.

Autojen yleistymisen muutti myös omakotipihvoja. Esimerkiksi kuopiolainen omakotiasukas katsoo niiden vaikuttaneen merkittävästi pihatilan käyttöön: ”[m]inun mielestäni huomattavin muutos omakotitalojen pihojen ulkonäössä on se, että siellä ovat

---

²⁰³ TYKL/kys/56 N 1920 Helsinki, kuvaa Kuopio, opettaja, eläkkeellä.

²⁰⁴ TYKL/kys/56 N 1951 Vantaa ja Jyväskylä, puheterapeutti.

²⁰⁵ Kortteinen 1982, 72–74.

²⁰⁶ Hankonen 1994, 300–305. Autojen vaikutuksista kerrostalopihoihin ks. myös Kopomaa 1988.

²⁰⁷ Timonen 1997, 95.

autot ja niitä varten on oltava leveät ja tasaiset tiet".²⁰⁸ Kuitenkin vielä merkittävämpää oli se, että 1970-luvulla tilanne oli monin paikoin asemakaava-alueilla sellainen, että ”*jatkuvasti piirretään tiesuunnitelmia kaupunkin talolla*”.²⁰⁹ Omakotiasukkaat saivat toisinaan tuta autoistumisen seuraukset pihansa täydellisenä muutoksena eli suoranaisena tuhoutumisena: *Pihamaat*-aineistossa on mukana useita kuvauksia tiehankkeiden alle jääneistä pihoista ja tilanteista, joissa oma tontti on esimerkiksi kaavoitettu tieksi ja tulevaisuus siten epävarma: "*Vähitellen kaupunki kai ostaa meidänkin tonttimme ja erään c rajanaapurimme jolloinka tämä korttelinkulma muuttuu parkkipaikaksi. Kaupungin saneeraussuunnitelmista huolimatta meidän pihaa hoidetaan ja ihailaan.*"²¹⁰

1960-luvulla nostettiin omakotiasukkaiden turvaton asema esiin myös *Kotilieden* artikkelissa *Pientalo, kerrostalo, kaavoitus*.²¹¹ Tässä kantaaottavassa kirjoituksessa tiivistyivät monet aikakauden ajankohtaiset kysymykset: kaavoituspolitiikka, kerrostaloasumisen nopea yleistyminen ja omakotitalon asema asuntopolitiikassa. Kirjoittajan lähtökohtana on omakotiasumisen ihanteellisuus verrattuna muihin asumismuotoihin, erityisesti kerrostaloon, jota suosivan linjan hän näkee ongelmana. Hän kuitenkin nostaa esiin myös toisen ongelman: liian monet tahtovat muuttaa kerrostaloon. Ainakaan *Pihamaat*-kyselyn perusteella näin ei näytä olleen, mutta asumismuotojen suosio ei tässä myöskään ole varsinaisena tutkimuskysymyksenä. Asuntopulan aikaan tilanne lienee usein ollut sellainen, että ihmiset halusivat asua ylipäättään jossakin. Toisaalta kerrostalot toimivat vielä 1950–60-luvuilla modernin edistyksen merkkeinä ja niihin muuttaminen merkitsi monille esimerkiksi ensimmäistä sisävessaa ja lämmintä vettä. *Pihamaat*-aineistoa kerätessä 1970-luvun lopulla kerrostaloista oli kuitenkin yleisissä mielikuvissa ja julkisessa keskustelussa tullut yhteiskunnallinen ongelma.

3.5. Kaupunkipihat: uutta vai vanhaa?

Sotienjälkeinen laajamittainen kerrostalorakentaminen merkitsi katkosta suomalaisiin asumistraditioihin, joihin 1900-luvulle saakka kuului varsin vanhakantaisia piirteitä ja

---

²⁰⁸ TYKL/kys/56 N 1931 Kuopio, toimistonhoitaja.

²⁰⁹ TYKL/kys/56 Salonen N 1909, maanviljelijä, Tammela ja Forssa.

²¹⁰ TYKL/kys/56 Virtanen N 1943 Vammala. Ks. myös N 1920 Espoo, graafikko.

²¹¹ Arkkitehti Elmar Badermann: *Pientalo, kerrostalo, kaavoitus*. KL 3/1961. Ks. myös Mirja Huuhka: *Pientalo myötätuulessa*. KL 22/1971.

vahva agraarinen leima.²¹² Kuten Kirsi Saarikangas on todennut, oli laajamittainen lähiörakentaminen huomiota herättävä katkos suomalaiseen itserakentamisen perinteeseen.²¹³ Kun tähän vielä lisätään jo 1900-luvun alkupuolen yhteiskunnallisissa keskusteluissa luotu ”vuokrakasarmien” kammo²¹⁴, ei kerrostalorakentamisen vastustus yllätä. Kiinnostavaa sen sijaan on, että myös *Kotilieteen* mahtui vahvasta omakotihanteesta huolimatta joskus myös kerrostaloja puoltavia näkemyksiä sekä se, että kerros- ja rivitaloasukkaat ovat tulleet mukaan kyselyyn, vaikka heidät sivuutettiin kyselylehtisessä.

Kiinnostava kysymys *Pihamaat*-kyselyä lähdeaineistona käytettäessä on kerrostaloasukkaiden asema: kuinka käsitykset kerrostaloasumisesta ovat määrittäneet asemaa, josta käsin kyselyn vastaajat kertovat kerrostalopihoista? Entä jos kysely olisi suunnattu selkeämmin kerrostaloasukkaille, minkälaisia vastauksia omakotiasukkailta olisi silloin saatu? Mitä muuta kerrostaloasukkaat olisivat siinä tapauksessa kertoneet, ja olisiko heitä tullut kyselyyn mukaan huomattavasti enemmän? Nyt kerros- ja rivitalopihat eivät kuitenkaan edes mahdu kyselyssä implisiittisesti määritellyn pihan käsitteen piiriin.

Aineistosta tekemäni luennan perusteella voin myös kyseenalaistaa ajatuksen, että juuri kerrostaloasuminen olisi edustanut jotain radikaalisti uutta suomalaisessa asumiskulttuurissa. Näin toki osaltaan olikin, mutta pihoista löytyy asiaan myös toinen näkökulma. Kerrostalo- ja rivitalopihoilla jatkuivat maaseudun pihoilla aiemmin tavanomaiset avoimen tilan käytännöt: pihalla ”väkeä tuli ja meni”, kuten eräs vastaaja muistelee maalaistalon pihaa. Sosiaalisina tiloina asukkaiden yhteiseksi koetut kerrostalo- ja rivitalopihat muistuttivatkin maalaistaloja enemmän kuin omakotipihat – jotka eivät tässä mielessä muistuttaneet mitään aiempaa suomalaista asumismuotoa. Pihan rajaaminen perheen yksityiseksi tilaksi oli jälleenrakennuskauden omakotirakentamisen myötä voimistunut uudenlainen käytäntö, jota toki oli pyritty vakiinnuttamaan jo 1900-luvun alkupuolella esimerkiksi puutarhakaupunkihankkeiden yhteydessä.

---

²¹² Lauronen 1991, 13–15.

²¹³ Saarikangas 2002, 50. 1950-luvun aravarakentamisesta dramaattisena asuinympäristön murroksena ks. Aarnio 2004, 12.

²¹⁴ Ks. esim. Saarikangas 1993, 62 ja Juntto 1990, 221–222. Viittaavat vuonna 1946 julkaistuun Heikki von Hertzenin pamflettiin *Koti vaiko kasarmi lapsillemme* (Väestöliitto, Helsinki 1946), joka muodostui ilmeisen vaikutusvaltaiseksi puheenvuoroksi suomalaisessa asumiskeskustelussa muutenkin kuin ”vuokrakasarmi”-nimityksen esiintuojana.

Toki kerrostalopihojen asemaan *Pihamaat*-aineistossa liittyy myös muita puolia. Saarikangas on lähiötilaa koskevassa tutkimuksessaan kiinnittänyt huomiota ajan mittaan kerrostuneiden merkitysten puuttumiseen.²¹⁵ Nopeassa tahdissa rakennetut uudet asuinalueet eroavat tästäkin syystä sellaisista eletyistä tiloista, joissa asukas on viettänyt suuren osan elämästään ja jonka hän usein on jollain tapaa rakentanut itse eli esimerkiksi pihoista, jollaisten kuvaukset ovat *Pihamaat*-aineistossa enemmistönä. Saarikangas muistuttaa myös, että käyttäjät aktualisoivat tilan erilaisia mahdollisuuksia omalla toiminnallaan.²¹⁶ Tämä tilan ja paikan kokemista korostava tutkimusote voi auttaa ymmärtämään kerrostalo- ja rivitalopihojen vaihtelevia merkityksiä elettyinä tiloina. Olen havainnut kerrostalo- ja rivitalopihojen kuvauksista, että vastaajilla on enemmän kerrottavaa pihoistaan silloin, kun niissä on mahdollista tehdä jotain ja myös toimia yhdessä muiden ihmisten kanssa. Samoin vanhemmista pihoista ja paikoista, joissa vastaaja on asunut jo kauan, kerrotaan enemmän kuin uudemmissa: muistot ja ajalliset kerrostumat ovat tässä olennaisia.²¹⁷

---

²¹⁵ Saarikangas 2002, 49.

²¹⁶ Saarikangas 2002, 69. Saarikangas hyödyntää tässä Michel de Certeau'n ajattelua tilan käytöstä.

²¹⁷ Ks. Ryden 1993, 64, 94–95.

4. Toiminnan pihat

4.1. Toiminta ja kodillisuus arkielämän piirteinä

*"Pihan käyttö on talouden keskipiste talon töissä ja lepoaikoina."*²¹⁸

*"Useastakin syystä johtuen ei pihamme ole aivan toiveitteni mukainen. Pääasia että siinä voi oleskella ja viihtyä."*²¹⁹

*"Suurin osa palstasta on kuitenkin nurmikkopihaa, kesäistä oleskelualueetta. Siellä olevaan nojatuoliin istahtaa perheenemäntä työnsä lomassa, siinä heittävät lapset kuperkeikkaa ja perheenisälle, paperitehtaan vuoromestarille, kotipiha on oikea keidas."*²²⁰

Tässä luvussa käsittelen aineistossa kuvattuja pihan toiminnallisia puolia kysyen, *mitä* pihoilla tehtiin ja *miten* pihoja tehtiin. Miten pihat aineistossa näyttäytyvät elettyinä tiloina ja toisaalta asukkaiden itse rakentamina ja muokkaamina tiloina? Minkälaisia tilallisia käytäntöjä aineistosta löytyy, mikä niissä mahdollisesti on aikakauden elämänmuodolle ominaista ja millaisia muutoksia niissä on tapahtunut? *Pihamaat*-kyselylehtisen toiseksi viimeisessä kohdassa pyydettiin lyhyesti: *"kertokaa myös kyseessä olevan pihan käytöstä"*, muuta aiheesta ei kysytty.²²¹ Toisin sanoen pihan käyttö oli kyselylehtisessä aiheena marginaalinen, mutta vastauksissa siitä tuli keskeinen: monet vastaajat ovat kirjoittaneet siitä paljon. Tämä myös osaltaan tukee ajatusta, että tilojen merkitykset syntyvät toiminnassa.²²² Tarkastelen kotipihoille sijoittuvaa toimintaa vastavuoroisena prosessina, jossa tila muovaa käyttäjiä ja käyttäjät tilaa, kuten esimerkiksi Kirsi Saarikangas on tilan käyttöä luonnehtinut.²²³ Arkielämää tuotetaan tilallisissa käytännöissä eikä tila, etenkin asuttu tila, ole pelkkä toimintaa ja olemista kehystävä ympäristö.

Monet modernia länsimaista kodin käsitettä pohtineet tutkijat ovat painottaneet, että kodin kokemukseen tarvitaan mahdollisuus jonkinlaiseen omaehtoiseen ja omatahtiseen toimintaan.²²⁴ Arkielämän teoriaan paneutunut Rita Felski puolestaan on esittänyt

---

²¹⁸ TYKL/kys/56 N 1907 Hartola, eläkeläinen.

²¹⁹ TYKL/kys/56 N 1919 Valkeakoski, perheenemäntä.

²²⁰ Tuovi Nousiainen: *Kotipiha, levon, leikin ja työn paikka*. KL 12/1958.

²²¹ *Pihamaat*-kyselylehtinen, liite 1.

²²² Ks. esim. Saarikangas 2002, 28–49 ja 69; Korhokangas 1999, 150.

²²³ Saarikangas 2002, 49. Ks. myös Haarni et al 1997, 16 ja Heynen 2006, 21.

²²⁴ Esim Watson&Austerberry; 1986, 95; vrt. Rapoport 1995, 34–35.

arkisuudella olevan kolme ominaispiirrettä: kodintuntu, tapa ja toisto.²²⁵ Ne sopivat lähtökohdaksi myös kotipihoilla tapahtuvan toiminnan tarkasteluun, sillä juuri nämä asiat näyttävät nousevan merkittäviksi monissa kyselyvastauksissa. Arkipäivän kannalta pihat ovat kiinnostavia tiloja myös siksi, että niillä vietettyyn aikaan kuuluvat sekä työ että lepo, sekä arki- että pyhäpäivät ja sekä jokapäiväisyys että juhla.²²⁶ Piholla tehtäviin asioihin ja niillä vietettyyn aikaan kuuluvat sekä rutiininomaisesti toistetut käytännöt että arkisuuteen sisältyvät katkokset ja erityiset hetket.

4.2. Työ, lepo ja harrastaminen

Nykysin vanhukset vaalii pihvoja paljon kaiken lasiin istutuksiin ja kasviin suhteen, lie sehii jotta jotain pitää olla hommoo aijan kuluks ja kun ikäsä ovat oppineet työhön niin vanahanai aika käypi pitkäks jotai pitää olla hommoo.²²⁷

Mahdollisuudet erilaisiin toimiin ja puuhailuun osana toivotunlaista asumista ovat korostuneet suomalaisten asumistoiveita selvittäneissä tutkimuksissa omakotitalohaaveen perusteina. Piha on useissa tutkimuksissa todettu merkittäväksi asumismuodon valintaperusteeksi.²²⁸ Näkemykset omakotiasumisesta parhaana asumismuotona toistuvat

---

²²⁵ Felski 2000. Eeva Jokinen on työssään hyödyntänyt ja suomentanut Felskin käsitteitä: Jokinen 2006,27–33.

²²⁶ Norbert Elias on määritellyt arjen vastakohtaparien avulla asettaen sen juhlan vastakohtaksi. Tämä näkemys on kuitenkin kyseenalaistettu osoittamalla myös juhlan olevan osa arkea: Sappinen 2000, 24–26. Arjen määritelmistä myös Jokinen 2006, 9–31; Salmi 1991.

²²⁷ TYKL/kys/56 M 1913 Pielisjärvi. Tekemisen tärkeydestä (vanhemmiten/kin) esim. Tyrväinen 1996,70. Työteliäisyyden ihanteesta esim. Donner 2005 ja Ollila 1993,33.

²²⁸ Erityisesti maalta muuttaneiden lähiöasukkaiden sopeutumista 1980-luvun alussa tutkinut Kortteinen kiinnitti huomiota toimintamahdollisuuksiin ts, niiden puuttumiseen: maalta muuttaneet kerrostaloasukkaat katsoivat asuin ympäristöstään puuttuvan tekemistä. Tekemisen puute saattoi Suuren muuton lähiöissä vaivata naisiakin, mutta kotitaloustöiden sukupuolittuneesta jaosta johtuen sohvilla pitkästyivät useimmiten miehet. Aihe korostui myös Ahosen & Järvelän 1970-luvulla maaseudulta kaupunkiin muuttaneiden työläisten sopeutumista käsittelevässä tutkimuksessa. Erja Lauronen on tutkimuksessaan selvittänyt omakotirakentajien käsityksiä ihanteellisesta asumisesta. Tämän 1990-luvun alkuun ja pääkaupunkiseudulle sijoittuvan tutkimuksen haastateltavat mainitsivat usein erilaiset taloon ja pihaan liittyvät puuhut omakotiasumisen hyvinä puolina. Samanlaisia huomioita on tehnyt ruotsalainen etnologi Anette Rosengren, jonka 1980-luvulla tekemässä asuinalue tutkimuksessa haastateltavien toiveena, mutta samalla myös heidän asuinalueellaan vallitsevaksi tunnistamanaan sosiaalisena normina, oli itse rakennettu omakotitalo. Sen hyvänä puolena mainittiin toimintamahdollisuudet, erityisesti puutarhatyöt ja pihalla oleskelu, sekä lasten leikit. Omakotitaloa pidettiin lapsille parhaana asumismuotona. Toimintamahdollisuudet asumismuodon valintaperusteina korostuivat myös etnologi Susanna Tyrväisen haastattelututkimuksessa *Maaseudun rakentajat* 1990-luvulla.

myös *Pihamaat-aineistossa*. Kuitenkin myös muu kuin omakotimallin mukainen pihaelämä pääsee aineistossa esiin, kuten jo edellisessä luvussa olen osoittanut.²²⁹ 1970-luvulla myös *Kotiliedessä* käsiteltiin kerrostalopihvoja esimerkiksi esitellen taloyhtiöitä, joissa talkoovoimin ylläpidettiin viihtyisiä pihvoja istutuksineen tai joissa asukkailla oli yhteistä toimintaa kuten urheilukilpailuja.²³⁰ Kerrostalopihat kuitenkin katosivat aihevalikoimasta 1970-luvun loppua kohti tultaessa: rohkeasti tulkiten tämä on merkki omakotiasumisen ihanteen vahvistumisesta. Muutos kuvastanee myös asumisen muutoksia 1970-luvun lopun Suomessa.²³¹

Pihamaat-aineistosta löytyy kerrostalo- ja rivitaloasukkaiden kuvauksia monipuolisesta pihatoiminnasta ja toisinaan löytyivistä omaehtoisista pihatilaan vaikuttamisen mahdollisuuksista, esimerkiksi tämä kuvaus kuopiolaistaloyhtiöstä:

Talon nuoret isät kunnostivat hiekkalaatikon puukehykset ja hankkivat uutta santaa (korkea aika!) En ole havainnut lapsia kiellettävän leikkimästä nurmikoilla ja talvella niille rakentuu kelkkamäet pienimmille ja isommille lumilinnat.²³²

Kyselyvastauksissa toistuvat kuitenkin sellaiset pihaelämän toiminnalliset puolet, jotka usein liittyvät juuri omakotitaloon. Aineiston maaseutupainotteisuudesta johtuen hyvin edustettuina ovat myös suurta piha-aluetta edellyttävät tekemiset: 1900-luvulla yleistyneet urheilumuodot kuten pallopelit ja yleisurheilu sekä esimerkiksi lasten mäenlasku kuuluivat maalla usein talojen pihoihin ja kaupungissa joko yhteispihoihin tai julkisempiin tiloihin. Mainitsen urheilun tässä siksi, että monissa vastauksissa kerrotaan sitä harrastetun pihoilla. Urheilu saattoi myös määrätä tilankäytön, kuten seuraavassa: *"Itse pihamaa oli luonnonvarainen, siinä ei ollut minkäänlaisia istutuksia. Tämä siitä syystä, kun pihamaata*

Kortteinen 1982, 55,67,115; Ahponen & Järvelä 1983,88; Lauronen 1991,120--121; Rosengren 1991,145--148; Tyrväinen 1996,70--72.

²²⁹ TYKL/kys/56 esim. M 1931 Kestilä, opettaja; N 1909 Helsinki; N 1908 Tampere, kampaaja, eläkkeellä.

²³⁰ *Piha kuin puist.o* KL 11/1979. Jouko Levanto: *Keidas kerrostalojen keskellä*. KL 17/1975; Leena Nokela & Seppo Konstig: *Ystävällinen piha*. KL 19/1975; Tellervo Aho & Juhani Salonen: *Meidän talossa tapahtuu*. KL 19/1975.

²³¹ Monet toisen maailmansodan jälkeen syntyneisiin suuriin ikäluokkiin kuuluneet suomalaiset muuttivat 1970-luvun alkupuolella lapsuutensa maaseudulta kaupunkien kerrostaloasuntoihin. Kerrostaloasumisen huippuvuosi oli 1975, minkä jälkeen suomalainen asuminen alkoi pientalovaltaistua. Tämä omakotiasumisen yleistyminen jatkui Suomessa vuoteen 1990 asti. Vilkkonen & Junnto 2005, 126--127.

²³² TYKL/kys/56 N 1920 Helsinki ja Kuopio; ks. myös N 1937 Järvenpää, työläinen; M 1931 Kestilä,opettaja.

käytettiin urheilusuorituspaikkana...pihamaallamme kävivät myöskin naapureitten pojatkin urheilua harrastamassa." Lajeina mainitaan edellä lainatussa vastauksessa pituus-, korkeus- ja seiväshyppy sekä kuulantyöntö, keihäänheitto ja juoksu eli pihalla urheiltiin varsin monipuolisesti. Yleensä urheilusta kerrotaan yksinomaan poikien harrastuksena.²³³

Maalta kaupunkiin muuttanut vastaaja saattoi myös omakotipihalla kokea tilanahtautta: lapsuusmuistoissa tilankäyttö oli nykypäivää vapaampaa, oman pihan rajat eivät välttämättä olleet niin merkittävät.

Maaseudulla kun olen syntynyt ja kasvanut siellä oli tilaa mennä ja juosta eikä siellä sanottu että olet vieraalla tontilla jos sattui vaikka eksymään. Nyky piholla ja näissä asutus keskuksissa onkin oltava tarkkana vallankin lasten kanssa. Siinä voi tulla äkkiä neuvottelu rajanaapurin kanssa jos vesat erehtyy menemään väärälle puolelle.²³⁴

Vuonna 1971 listattiin *Kotiliedessä* omakotipihan tarjoamia toimintamahdollisuuksia: *"Siellä voi tehdä monia kotitalouden askareita, saada terveellistä liikuntaa, lukea, leikkiä, levätä. Astua suoraan kodista paljain jaloin..."*²³⁵ Mainittuja asioita kertovatkin monet *Pihamaat* - kyselyn vastaajista pihalla tekevänsä. Puutarhatöitä ei mainittu *Kotilieden* listassa lainkaan. Toisaalta taas, samoin vuonna 1971, todettiin siirtolapuutarhoja käsitelleessä kirjoituksessa, että *"tämän päivän ihminen tarvitsee toiminnallista vapaa-ajan viettoa ja sitä juuri tarjoaa pieni puutarhapalsta."*²³⁶ Miksi juuri "tämän päivän ihminen" tarvitsi *toiminnallista* vapaa-aikaa? Vastausvaihtoehto voi löytyä arkielämän tutkimuksen traditiosta, jota edustaa J-P Roosin 1980-luvun tuotanto. Puhe toiminnallisesta vapaa-ajasta saattoi liittyä käsityksiin pakkotahtisen arjen piinaamasta palkkatyöläisestä, jonka vapauden ja omatahtisen, omaehtoisen toiminnan kaipuuta ei ainakaan työelämä tyydyttänyt. Tällaisen lähtöoletuksen vaikutus näkyy 1980-luvun alkupuolella tehdyissä elämäntapatutkimuksissa.²³⁷ Ne voivatkin toimia tässä työssäni myös elämäntapaan liittyviä käsityksiä avaavana aikalaiskirjallisuutena, jonka rinnastaminen aineistoon on kiinnostavaa.

---

²³³ TYKL/kys/56 M 1921 Joensuu, aiemmin Impilahti, opettaja. Myös esim. N 1906 Mantila, vanhaemäntä; N 1922 Hamina, proviisori; M 1933 Kerava, rakennusmestari. Kansanomaisten urheiluharrastusten historiasta esim. Kärkkäinen 1992, 157–158 ja Laine 1992, 199.

²³⁴ TYKL/kys/56 M 1915 Riihimäki.

²³⁵ Mirja Huuhka: *Pientalojen pihat kukkivat*. KL 8/1971.

²³⁶ Eeva Hakanpää: *Siirtolapuutarhassa on kesä*. KL 9/1971.

²³⁷ Ks.esim.Roos 1985,59–69.

Vapaa-ajan merkityksiä valaisee myös työväen lomavieton ja siihen liittyneiden yhteiskunnallisten keskustelujen historiaa tutkineen sosiologi Anu-Hanna Anttilan väitöskirja *Loma tehtaan varjossa*. Siinä Anttila tukeutuu etnologi Orvar Löfgrenin teorioihin porvarillisesta ja työväen vapaa-ajasta kartoittaessaan lomavieton historiaa teollistuneessa Suomessa. Löfgrenin mukaan porvarillinen vapaa-aika on leimallisesti ollut ”vapautta johonkin” ja työväen vapaa-aika ”vapautta jostakin”. Toisin sanoen porvarillinen vapaa-ajan ihanne on ollut toiminnallinen. Anttila esittää tätä ihannetta aktiivisesti tarjotun työväestölle, jonka vapaa-ajanviettotavat nostettiin Suomessakin yhteiskunnallisten keskustelujen huolenaiheeksi jo 1800-luvun loppupuolella.²³⁸ Luen myös *Kotilieden* pihaa ja kotipuutarhaa käsitelleitä kirjoituksia osana tällaista vapaa-aikaa määritellyttä puhetta, jossa oikeanlainen vapaa-ajan käyttö nähtiin osaltaan moraalisenä kysymyksenä. *Kotiliedessä* vapaa-aikapuhe yhdistyi ydinperheideaaliin ja omakotiasumisen ideologiaan. *Pihamaat*-aineisto sen sijaan tarjoaa monivivahteisemmän kuvan vapaa-aikaa koskeneista käsityksistä.

Palkkatyön vastakohtaksi asettuva vapaa-ajan vietto oli tässä vaiheessa tietyssä mielessä suhteellisen uusi, vielä erityistä huomiota vaatinut asia.²³⁹ Koska *Pihamaat*-aineiston vastaajakunnan enemmistö oli keski-ikäen ylittänyttä maaseutuväestöä, ei ole yllättävää että monet vastaajat kiinnittivät huomiota itse vapaa-ajan käsitteeseen. Esimerkiksi tyrvääläismies kommentoi, että

Ei siihen aikaan (n. 50-v.sitten) pihamaa tarvinnut mitään vapaa-ajan vempaleitä...Vapaa-aikaa ei nykyisen mallin mukaisena tunnettu, mutta toisaalta siinä pihapiirissä sitä elettiin kaikki päivät, siinä tuli rentouduttua ja ”ressi“ torjuttua. Oli elävä pihapiiri, se eli ja hengitti, suri ja iloitsi asukkaitensa mukana. Kiinteästi, päivästä päivään. Siinä se oli leipä ja leivän särvin, vieläpä osin vaatteetkin. Pellolla leipä, navetassa, laitumella ja pihassa liha, maito, juusto ja kananmunat. Siinäpä ne myös pellavat ja villat. Nykyajan pihassa sauhutetaan vain koneesta ”pruutattua“ makkaraa. Ei ole elämisen

---

²³⁸ Anttila 2005, 71–75.

²³⁹ 1960-luvun lainsäädännölliset uudistukset toivat työväestölle aiempaa enemmän vapaa-aikaa. Esimerkiksi viisipäiväinen työviikko säädettiin vuoden 1965 työaikalaissa. Ks. Anttila 2005, 97.

takaavaa elävää elämää. On ero pihojen suuruudessa, mutta myös pihan "hengessä".²⁴⁰

Kotiliesi esitteli erilaisia vaihtoehtoja hyödylliseen vapaa-aikaan, joka näyttää olevan juuri 1960- ja 70-luvuille ominainen: kirjoitusten taustalla näyttää olleen ajatus, että ihmiset tarvitsevat neuvoja ja opastusta osatakseen käyttää vapaa-aikaa. *Pihamaat*-aineiston tarjoama kuva pihaille sijoittuneesta toiminnasta on kuitenkin *Kotilieden* tarjoamia malleja monipuolisempi. Monissa kyselyvastauksissa kuvataan kotitalousteiden tekoa maalais- tai omakotitalon pihalla: esimerkiksi matonkuteiden leikkuuta ja muita käsitöitä,²⁴¹ polttopuutöitä sekä autojen, mopojen ja maatalouskoneiden korjailua.²⁴² Usein mainitaan pyykinkuivaus ja marjojen tai sienien puhdistaminen ja myös kalanperkuusta ja vihannesten puhdistamisesta on mainintoja.²⁴³ Aineisto siis kertoo sellaisesta arkipäivän ajankäytöstä, jossa "työ" ja "vapaa" voivat olla päällekkäisiä ja työn käsitekin tarkoittaa jotain muuta kuin modernia palkkatyötä, jonka tunnusomaisena piirteenä on pidetty jyrkkää eroa vapaa-aikaan. Toisaalta piha saattoi olla muuttumassa aiempaa eriytyneemmäksi vapaa-ajan paikaksi, jossa tapahtuva tekeminen oli yhä enemmän itse paikan ylläpitoon liittyvää "pihatyötä" muiden askareiden jäädessä vähemmälle.

"*Pihalla on kiva istua esim. puhdistaa marjoja tai perata sienii...jos saapuu vieraita ja on kaunis ilma juomme usein pihassa kahvia tai muuta. Pyhäpäivinä luen pihalla*", kertoo iittiläisvastaaja.²⁴⁴ Tässä lukemiseen liittyy arki- ja pyhäpäivien ero: siihen ehkä löytyi aikaa vain sunnuntaisin. Kuvaus pihalla olosta ja askaroinnista myös sisältää huomion, että on "kivaa" itse pihaympäristöstä, paikasta johtuen. Roskaavat työt ovat sisällä myös hankalampia kuin ulkosalla, osin käytännössä mahdottomiakin. Oman pihan puuttuminen saattoi siten rajoittaa toimintamahdollisuuksia ja lisätä sopeutumisen vaikeutta maalta kaupunkeihin muutettaessa kärjistäen muuttajien sopeutumisvaikeuksia.²⁴⁵ Kyselyyn vastanneet kerrostaloasukkaat eivät kuitenkaan tällaisista ongelmista juuri kirjoittaneet, kun

---

²⁴⁰ TYKL/kys/56 M 1923 Tyrvä, sähkökantaja. Myös esim. N 1908 Laukaa, eläkeläinen; M 1909 Orimattila, eläkeläinen ent. maanviljelijä; N 1921 Jämsä, emäntä; N 1913 Orimattila, rouva; N 1909 Joroinen, emäntä.

²⁴¹ TYKL/kys/56 N 1917 Ruovesi; N 1909 Lokalahti.

²⁴² TYKL/kys/56 N 1917 Ruovesi; M 1928 Ahlainen, eläkeläinen; M 1912 Kouvola ja Imatra.

²⁴³ TYKL/kys/56 esim. N 1909 Lokalahti.

²⁴⁴ TYKL/kys/56 N 1908 Iitti, maanviljelijän vaimo.

²⁴⁵ Ks. Ahponen & Järvelä 1983, 87–88.

taas esimerkiksi Ahposen & Järvelän ja Kortteisen haastattelemat kerrostaloasukkaat viittasivat niihin usein.

Elintason noustessa ja elämänmuodon modernisoituessa myös edellä mainittujen töiden merkitykset muuttuivat: aiemmin välttämättömät ja pakolliset toimet muuttuivat harrastuksenomaisiksi puuhiksi. Tätä muutosta ei kuitenkaan ole syytä korostaa liikaa, vaan elämänmuodon muutoksen tarkastelussa on huomioitava jatkuvuudet, muutosten eriaikaisuudet ja monien suomalaisten elämässä 1970-luvullakin vallinnut aineellinen niukkuus. Esimerkiksi marjastaminen ei välttämättä edelleenkään ollut vapaavalintaista, harrastuksen omaista toimintaa vaan paremminkin välttämättömyys – usein se lienee ollut osin kumppaakin. Samoin on ollut kotitarveviljelyn laita.²⁴⁶ Joka tapauksessa ”omalta tuntuva rytmiä”, jonka esimerkiksi sosiologi Eeva Jokinen on määritellyt keskeiseksi kodillisen arkisuuden piirteeksi, on nähdäkseeni monissa aineistossa kuvatuissa pihalla tehtävissä töissä. Näissä tekemisissä voi kiinnostavasti yhdistyä tavanomainen ja erityinen: pihalle siirtymällä voi esimerkiksi rutiinina toistuvaan keittiötyöhön liittää pienen katkoksen arjesta – ja arjessa. Jokisen Henri Lefebren ajatuksia kommentoiva näkemys sopii näihin katkoksiin. Hän on kritisoinut Lefebvren arkielämän teoriaa, jossa keskeisiä ovat ”ei-arkiset”, erityiset *hetket* ja katsonut näiden erityisten hetkien ennemminkin olevan osa arkea.²⁴⁷ *Pihamaat*-aineistosta löytyy paljonkin tällaisten *hetkien* kuvausta, mikä näyttyy olennaisena pihan merkitysten kannalta.

Nämä kuvaukset tukevat Jokisen näkemystä siitä, että erityisyyden kokemus syntyy arkisissa puuhissa ja tavanomaisuuden paikoissa ennemminkin kuin niistä irrallaan. Eräät vastaajat toteavat arjen muuttuneen töiden tekemisen osalta elämänmuodon modernisoituessa: *Nykyään pikkutöitä ei tehdä pihalla kun koneet hoitavat työt.*²⁴⁸ Elämänmuodon muutos näkyi maalaispihoilla myös rutiininomaisimpien, säännöllisinä toistuvien liikkumisten kuten navettaan, kaivolle ja kellariin kulun loppumisina. Tilan käyttö siis muuttui. Tästä kertovat suhteellisen monet vastaajat. Ennen esimerkiksi

---

²⁴⁶ Kotitarveviljelyn vaiheista 1900-luvulla ks. Tantarimäki 1999; Seppänen 2004, 24–31; Lammi & Timonen 2007.

²⁴⁷ Jokinen 2006, 89–91.

²⁴⁸ TYKL/kys/56 N 1908 Muolaa.

kuljettiin "navettaan, nyt harrastelijan puusepäneraaseen (ja huomattavasti harvemmin)." ²⁴⁹

4.3. Puutarha työnä, huvina ja itseilmaisuna

Kulutustutkijat Minna Lammi ja Päivi Timonen ovat tutkineet kotipuutarhaviljelyyn liitettyjä ihanteita sotien jälkeisessä Suomessa käyttäen kolmijakoa hyötypuutarha, huvipuutarha ja unelmapuutarha. He toteavat huvipuutarhan piirteiden, kuten harrastamisen ja viihtymisen, alkaneen korostua lähdeaineistossaan eli *Kotipuutarha*-lehdessä 1960-luvulla. ²⁵⁰ Itse olen havainnut *Kotilieden* alkaneen painottaa näitä asioita jo 1950-luvulla, jolloin taloudellinen niukkuus oli vielä monin tavoin vallalla ja ruoan viljelyyn painottuva hyötypuutarha ²⁵¹ monille täysin keskeinen puutarhaharrastuksen muoto, mikä tulee hyvin esiin myös *Pihamaat*-aineistossa.

Kotitarveviljelyn vähenemisestä huolimatta monet vastaajat, erityisesti maaseudulla, kuitenkin viljelivät myös 1970-luvulla muutakin kuin (pensas)marjoja, omenaa ja raparperia, jotka yleisesti säilyivät kotipihaan tavanomaisina hyötykasveina. Lisäksi monet olivat tehneet uusiakin panostuksia kotitarveviljelyyn: hiljattain hankittu pieni kasvihuone oli kyselyn perusteella 1970-luvulla melko yleinen niin maalaistalon kuin kaupunkiomakotitalonkin pihalla. Se taas vaatii menestyäkseen hyvinkin säännöllisiä, usein toistettavia hoitokäytäntöjä - kastelusta ja tuuletuksesta huolehtimista - ja sikäli määrittää omistajansa arkipäiväisiä elämänrytmejä. Kasvihuoneiden suosio näyttääkin hiipuneen samanaikaisesti kesämökkien yleistymisen kanssa. Mökille viikonlopuiksi lähtevälle puutarhaharrastajalle ei kasvihuone oikein sopinut.

Nurmikon leikkuu oli merkittävin puutarhatöiden uutuuksista: ”nyt kasvaa aina vaan vahva nurmikko että joka viikko saa ajella jollain vempelleellä”. ²⁵² Nurmikonleikkuu mainitaan *Pihamaat*-aineistossa erittäin usein. Se on toistuvaa tekemistä, rutiinia, joka varsinkin

---

²⁴⁹ TYKL/kys/56 M 1928 Ahlainen. Myös esim. N 1917 Karttula, maanviljelijän vaimo; N 1918 Enonkoski, entinen emäntä; N 1918 Soini ja Kuhmoinen, entinen emäntä.

²⁵⁰ Lammi & Timonen 2007, 217.

²⁵¹ Esim. *Kesää kaupungissa*. KL 15/1959; Eeva Hakanpää: *Kukkiva pihapuutarha – kahden vuoden työn tulos*. KL 5/1955; Anni Perttula: *Helppohoitoinen puutarha*. KL 6/1955.

Hyötypuutarhalle oli ominaista puutarhaharrastajan rooli tuottajana, vrt. tilanne kulutuskulttuurin laajentuessa. Lammi & Timonen 2007, 216.

²⁵² TYKL/kys/56 N 1898 Keuruu.

isommilla piholla ottaa aikansa; silti nurmipihan etuna on usein pidetty helppohoitoisuutta. Näin on ajateltu, vaikka nurmikko vaatii menestyäkseen usein myös paljon muuta kuin leikkuuta. Käsittelen nurmikkoa pihakulttuurin muutoksen osana luvuissa 1 ja 2 sekä nurmikoneleikkuun sukupuolittunutta työnjakoa luvussa 4, joten en tässä puutu aiheeseen enempää.

Kotilieden artikkeli *Ruusujen aika* vuodelta 1971 kuvaa tehtaanjohtajan pihaa, josta tämä kertoo työnsä vastapainona löytävänsä "tasapainoa elämään".²⁵³ Samantyyppisiä kuvauksia puutarhanhoidon virkistäväyydestä löytyy *Pihamaat-aineistosta*. Näistä kuvauksista löytyy aiemmin esittelemäni porvarillisen vapaa-ajan ihanteen kanssa yhteensopiva käsitys puutarhanhoidon merkityksistä, jotka voivat myös liittyä Lammin & Timosen tarkoittamiin huvi- ja unelmapuutarhoihin ja juuri 1970-luvulla korostuneeseen puutarhaharrastuksen asemaan kulutuskulttuurin osana. Unelmapuutarhan ominaisuuksiin kuuluu Lammin & Timosen hahmottelemassa mallissa nautinto(erityisesti esteettinen), puutarha persoonallisuuden jatkeena sekä se, että puutarha vaatii yhä uutta (ostettavaa): kasveja, rakenteita ja sisustuselementtejä.²⁵⁴ Tämän mallin avulla tulkiten vuoden 1971 tehtaanjohtaja edusti varhaista unelmapuutarhaa, joka sittemmin levisi varakkaimman väen keskuudesta yleiseksi asumiskulttuurin piirteeksi ja merkittäväksi omakotiasumisen ihanteen osaksi.

Puutarhahoito mielen virkistäjänä on tärkeä teema Julia Donnerin tutkimuksessa Aino Sibeliuksen puutarhasta. Vaikka Donner käsittelee 1900-luvun alkua ja itse keskityn sen jälkipuoliskoon, ovat puutarhan merkitykset osin samoja. Donnerilta löytyy myös yhteiskuntaluokan huomioiva näkökulma puutarhaharrastukseen; muutenkin tutkimukset Tuusulan rantatien taiteilijayhteisön puutarhoista ovat tuoneet esiin puutarhanhoidon laajenemista Suomessa juuri 1900-luvun alussa syntyneen keskiluokan harrastuksena.²⁵⁵ 1970-luvulle tultaessa harrastus oli jo hyvin pitkälti kansanomaistunut.²⁵⁶

---

²⁵³ Mirja Huuhka: *Ruusujen aika*. KL 11/1976.

²⁵⁴ Lammi&Timonen 2007, 216–218.

²⁵⁵ Donner 2005, 34; Rosengren 2003, 52–53. Rosengren käsittelee Gösta Adelswärdin (1997) työhön viitaten myös puutarhaharrastuksen varhaisempaa historiaa: säätyläistäustaisia kotipuutarhan pioneereja ja puutarhaharrastusta sopivana puuhana esimerkiksi kartanonherroille, joiden muuten ei kuulunut tehdä ruumiillista työtä. Ks. myös Ruoff 1991 ja Ollila 2000, 26.

²⁵⁶ Puutarhaharrastuksen yleistymisestä Ruotsissa (1950-luvulla) ks. Wilke 2006, 148; Suomessa Seppänen 2004, 30–31 ja Tantarimäki 1999.

Tuolloinkin puutarha kertoi jotain myös omistajansa yhteiskuntaluokasta, mutta toimiakseen erottautumisena ja sosiaalisen statuksen merkkinä piti siihen kuulua jo edellä mainitun *Kotilieden* artikkelin esittelemä satojen lajikkeiden ruusutarha tai muuta erityistä. *Pihamaat*-aineistossa ei ole mukana selkeitä esimerkkejä tällaisesta "statuspuutarhasta".²⁵⁷

Monet *Pihamaat*-kyselyn vastaajat kuvaavat puutarhatöitä virkistävänä itsensä toteuttamisena tavalla, joka sopii hyvin yhteen sekä Donnerin että Lammin & Timosen tulkintojen kanssa.²⁵⁸ Donner on tarkastellut Aino Sibeliuksen puutarhaa itseilmaisun ja henkilökohtaisen paikkasuhteen näkökulmista osoittaen kotipuutarhan perustajan ja hoitajan suhteen puutarhaansa olleen usein hyvin intensiivinen.²⁵⁹ Tällaista "piharakkautta"²⁶⁰ löytyy *Pihamaat*-aineiston teksteistä, erityisesti silloin kun kuvattu piha on kirjoittajan itsensä perustama ja pitkään hoitama. Puutarhanhoito voi olla myös tietyllä tapaa terapeuttista tekemistä ja tarjota niin tärkeän mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen, että sitä ilman olisi vaikea olla. Lisäksi puutarhanhoito saattoi ylevöittää: "*silloin kun oli, vaikka jokunen minuutti kesäisin, niin sen uhrasin pihamme hyväksi ja pihalla, kun puuhasin, niin olin kuin parempi ihminen, pahat henget katosivat ja harmit unohtuivat.*"²⁶¹ Tällaisilla ajatuksilla puutarhanhoidon jalostavasta vaikutuksesta ihmisen henkisyteen on suomalaisessa(kin) kulttuurissa vähintään 1800-luvulle ulottuvat juuret.²⁶²

Toisaalta kyselyvastauksissa on monia kuvauksia puutarhatyön rasittavuudesta. Hyötyviljely on tilaisuuden tullen hylätty, koska se on vaatinut niin paljon työtä; toisaalta koristepuutarhakin on työläs. Toisten mielestä nykyajan, 1970-luvun, tyypillinen hoidettu piha "*tahtoo olla pakkotyölaitos.*"²⁶³ Jotkut taas tahtovat puutarhapihan olevan todella ojennuksessa, jolloin

---

²⁵⁷ Puutarhan koristekasvien määrä ja erikoisuus on toisinaan toiminut osoituksena omistajansa varallisuudesta. Ruusuihin liittyi myös näitä merkityksiä. Monia uutuusruusuja ei 1970-luvulla saanut muuten kuin ostamalla ja ne olivat hinnoiltaan melko kalliita (ks. esim. *Kotilieden* mainokset). Erikoisten ruusulajikkeiden hankinnassa ei siis toiminut vaihtokauppa, joka vanhastaan oli tärkeä puutarhakasvien hankintatapa. Vaihtokaupasta ks. Vaula 1988, 82; "statuspuutarhasta" ks. Lammi & Timonen 2007, 218.

²⁵⁸ TYKL/kys/56 esim. N 1911 Kokemäki; N 1954 Lahti, tekn.yo; N 1906 Nummi, emäntä.

²⁵⁹ Donner 2005,53.

²⁶⁰ TYKL/kys/56 N 1906, Nummi.

²⁶¹ *ibid.*

²⁶² Ks. Wilke 2006, 148; Rosengren 2003, 52–53; Donner 2005. Puutarhaharrastuksesta sotienjälkeisessä Suomessa myös Tantarimäki 2001.

²⁶³ TYKL/kys/56 esim. N 1920 Lieksa, lääket.lis.; M 1908 Ilomantsi.

...työtä riittää joka aika. Syksyisin lehdet, talvella lumityöt, keväällä vielä syksyllä viimeiset kävyn karistelut... Itselleni kovaa työtä tekee voikukka. ..leikkurilla leikaten, viikatteella niittäen, ja nyhtämällä juurineen koetetaan poistaa, ei auta...nypin käsin jo aamulla puhjenneet aivan pihamaan edestä sunnuntaisinkin.²⁶⁴

Tässä henkilö käytäntöjä toistamalla - ja kyselyn yhteydessä tekstinä esittämällä - myös luo itselleen tietynlaista subjektiivutta. Taistelu voikukkaa vastaan kuuluu nykyaikaisen puutarhaharrastajan, pihastaan tunnollisesti huolta pitävän ihmisen toimiin.²⁶⁵ "Omissa" tiloissa luodaan kodillisuutta käytännöissä, jotka voivat muodostua ihmiselle varsin tärkeiksi: säännöllistä toistoa edellyttävät puutarhatyöt arkisina käytäntöinä tuovat osaltaan tunteen siitä, että elämässä on kaikki kohdallaan. Tältä kannalta on ymmärrettävää melko useissa kyselyvastauksissa kuvattu luopumisen vaikeus käytäntöjen toistamisen käydessä mahdottomaksi esimerkiksi vanhuuden myötä. Kyse ei välttämättä ole vain siistin kukkapenkin, vaan myös elämänhallinnan ja kodintunteen menetyksestä. Jos koti syntyy aktiivisissa tilallisissa käytännöissä, kuten esimerkiksi Rita Felski on esittänyt, voi käytännöistä luopuminen merkitä koko kodintunteen vaarantumista.²⁶⁶ Toisaalta toiminnan kautta syntyvä kodillisuus on vain yksi kodin tunnuspiirteinä pidetyistä asioista.

Kotipuutarhaharrastuksen muutoksissa näkyi elintason nousu.²⁶⁷ Aineistossa on mukana muistoja pulakauden pihoista, joissa *"piha oli niin tarkkaan viljeltyä, ettei siellä juuri muuta voinutkaan tehdä kuin hoitaa puutarhaa"*: hyötyviljely siis määräsi tilankäytön. Tosin tämän vastaajan kuvaamassa hyötypuutarhapihassakin oli *"pieni luonnonnurmikko...jossa voi joskus pelata keveitä pallopelejä tai (voi tavatonta) loikoilla auringossa. Lapset osasivat, merkillistä kylläkin, varoa vahingoittamasta istutuksia ja silti pitivät pihassa leikkimisestä, oli hyviä piilopaikkojakin."* Vastaaja kertoo, että puutarhasta myytiin kukkia naapureille sekä torilla eli koristekasvit pystyttiin yhdistämään rahanhankintaan.²⁶⁸ Paikoin tällainen pienimuotoinen puutarhatuotteiden kauppa jatkui

---

²⁶⁴ TYKL/kys/56 M 1908 Ilomantsi.

²⁶⁵ Tässä puutarhavalistuksen vaikutus on epäilemättä ollut merkittävä. Voikukan nyhtäminen liittyi nurmikkopihojen yleistymiseen.

²⁶⁶ *"Home is, in de Certeau's terms, an active practicing of place."* Felski 2001, 24.

²⁶⁷ Tästä tarkemmin luvuissa 1 ja 2. Ks. myös Lammi & Timonen 2007, 214.

²⁶⁸ TYKL/kys/56 N 1931 Kuopio.

vielä 1970-luvulla, mutta kuihtui ilmeisesti mm. verotuksellisten syiden ja työvoiman puutteen vuoksi.²⁶⁹

Aineistosta löytyy myös kuvauksia siitä, kuinka hoidettu puutarha on aiemmin ollut haave, josta joutui emäntä velvollisuudentuntoisesti tinkimään keskittyäkseen "oikeisiin" töihinsä eli maataloustöihin ja kodinhoitoon. *"En rohjennut ottaa osaa [piha]kilpailuun, kun tiesin miten suuritöinen se piha oli ja ymmärsin, että oli niin paljon tärkeämpää työtä"*.²⁷⁰ Myös maalaisnaisten ajankäyttöä tutkineen Riikka Ylipietin mukaan 1920–40-luvuilla puutarhanhoito saattoi olla naisille mieleinen harrastus, johon he kuitenkin eivät katsoneet juuri voivansa käyttää aikaa, koska muut työt oli pidettävä etusijalla.²⁷¹ 1970-luvulla monilla maatalonemännilläkin oli mahdollisuus halutessaan käyttää aikaansa myös koristepuutarhaan.

Hoidettuun puutarhaan liittyvään työmäärän nähden kiinnostavaa on kuitenkin myös se, kuinka harvat sellaisen omistavat vastaajat kertovat puutarhatöiden tekemisestä ylipäättään mitään. Yhtenä syynä voi olla juuri arkiseen liittyvä huomaamattomuuden ja itsestäänselvyyden aspekti. Esimerkiksi arkielämän luonnetta pohtineiden Ben Highmoren ja Rita Felskin mukaan arkinen ei enää ole arkista, jos se on täysin tietoista.²⁷² Arkeen kuuluvat aina rutiinit, joita on voitava harjoittaa sen kummempia ajattelemta: siihen kuuluu useimmissa yhteiskunnissa myös suuri määrä toistoista koostuvaa työtä, jota ei "kuulukaan" huomata. Puutarhanhoito on voinut kiinnostavilla tavoilla sijoittua työn ja harrastuksen välimaastoon. Osalle kyselyn vastaajista se lienee niin itsestään selvää arkea, ettei siitä erityisesti kerrota. Monet vastaajat kuitenkin kuvaavat puutarhatöitä paljonkin, jotkut alan harrastajat niin seikkaperäisesti että vastauksista löytyy myös käytännöllistä erityistietoa puutarhanhoidon historiasta. Joillekin puutarhanhoito on keveää askareta, *"kaikenlaista kasveihin kohdistuvaa pientä puuhailua, jota voi tehdä esim. seurustelun yhteydessä"*.²⁷³

---

²⁶⁹ Ks. myös Kirveennummi-Räsänen 2000, 63.

²⁷⁰ TYKL/kys/56 N 1911 Sammatti ja Suomensjärvi. Ks. myös M 1913 Pielisjärvi; N 1927 Kylmäkoski, kansakoulunopettaja.

²⁷¹ Ylipietä 2002, 43.

²⁷² Felski 2000,31; Highmore 2002,12–13.

²⁷³ TYKL/kys/56 M 1928 Ahlainen, eläkeläinen.

1970-luvulla esimerkiksi puutarhavalistuksessa ja lehtikirjoittelussa oli vallalla helppohoitoisen pihan malli. Niinpä *Kotiliesi* esitteli 1970-luvulla myös pihvoja, joista puutarhatyö (siis myös puutarha ylipäätään) oli eliminoitu uudenaikaisin päällystein kuten laatoin tai puurituloin.²⁷⁴ Toisaalta Suomessa perinteinen maalaispiha, joka oli *"vain se jossa kuljettiin"* tai *"lehmän ruokaa"*, on voinut olla varsin vähätöinen eikä helppohoitoisuus sikäli ollut mikään uutuus.

4.4 "Oleskelemme paljon pihassa"

*"...puutarhatuolit ja pöytä, siinä on kesällä mukava istuskella ja nyt on meilläkin aikaa kun emme pysty mitään tekemään."*²⁷⁵

*"Pihalla oleskellaan kesäisin viikolla, mutta viikonlopuksi lähdetään mökille. Pihan kunnostus on jo sinänsä mukavaa puuhaa. Isoitini istuskelee ehkä meistä eniten keinussa, kaikki lämpimät kesäpäivät."*²⁷⁶

1900-luvun alkupuolen työntäyteistä maalaiselämää muisteltiin useissa vastauksissa todeten esimerkiksi, että *"Vapaa-ajan viettoon pihamaita aikuiset eivät käyttäneet, sillä ei silloin varsinaista vapaa-aikaa ollut"*.²⁷⁷ Toisaalta melko usein mainittiin *"kiireinen nykyajan ihminen"* huomauttaen, ettei nykyisin ole aikaa pihalla oleiluun.²⁷⁸ Oleskelun tavat olivat myös muuttuneet: *"[e]nnen vanhaan tultiin töistä mentiin pihapenkille tai puun katveeseen levähtämään, nyt ne ottaa aurinkoo ruohokentällä, aika on muuttunut, ihmiset ajan mukana"*.²⁷⁹ Eräissä vastauksissa mainittu lomalaisten auringonotto olikin ajankohtainen ja uudenlaista vapaa-aikakulttuuria edustanut asia 1970-luvulla: Suuren muuton myötä ajanvieron tavat muuttuivat monilla maalaispihoilla. Samat pihat olivat tällöin maalaisasukkaille "arkisempia", jokapäiväisempiä tiloja kuin lomalaisille, joille niissä oleminen merkitsi katkosta, irrottautumista palkkatyöarjesta. Auringonotto oli yksi tilallisista käytännöistä, joilla voitiin tuottaa vapaa-aikamaista olotilaa. Sen yleistyminen merkitsi tietynlaista pääteipistettä elämänmuodon muutokselle, jossa suuri osa väestöstä

---

²⁷⁴ *Kulutusta kestävä pihani*. KL 9/1970.

²⁷⁵ TYKL/kys/56 N 1918 Kalajoki, myyjätär, keittäjä, ompelija ja sitten emäntä.

²⁷⁶ TYKL/kys/56 N 1954 Lahti, tekn.yo.

²⁷⁷ TYKL/kys/56 M 1931 Kestilä: *"Ennen siihen aikaan työ vei ajan."*; M 1909 Orimattila, eläkeläinen. Myös N 1920 Lieksa; N 1913 Orimattila; N 1906 Joroinen, M 11931 Kestilä, opettaja; N 1921 Jämsä, emäntä; N 1908 Laukaa, eläkeläinen.

²⁷⁸ TYKL/kys/56 N 1917 Panelia, maanviljelijän vaimo. Myös N 1898 Keuruu, eläkeläinen.

²⁷⁹ TYKL/kys/56 N 1907 Kuohijoki, emäntä. Auringonotosta myös esim. N 1902 Ylitornio; N 1925 Pälkäne, maanviljelijä; N 1908 Toijala, eläkeläinen.

siirtyi ulkotöistä sisätyöhön. Tällöin niin pihoiilla oleskelu kuin erilaiset ulkoilmaharrastukset saivat uutta painoarvoa. Edellä kuvattu maalaispihojen "kesäpaikkaistuminen" sekä toisaalta kesämökkien lisääntyminen olivat Suomessa 1960–1970-luvuille ominaisia asumiskulttuurin muutoksia.²⁸⁰

Asumisen ideaaleissa sotienjälkeisellä kaudella korostui tilallisten edellytysten luominen vapaa-ajan viettoon perheen kanssa kotona.²⁸¹ Myös *Kotiliesi* painotti erityisesti 1950-luvulla perhettä oleilua ja vapaa-aikaa pihoja esitellessä artikkeleissaan: vapaa-aika korostui pihaelämän ideaaleissa jo pulakauden vielä jatkuessa 1950-luvulla.²⁸² Esimerkiksi vuonna 1955 Kotiliedessä korostettiin oleskelun ja vapaa-ajan merkitystä pihan käyttötarkoituksena ja suositeltiin omavaraisviljelyn vähentämistä: "[p]iha on tarkoitettu yksinomaan perheen viihdyttämiseksi".²⁸³ Oleskelun korostuminen pihan käyttötarkoituksena näkyy varsin monissa *Pihamaat*-aineiston vastauksissa.²⁸⁴

Oleskelemme paljon pihassa. Tästä lähtien yhä enemmän, kun vast'ikään luovuimme kesämökistämme. Kaksi vilkasta pojanpoikaamme vieraillessaan täällä temmeltävät ja juoksevat kilpaa pihassa, pelaavat erilaisia pelejä, varsinkin krokettia, voimistelevat ja punnertavat mattotelineessä ja keinun pukilla, kiipeilevät hopeapajun vankoilla oksilla, jotka leikataan ja typistetään varta vasten kiipeilypuuksi. Aurinkoisessa pihassamme on myös hyvä kuivata pyykkiä - vaatteiden tuuletus mattotelineessä käy myös mukavasti ilman aikarajoitusta kuten kerrostalossa.²⁸⁵

Tämä vastaus on tyypillinen esimerkki *Pihamaat*-aineistosta siinä, että sen kirjoittaja edustaa isovanhempien elämänvaihetta: monet mainitsevat tärkeänä pihan käyttötarkoituksena juuri lastenlasten leikit. Sitaatissa näkyy myös tilan luominen toimintaa, erityisesti lasten toimintaa varten. Edelleen vastaaja viittaa toiminnan vapauteen nostaan rajoitetun kerrostaloelämän mukavan oman pihan vastakohtaksi.

---

²⁸⁰ Esim. Kortteinen 1982,164–165. Kesämökkien merkityksistä ks. Vilkkonen & Junno 2006, 116 ja 134–139.

²⁸¹ Ks. esim. Saarikangas 1993, 336–337.

²⁸² Tuovi Nousiainen: *Kotipiha, levon, leikin ja työn paikka*. KL 12/1958. Mirja Huuhka & Tuovi Nousiainen; *Tilaa olla ja elää*. KL 14/1975.

²⁸³ Anni Perttula: *Helppohoitoinen puutarha*. KL 6/1955

²⁸⁴ Ks. myös Lammi & Timonen 2007, 214. Vrt. säätyläisten elämäntapa, jossa esim. Ollilan mukaan oleskelu pihalla/puutarhassa oli tärkeää jo 1800-luvun lopulla. Ollila 2000, 26. Maaseudun suurilla tiloilla puolestaan piha oleskelupaikkana korostui Rannan mukaan 1900-luvun alussa. Ranta 2003, 78.

²⁸⁵ TYKL/kys/56 N 1904 Pori. Kerrostaloasumisen huonona puolena mainittiin esimerkiksi Ahposen & Järvelän haastattelututkimuksessa usein matonpuistelukin rajoitukset ja muut ajan- ja tilankäyttöä säätelevät järjestyssäännöt. Ahponen & Järvelä 1983, 87.

Kerros- ja rivitaloasumisessa saattoi toimintaan toisaalta liittyä olennaisen tärkeäksi koettu sosiaalinen puoli. Näin oli esimerkiksi kestiläläisen rivitaloasukkaan vastauksessa, jossa hän kertoo, että "[s]avustus- ja grillaamisajat ovat koko talon yhteisiä kokoontumis- ja rupatteluhetkiä".²⁸⁶ Ruokaan liittyvä toiminta ja sosiaalinen kanssakäyminen kuuluvat tässä yhteen, kuten yleensäkin *Pihamaat*-aineistossa: vastaajista kukaan ei kerro syövänsä pihalla yksin. Syöminen pihalla on kiinnostava aihe myös arkisuuden näkökulmasta. Pihalla siitä voi tulla erityislaatuista, juhlahetken omaista arkea, johon liittyy nautinto ja virkistys. Syöminen on tyyppillisesti arkista toimintaa; se on toistuvaa ja kaikille välttämätöntä, jokapäiväistä elämää. Kulttuurisesti se liittyy olennaisesti sekä arkeen että juhlaan - pihakulttuurissa se liittyy molempiin ja voi havainnollistaa hyvin pihan merkitystä erityisenä arjen paikkana. Arkinen syöminen voi pihalle sijoituessaan toimia rentoutumisena ja erityisenä *hetkenä*. Grillaaminen ja muu ulkona syöminen oli 1970-luvulla myös mainonnassa tavallinen teema: erityisesti grillaamista pyrittiin markkinoimaan osana uutta vapaa-aikakulttuuria ja siihen liittyvää kuluttamista.²⁸⁷ Myös *Kotiliedessä* todettiin esimerkiksi rivitalopihan kuvauksessa vuonna 1972, että "[r]uuanvalmistuskin tuntuu harrastukselta, kun se tapahtuu täällä [pihalla]".²⁸⁸ Oliko ulkona syöminen sitten lisääntynyt? Tätä ei vastauksissa suoraan kommentoida, eikä maaseutupainotteisessa *Pihamaat*-aineistossa myöskään korostu elinkeinorakenteen muutos, jonka myötä sisätiloissa työskentely lisääntyi ja pihalla olosta tuli siten monille uudella tavalla jotain erityistä.

4.5 Pihat itse tehtyinä tiloina

Pihalla luodaan arkielämää ja pihaa paikkana tuotetaan käytäntöjä toistamalla. Piha on kuitenkin myös konkreettisemmassa mielessä rakennettu paikka, mikä korostuu sekä kyselyaineistossa että *Kotilieden* artikkeleissa. Pihan laittaminen on monissa kyselyvastauksissa kuvattu merkitykselliseksi tekemiseksi ja kodin luomisen projektiksi. Pihan "suunnittelija" ja "käyttäjä" on omakotitalossa usein sama henkilö, asukas itse. Juuri tässä omakotipiha rakennetun ympäristön osana eroaa esimerkiksi arkkitehtuuria

---

²⁸⁶ TYKL/kys/56 M 1931 Kestilä, opettaja. Grillaamisesta myös esim. M 1915, Riihimäki; N 1900 Perniö, rouva; N 1922 Hamina, proviisori; M 1923 Ahlainen; N 1908 Hämeenlinna, perheenemäntä.

²⁸⁷ Grillaamisen yleistymisestä 1970-luvulla ks. Sarantola-Weiss 2008, 182–183.

²⁸⁸ Tuovi Nousiainen: *Oman pihan olopaikka*. KL 16/1972.

käsittelevien tutkimusten tarkastelukohteista, joissa tilan suunnittelija ja sen asukas eivät suoraan kohtaa.²⁸⁹ Tämä ero näkyy selkeästi jälleenrakennuskauden omakotitaloissa, joissa asukkaat pystyivät vaikuttamaan itse asuinrakennuksen suunnitteluun vain vähän, kun taas pihaa eivät tyyppiirustukset niinkään säädelleet.

Pihan rakentamista voidaan tarkastella paikan (tai tilan) tekemisenä (*place-making*), kuten Julia Donner on todennut. Hän on esittänyt puutarhan perustamisen merkinneen erityisesti naisille "oman paikan luomista sekä identiteetin vahvistamista".²⁹⁰ Naisten tilankäytön ollessa rajoitetumpaa ja usein kodin piiriin sidottua saattoi puutarhan perustaminen merkitä naiselle mahdollisuutta luoda "oma" tilaa; toisaalta se oli mahdollisuus sekä ilmaista itseään että vastata kulttuurisiin odotuksiin, joissa naisten odotettiin luovan kauneutta kotiympäristöön.²⁹¹ Vaikka piha- ja puutarhatöiden sukupuolittuneisuus muuttui 1900-luvun aikana, mitä käsittelen tarkemmin seuraavassa luvussa, löytyy aineistosta miesten ja naisten välisiä eroja pihan perustamisen kuvausten suhteen. Kirjoitukset, joissa pihan tekemisellä on vastaajalle selvästi todella suuri henkilökohtainen merkitys, ovat useimmiten naisten lähettämiä.

Arkipäivän käytäntöjä voidaan pihaa luotaessa myös ohjata omilla tilallisilla ratkaisuilla, joilla elämästä pyritään tekemään miellyttävämpää. Esimerkiksi jälleenrakennustontin pihaa antaumuksella rakentanut vastaaja kertoo, että "*[n]avetan päätyyn raahasin laakakiven jolla voi istua, jos navetassa on kuumaa ja kenkkua ja saa jäähdytellä ja tasaantua*".²⁹² Tämä pientilan emäntä on kirjoittanut koko *Pihamaat*-kyselyn pisimmän, puutarhaansa ja sen tekemistä laajasti kuvaavan vastauksen, jossa piha kuvastuu suoranaisena elämäntehtävänä. Tällainen intohimoinen suhde pihan tekemiseen ei ole aineistossa poikkeuksellista. "*Kuinka täynnä intoa onkaan nuori ihminen...kun saa oman pihan laitettavakseen...kukkia istutin joka mahdolliseen paikkaan*", kertoo kalajokelaisnainen.²⁹³ Intoa pihan laittoon voi tuoda muun muassa se, että piha on kodillinen paikka, jota laittamalla asukas samalla luo tietyllä tapaa omaehtoisia arkipäivän tilallisia kehyksiä. Toisaalta pihan laitto voi olla palkitsevaa siksi, että perustamalla

---

²⁸⁹ Ks esim. Saarikangas 2006, 12–13.

²⁹⁰ Donner 2005, 53. Donner viittaa tässä Tamara Fritzen tutkimukseen.

²⁹¹ Ks. Donner 2005. Palaan pihan ja puutarhan sukupuolittuneisuuteen luvussa 4, s.

²⁹² TYKL/kys/56 N 1906 Nummi.

²⁹³ TYKL/kys/56 N 1918 Kalajoki; myös N 1936 Kuru. Vrt. "unelmapuutarha": Lammi & Timonen 2007, 216.

puutarhapihan tulee samalla toteuttaneeksi suomalaisessa asumisideologiassa jo 1800-luvulla esiintynyttä ajatusta siitä, että asuinympäristö kuvastaa asukkaan sielunmaisemaa: hoidettu puutarha oli merkki ihmisen sisäisestä hyvyydestä. Tärkeä tällaisen ajatuksen esiintuoja oli Zacharias Topelius, joka *Maamme kirjassaan* totesi, että "*ihmisen luonne kuvastuu koko hänen ympäristöstään.*" Topeliuksen *Autio ja Päiviö* -sadussa puutarhan perustaminen on ratkaiseva mittari päähenkilöiden luonteenlaatua ja elämässä onnistumista arvioitaessa. Puutarhan perustanut Päiviö toimii siinä esimerkillisesti, koska hänen perustamansa puutarha hyödyttää myös kanssaihmiä yhteistä ympäristöä kaunistuen.²⁹⁴

Pihamaat-kyselylehtisessä tiedusteltiin mahdollisesti käytetystä pihasuunnitteluavusta ja vaikutteista: "[o]nko pihan suunnittelussa käytetty apua (esim. arkkitehdit, puutarhaneuvojat jne.)? Jos olette suunnitelleet pihan itse, onko teillä ollut joitakin esikuvia (alan lehdet, naapurit, tuttavat, näyttelyt jne.)?".²⁹⁵ Vastauksena tähän kysymykseen monet vastaajat kertovat esimerkiksi neuvontajärjestöjen avusta ja puutarhajulkaisujen käytöstä. Vieläkin useammat kuitenkin kertovat tehneensä kaiken itse. Tämä näyttää olleen monille varsin tärkeää: "[v]oin sanoa ylpeästi: minä sen tein"²⁹⁶ tai

Kaikki on ollut alusta lähtien samanlaista. Kaikki olemme itse laittaneet ja kunnostaneet ja raivanneet. Suunnittelu on myös meidän emmekä ole käyttäneet ulkopuolista apua. Olemme myös saaneet kunniakirjan pihastamme.²⁹⁷

Pihan suunnittelun kuvauksissa korostuu käytännöllisyys. "*Pihamaa on suunniteltu itse ottaen huomioon kaikki käyttötarkoitukset, sen käytännöllisyys ja viihtyvyys*".²⁹⁸ Tämä käytännönmukaisuus on sopusoinnussa esimerkiksi Wilken kuvaaman puutarhavalistuksen kanssa: myös suunnittelijoiden visioima mallipiha oli käytännöllinen. Lisäksi oli tärkeää huomioida lapset pihan suunnittelussa: esimerkiksi pankakoskelaisnainen kertoo, että oli "*tärkeää jättää avotilaa lasten juoksu ja leikki tilaksi.*"²⁹⁹ Huomattavan monet vastaajat paheksuvat hoidetuilla puutarhapihoilla havaittua käytön rajoittamista pitäen sitä "nykyaikaisuuden" varjopuolena: "[k]yllä on tiukkaa missä on pihamaa laitettu, ei saa

---

²⁹⁴ Topeliuksesta ks. Koskimies 1999, 28.

²⁹⁵ *Pihamaat*-kyselylehtinen. liite 1.

²⁹⁶ TYKL/kys/56M 1923 Ulvila.

²⁹⁷ TYKL/kys/56N 1918 HKI.

²⁹⁸ TYKL/kys/56N 921 Juuka.

²⁹⁹ TYKL/kys/56N 1920 Asikkala. Pihan suunnittelusta lapsille sopivaksi myös esim. M 1915 vaununtarkastaja evp; N 1913 Turku ja Kaarina; N 1908 Hämeenlinna, perheenemäntä.

kävellä. *Mutta minulla on luonnon tilassa saa kulkea missä vain.*" Sama vastaaja kuitenkin myös pahoittelee sitä, ettei ole pystynyt laittamaan eikä hoitamaan pihaa todeten, että *"[k]aikki on ollut vain raskasta elämän kulkua ei pysty laittamaan."*³⁰⁰ Eräät vastaajat kertovat pysyvän asuinpaikan, rahan, terveyden tai työvoiman puuttumisen estäneen toivotunlaisen pihan tekemisen tai ylläpitämisen.³⁰¹ Toiset taas ovat tinkineet pihatavoitteistaan esimerkiksi siitä syystä, että istutetut kasvit eivät ole menestyneet. *Kotiliedenkin* 1950–60-luvuilla sangen aktiivisesti markkinoimaa puutarhapihaa on siis kokeiltu, mutta siitä on luovuttu.³⁰²

Tämä mies on luopunut itse rakennetusta omakotitalosta lasten lennettyä pesästä ja terveyden heikettyä:

...tyly kerrostalokaksio on paikka jossa hiljaa vanhenemme, muistellen kaiholla suurten kieltäymysten vuoksi kai niin rakasta omaa kotiamme. Kun joskus ohitamme sen, katsellen istuttamaamme hopeapajua portin pielessä, tai kadun puolella kahta tuuhea koivua, jotka itse kaivoimme ja käsikärryillä toimme metsästä, tai ruusuja, jotka kasvoivat vaimoni hellässä hoidossa, tajuamme kaiken yrittämisen turhuuden.³⁰³

Puutarhapihan perustamisen mielekkyys kyseenalaistuu tässä jälkikäteen asiaa pohtiessa, kun tila ei enää ole omassa hallussa: kannattiko vaivannäkö? Toisilta vastaajilta on luopuminen sujunut kivuttomammin ja itse luotu puutarhapiha voi ilahduttaa vielä myöhemmin pelkkänä muistonakin.³⁰⁴ Voimien huetessa saatetaan keksiä myös uusia puutarhakäytäntöjä, esimerkiksi pitää kukkia *"tyrös purkissa, nämä on hyvä hoitaa sairaankin"*.³⁰⁵ Piha toiminnallisena tilana on muuttuva ja määrittynyt muun muassa asukkaiden iän ja elämänvaiheen mukaan. Toisaalta pihalla tapahtuvan toiminnan merkitykset eivät palaudu toimijoihin yksilöinä, vaan määräytyvät yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti. *Pihamaat*-aineistossa kuvataan 1900-luvulta ajanjaksoa, jonka aikana pihat toiminnallisina tiloina muuttuivat monin tavoin; siinä näkyikin usein yhden ja saman

---

³⁰⁰ TYKL/kys/56 N 1910 Pankakoski. Myös N 1904 Vuolaa: *"Pihan laitto jäi haaveiluksi. Niin paljon pieniä lapsia"*.

³⁰¹ TYKL/kys/56 M 1917 Viipuri, Helsinki, ja Oulu: *"Tuollainen paljo muuttaminen oli siihen aikaan tavallista."*

³⁰² TYKL/kys/56 M 1915 Jämsä ja Jämsänkoski, entinen työnjohtaja.

³⁰³ TYKL/kys/56 M 1915 Kouvola.

³⁰⁴ TYKL/kys/56 N 1899 Ranua ja Oulu.

³⁰⁵ TYKL/kys/56 N 1918 Kalajoki.

ihmisen tekstissä monenlaisia toimintaan liittyviä pihan merkityksiä, niin menneisyyteen kuin vastaushetken nykyisyyteen kuuluvia.

5. Ihmisten pihat

5.1. Pihatilan sosiaalinen rakentuminen

Multian syrjäisillä seuduilla on paljon autioituneita pikku tiloja, ja muutamia talojakin. Vanhoista isännistä on tullut vainajia, nuoret ovat hakeutuneet teollisuuskeskuksiin töihin. Entisen kauniin pihapiirin rakennukset ovat rappeutuneet kaatumaisilleen. Portaiden edessä, ja pelloilla kasvaa istutettuja kuusia. Ennen hoidetut viinimarjapensaat antavat surullisen ilmeen.³⁰⁶

1960- ja 1970-luvuilla monet maalaistalot pihoineen autioituivat Suuren muuton johdosta. Tämä näkyy myös *Pihamaat*-aineistossa.³⁰⁷ Lisäksi monissa maalaistaloissa elämä hiljeni: asukkaita ja muuta väkeä oli entistä vähemmän. Kaupunkien ja maaseututaajamien omakotipihoilla puolestaan muotoutui aiempaa enemmän perhekeskeisyyteen ja yksityisyyteen perustunut pihakulttuuri. Kerrostalo- sekä rivitaloasumisessa näkyivät kaupungistumiseen, autoistumiseen ja kesämökkien lisääntymiseen liittyneet muutokset: eri puolilta maata muuttaneita toisilleen tuntemattomia naapureita oli entistä enemmän, aiemmin oleilukäytössä olleita pihatiloja otettiin pysäköintikäyttöön ja monet kaupunkilaiset lähtivät kesäisin mökeille tai lapsuuskoteihinsa maaseudulle.

Tässä luvussa käsittelen pihoja sosiaalisissa suhteissa tuotettuina tiloina. Olen lukenut aineistoa kysyen, keitä ihmisiä siinä kuvataan ja miten. Tarkastelen kotipihoja ja -puutarhoja katseiden kohteina ja kommunikoinnin välineinä sekä ihmisten kohtaamisten, yhdessäolon ja toisaalta sosiaalisten rajojen määrittelyn tiloina. Lähtökohtanani on ihmisten keskinäisten suhteiden tilallisuus: sosiaalinen elämä on tilallista ja toisaalta tilojen merkityksiä tuotetaan sosiaalisissa suhteissa.³⁰⁸ Piha tilana rakentuu toisaalta siellä tapahtuvissa ihmisten kohtaamisissa ja yhdessäolossa sekä omakotipihan rajaamisessa esimerkiksi oman ydinperheen tilaksi ja toisaalta siinä tietoisuudessa, että oma piha on muiden katseen kohde. Lisäksi esimerkiksi puutarhakasvien lahjoittamisen ja vaihtamisen myötä pihat usein ovat konkreettisesti rakentuneet sosiaalisten suhteiden kautta ja pihatilaa suunnitellaan ihmisiä, usein erityisesti lapsia, varten. Käsittelen tässä luvussa myös

³⁰⁶ TYKL/kys/56 Teppola M 1906 Multia.

³⁰⁷ TYKL/kys/56 esim. N 1915 Iisalmi, emäntä; N 1902 Tampere; N 1910 Pankakoski; N 1907 Piippola; N 1927 Kylmäkoski, kansakoulunopettaja.

³⁰⁸ Ks. esim. Massey 1993,176, 250; Saarikangas 2006, 137; Reinders & Van Der Land 2008, 7.

pihatilan ja puutarhanhoidon sukupuolittuneisuutta keskittyen naisten ja miesten väliseen työnjakoon ja sen muutoksiin.

Piha ydinperheen omana tilana ja ajanvietto perheen kesken korostuivat *Kotilieden* omakoti- ja rivitalopihoista kertoneissa kirjoituksissa koko tutkimani ajanjakson ajan. Toisaalta *Kotiliesikin* teki satunnaisesti myös kerrostalopihoista juttuja, joissa yleensä painotettiin asukkaiden yhteistoimintaa ja kanssakäymistä pihoilla. Sen sijaan yksin pihalla aikaa viettävää asukasta ei *Kotiliesi* kuvannut, samoin kyselyaineistossa on mukana vain muutama vastaus, joissa kerrotaan pihalla vietettävän aikaa yksin. *Kotiliesi*-aineiston perusteella sosiaaliset suhteet siis ovat keskeisiä asumisen ideaaleissa myös pihojen osalta. Myös kyselyaineiston luenta antaa aihetta painottaa sosiaalisten suhteiden merkitystä, sillä aiheesta on kirjoitettu vastausteksteissä paljon siitä huolimatta, että siitä ei ole erityisesti kysytty.

Piha on voinut olla sisätilaa avoimempi osa asuintilaa, johon "ulkopuolisilla" ihmisillä on ollut matalampi kynnyks tulla. Sekä kaupungeissa että maaseudulla pihat olivat 1800-luvun lopulle asti usein eräänlaisia puolijulkisia tiloja sikäli, että asukkaiden ohella monet muutkin ihmiset liikkuvat pihoilla erilaisissa käytännön asioissa.³⁰⁹ 1900-luvun aikana tämä tilanne muuttui ja asuintilan yksityisyyttä alettiin korostaa aiempaa voimallisemmin. Erityisesti omakoti- ja maalaistalojen pihojen vaiheissa näkyy *Pihamaat*-aineiston perusteella sekä yksityisyyttä ja perhekeskeisyyttä korostavan asumismallin rajojen venyminen että tuohon malliin mukautuminen.

Tilallisuuden tutkimuksen uudistajana tunnetun maantieteilijä Doreen Massey'n mukaan koti on ilmiö, joka tuotetaan jatkuvasti muuttuvissa sosiaalisissa suhteissa, sekä menneissä että nykyisissä.³¹⁰ Näin ajatellen ihmisillä siis on (koti)tilassa suurempi merkitys kuin fyysisellä tilalla sinänsä, ja tila on muuttuva kokonaisuus, johon ja jossa nykyisyyden lisäksi vaikuttaa mennyt aika. Tämä muutoksen ja kerroksellisuuden näkökulma tarjoaa käyttökelpoisen lähtökohdan *Pihamaat-aineiston* tarkastelun tilan sosiaalisen luonteen

---

³⁰⁹ Kirveennummi-Räsänen 2000, 158; ks. myös Viitanen 2007, 88–89. Viitanen viittaa saksalaisen Herman Zinnin tutkimukseen, jonka mukaan vieraiden pihojen läpi kulkeminen väheni 1800-luvun lopulla.

³¹⁰ Massey 1994, 254, 261. Massey edustaa postmodernia ajattelua, jonka pohjalta myös tilassa on olennaista juuri muuttuvuus ja monitahoisuus. Hän huomauttaa, että kotitalan merkittäminen naiselliseksi sisältää yleensä nostalgisia mielikuvia stabiilista, autenttisesta ja muuttumattomasta tilasta. Massey 1994, 180.

kannalta. Myös tilan kokemista tutkimuksissaan käsitelleen Kirsi Saarikankaan lähtökohtana on tilan merkitysten jatkuva muutos ja kerroksellisuus; asukkaat ja tilat muotoutuvat koko ajan, jatkuvassa keskinäisessä vuorovaikutuksessa.³¹¹ Massey'n tilakäsitykseen verrattuna Saarikangas kuitenkin tarkastelee tilaa enemmän yksilöön kuin ihmisten välisiin suhteisiin keskittyen.³¹² Historiantutkimuksen kannalta kiinnostavaa on se, kuinka tilan merkitykset ovat osaltaan tilassa elävän muistoissa. Tilan sosiaalinen rakentuminen on siten ajallisesti kerroksellista ja jatkuvasti muuttuvaa. Tämä näkyy kyselyaineistossa selkeästi: iäkkäämmät vastaajat kertovat usein paljon pihaan aiemmin liittyneistä ihmisistä.³¹³

5.2. Yksityiset ja yhteiset pihat

"Jokainenhan tahtoo olla omissa oloissaan".³¹⁴ Tämä toteamus osoittaa sen kirjoittaneen jälleenrakennuskauden omakotiasukkaan olettaneen käsityksen omissa oloissa olemisen suotavuudesta olevan yhteisesti ajan kulttuurissa jaettu. Toisaalta *Kotiliesi* muistutti vielä vuonna 1976, että *"[p]ihamaa tarvitsee ehdottomasti aidan erottuakseen omaksi yksilölliseksi alueekseen"*.³¹⁵ Tämä viittaa siihen, ettei tilan rajaamisen tarve vielä ollut kaikille itsestäänselvyys, vaan lukijakuntaa haluttiin edelleen opastaa asiasta ja osaltaan luoda tällaista tarvetta. Monet *Pihamaat*-kyselyn vastaajat myös vaikuttavat omaksuneen käsitykset pihatilan rajaamisen tarpeesta valikoiden ja rajoitetusti. Esimerkiksi jälleenrakennuskauden pientilan emäntä toteaa, että

Portti antaa paljon työtä, kun se on kunnossa, ja se kuin eristää meidät omaan karsinaan, siksi NN [vastaajan aviomies] piti talon avointen ovien talona ja moni mustalaisykuorma ajoikin pihaan, mutta kukaan ei ole taloamme vahingoittanut.³¹⁶

---

³¹¹ Saarikangas 2002, 49 ja 67.

³¹² Saarikangas ei silti sivuuta sosiaalistaakaan puolta, vaan viittaa esim. Lefebvren ajatuksiin sosiaalisesta tilasta ja kuvaa lähiöasukkaiden keskinäistä kanssakäymistä. ks. esim. Saarikangas 2002, 72. Uudemmassa tuotannossaan hän korostaa tilan sosiaalista rakentumista entistä enemmän: Saarikangas 2006, 137.

³¹³ TYKL/kys/56 esim. N 1921 Hartola, talon tytär, M 1925, Kiikka, Entinen myyntimies; N 1903 Uurainen, talon leskiemäntä; M 1923 Tyrvää, sähkekantaja; N 1936 Kuru, peruskoulun opettaja; N 1906 Nummi, emäntä.

³¹⁴ TYKL/kys/56 N 1922 Sysmä ja Heinola, emäntä. Myös esim. N 1943 Karttula, johtava emäntä; M 1915 Riihimäki; N 1909 Kurikka, eläkeläinen.

³¹⁵ Anna-Liisa Rekola: *Aita rajaa pihamaan* KL 10/1976.

³¹⁶ TYKL/kys/56 N 1906 Nummi, emäntä.

Erittäin monet iäkkäämmät vastaajat kertovat pihojen olleen aiemmin myös vieraille ihmisille avoimia paikkoja, joilla kerrotaan olleen "väkeä" tarkentamatta kuitenkaan keitä. Lisäksi heistä useat kertovat tilanteen myös jatkuneen samanlaisena: tämän perusteella maalaistalojen pihoiilla ei pihatilan yksityistymistä aina tapahtunut. Monet kyselyvastaukset myös sisältävät pahoittelevia huomioita siitä, että ihmisiä on nykyisin liian vähän. Maalaistalon piha siis on vanhempien muistelijoiden kuvauksissa usein tila, jossa kuuluisi olla väkeä. Nykyisissä pihoiissa koetaan olevan jotain vialla siksi, että niiltä puuttuu ihmisiä.

Seuraavassa sitaatissa näkyvät pihan yhdessäololle ja spontaaneille kohtaamisille tarjoamat mahdollisuudet maalaistalossa:

Joskus äitini kanssa juomme kahvit "lehtimajassa" kauniina ja lämpöisenä päivänä. Kun kesällä tulee joku vieras jää hänkin siihen istumaan, joskus tulee useampikin. Kun sisariani tulee kesälomalle lapsineen ja joskus lasten lapsineen siinä sitä istutaan ja jutellaan kuulumiset. Meitä on suuri lauma kun monia tulee lomalle yhtä aikaa.

Tässä maatalouden muutos eli lehmistä luopuminen on vaikuttanut myös kohtaamisiin pihatilassa eli vähentänyt niitä. Vesijohtoa ei kuitenkaan vielä ole, vaan spontaanit kohtaamiset mahdollistavia taloustoimia eli vedenhakua on yhä:

Sisareni käy vettä meidän porakaivosta hakemassa joka aamu ja niin hän jää juttusille...kuka vie likavettä tai hakee puita liiteristä jää siihen juttusille. Ennen [1960-luvulla kun oli vielä lehmiä] oli maitotinkiläisiä veljeni ja siskoni perheet. Laitoin heidän maidot astiaan jäähtymään ja kun kannoin navettaan vettä porakaivosta tulivat hakemaan maitojaan. Siinä sitä sitten kaivolla puhuttiin.³¹⁷

Lapsista pihojen käyttäjinä kerrotaan kyselyvastauksissa erittäin paljon ja niiden mukaan pihoja suunniteltiin usein juuri heille sopiviksi. Myös oman lapsuuden muistelu korostuu vastauksissa ja monet katsovat asioiden aiemmin olleen paremmin: pihat olivat nykyistä vapaammin lasten käytettävissä. ”Vieläkin tulee lapsia kysymään saako teidän pihassa pelata...ovat siskoni lapsia ja heidän ystäviään. Nykyisin niillä on niin pienet pihat ja

---

³¹⁷ TYKL/kys/56 N 1921 Jämsä, emäntä.

laitetut”.³¹⁸ Erityisen laitetun ja käytöltään rajoitetun pihatilan ylläpitäjäksi ei *Pihamaat-*aineistossa kuitenkaan kukaan itse tunnustautunut. Lasten korostumiselle aineistossa voi löytää monia syitä, joista yksi on yksinkertaisesti se, että lapset usein olivat tärkeä pihatilan käyttäjäryhmä ja viettivät niillä paljon aikaa. Toinen syy voi olla esimerkiksi omakotiasumisen ihanteisiin alusta pitäen liitetty perheen korostaminen ja lasten osuus koti-ihanteissa. Lapsista puhumiselle on näin ollut tietyllä tapaa tilaa ja ”tilausta” pihvoja koskevassa kyselyssä.³¹⁹

Taajama-alueen selkeästi yksityiseksi rajattu omakotipiha³²⁰ erosi sekä maaseudun perinteestä että rivi- ja kerrostaloista yhteispihoineen, joilla esimerkiksi ”[v]ain aivan rapun etu koetaan ”omaksi”, muuten pihat ovat yhteisiä. Niissä liikutaan ja oleskellaan asunnon kohdasta välittämättä. Talon asukkaille on kehittynyt melko hyvä yhteishenki.”³²¹

*Pihamaat-*kyselyssä rivitalo- ja kerrostaloasukkaat kertoivat talojensa pihvoja kuvatessa lähes aina asukkaiden keskinäisistä kohtaamisista ja ajanvietosta pihalla. Taajamien omakotitalojakaan ei aina kuvattu kovin yksityisinä, perheen käyttöön rajattuina tiloina. Esimerkiksi ylöjärveläisnainen kertoi viihtyisäksi ja kauniiksi kuvaamastaan pihastaan, että ”[s]illon kävi naapurien vieraatkin aina meillä ja siä kalliolla sitä istuttiin”.³²² Vieraiden viihtyminen ja heidän myönteiset kommenttinsa pihasta nousevat tässä olennaiseksi osaksi pihan muisteluja. Eniten pihatilan sosiaalisuuden merkitys korostui kuitenkin muutamissa kerrostaloelämän muisteluun keskittyvissä vastauksissa, joissa kuvatuista asioista ja ihmisistä monet olivat 1970-luvulla jo kadonneet.

Kaupunkipihojen sosiaalisen elämän muutoksesta löytyy myös hieman tutkimusta: sosiaalipoliitikko Timo Kopomaa on 1980-luvulla selvittänyt kahden helsinkiläiskorttelin asukkaiden käsityksiä asuintalojensa pihosta sekä kaupunkipihojen historiaa painottaen pihojen sosiaalisia merkityksiä. Hänen mukaansa nykyisessä kaupunkimaisessa elämäntavassa keskeistä on se, että asuntojen lähiympäristöt ovat menettäneet merkitystään asukkaiden toiminnan tiloina. Kopomaa viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan pihojen

---

³¹⁸ TYKL/kys/56 N 1921 Jämsä, emäntä.

³¹⁹ Lapsista koti-ihanteen osana ks. Kolbe 1988, 56.

³²⁰ Omakotiasumisen yksityistymisestä ks. Lampi 2007. 109; erityisesti jälleenrakennuskauden tyyppitaloihin liittyen Saarikangas 1993, 337.

³²¹ TYKL/kys/56 M 1931 Kestilä, opettaja.

³²² TYKL/kys/56 N 1936 Kuru, peruskoulun opettaja.

kaltaisten puolijulkisten tilojen käyttö oli tärkeä esiteollisen kaupunkielämän piirre sekä lähteisiin, jotka kertovat vilkkaasta sosiaalisesta elämästä 1900-luvun helsinkiläispihoilla.³²³ Tällaista väistyvää kaupunkikulttuuria voi edustaa esimerkiksi helsinkiläisvastaajan kuvaama taloyhtiön piha, jolla tapahtui monenlaisia asukkaiden kohtaamisia jo siksi, että nämä liikkuvat pihatilassa jatkuvasti mennessään puuliiteriin tai ulkovessaan. Sosiaalinen kanssakäyminen muodostui tässä kuvatulla pihalla vilkkaaksi ja kuvauksessa mukana ovat myös erilaiset sittemmin kaupunkikuvasta kadonneet kaupustelijat ja palvelujen tarjoajat, joita ennen kierteli pihoilla³²⁴:

Portaat ja pihalle kotoa mukanaan tuodut jakkarat ja tuolit olivat lisä istuimia. Kun oli oikein helottava kesäpäivä, käsityöt ja tarinointi luisti, saattoi joku joukosta käydä pyöräyttämässä kahvit koko joukolle. Siinä tutustuttiin ja pohdittiin miten yhteiset asiat järjestettäisiin. Saattoi siinä olla ohjelmaakin...posetiivin-tai gramofoninsoittaja... Peruna- ja silakkaostokset tehtiin pihassa kuskien saapuessa tuotteitansa myymään. Vanhalta herrtaiselta Kauppatädiltä ostettiin kaikki nippelit ja nappelit... Hän oli yksi niitä unohtumattomia ”lahjoja”, joita joskus polullansa tapaa...Kävihän talon pihassa vielä ”sliippasaksikin”, joka piti sakset ja veitset ja puukot terävinä mukanaan kantamansa---tahkonsa avulla. Lumpपुरi vaihtoi lumput ”kivivateihin”. Kun pihasta kuului huuto: ”Ostakaa perunoi” – ”Siilakoi” tai ”lump-pui” tiedettiin mitä saatiin tai mitä annettiin, Samoin kuului ”Sliippa saksii”. Tämäkin kuului ja kuuluu asumiseen yhtäkaikki, vaikka ajoinkin ”sivuraiteelle”.

Edellä kuvatussa rautatieläisten asuntoyhtiössä asukkaiden yhteinen ajanvietto pihalla johti myös pihan puutarhaistamiseen: *"[n]aisväki teki usein käsitöitensä miesten tuprutellessa ja pakistessa. Niinpä siinä juolahti mieleen, että olisi kiva tuohon tontin rajalle istuttaa jokin puun taimi ja vähä ehkä kukkiakin"*.³²⁵ Kaupunkien kerrostalopihoja kuvaavissa kyselyvastauksissa toistuu muutoksen syvyys ja pihojen sosiaalisen elämän vähentyminen. Kopomaa toteaa pihaelämän kuihtumisen osaltaan liittyvän arkitoimintojen siirtymiseen yhteisistä tiloista yksityisasuntoihin, mikä näkyy *Pihamaat*-aineistossakin. Muina tekijöinä Kopomaa mainitsee ihmisten läsnäolon vähenemisen naisten palkkatyön ja lapsiluvun vähenemisen myötä ja talonmiesten syrjäytymisen huoltoyhtiöiden yleistyessä, mutta myös

³²³ Kopomaa 1988, 97.

³²⁴ Näiden katoamiseen vaikuttivat muiden syiden ohella kaupunkien järjestyssäännöt ja hygieniamääräykset. Kopomaa 1988, 98.

³²⁵ TYKL/kys/56 N 1909 Helsinki, vakuutusvirkaileija.

kaupunkisuunnitteluun sekä tilojen muuttuviin merkityksiin liittyvät asiat. Hänen mukaansa esimerkiksi Helsingissä ei ole juuri käytetty resursseja kerrostalopihojen hoitoon ja samaan aikaan pihat ovat menettäneet merkitystään elettyinä tiloina jääden "sosiaalisesti tyhjiöksi": toisaalta asuntojen sisätilat ja toisaalta esimerkiksi työ- ja harrastuspaikat ovat tulleet ihmisille asunnon lähiympäristöä merkittävimiksi.³²⁶ Näistäkin tekijöistä löytyy viitteitä *Pihamaat*-aineistossa, jossa kuitenkin tärkeimmiksi kaupunkipihojen käytön muutoksen syiksi nousevat autoistuminen, pihojen käytön väheneminen kesämökkien myötä sekä asukkaiden vaihtuvuus. *Pihamaat*-aineisto avaa tässäkin suhteessa näkökulmia sekä muutokseen että jatkuvuuteen. Toisaalta kaupunkipihoja kuvaavissa vastauksissa näkyvät edellä mainitut muutokset, toisaalta aineistossa kuvataan myös taloyhtiöitä, joissa sosiaalinen kanssakäyminen pihoilla oli 1970-luvullakin vilkasta. Silti myös rivitalonaapurustoonsa sinänsä tyytyväinen, maalaistalosta kotoisin oleva vastaaja huomautti, että "[n]ykyisin ovat naapurit lähellä, ei ole sitä vapautta mikä lapsuuskodissani ja sen piha-alueella oli."³²⁷ Tässä näkyy olennainen ero 1970-luvulla jo yleisen tiiviimmän asumismuodon ja 1900-luvun alkupuolen maaseudun välillä: aiemmin maaseudulla oli pihoilla ja niiden ympärillä usein runsaasti tilaa.³²⁸

5.3. Katsotut ja näytetyt pihat

Vuonna 1988 eli yhdeksän vuotta *Pihamaat*-aineiston keruun jälkeen kirjoitti J-P Roos suomalaisen(kin) arkielämän muutoksesta, että aikakauden "[i]hmiset eivät tiedä, miten pitäisi elää, mutta he tietävät miltä elämän pitäisi näyttää". Kulissin rakentaminen oli Roosin mukaan tullut keskeiseksi osaksi suomalaista elämänmuotoa, jota leimasi yksityistyminen sekä asunnon muuttuminen aiempaa merkittävämmäksi menestyksen mittariksi ja identiteettitekijäksi.³²⁹ Tämä aikalaisanalyysi kertoo nähdäkseni jotain olennaista myös *Pihamaat*-aineiston välittämästä asumisen kuvasta. Samalla aineisto kuitenkin on niin monimuotoinen, että se auttaa myös näkemään aikansa asumiskulttuurin vaihtelevuutta ja vivahteita. Kirsi Saarikangas puolestaan on todennut, että modernia

---

³²⁶ Kopomaa 1988, 98–100.

³²⁷ TYKL/kys/56 M 1913 Pieksämäki.

³²⁸ Torppareita tämä kuitenkin ei koskenut, minkä monet vastaajat myös tuovat esiin. Yhdessä vastauksessa näkyy myös tilan rajaamisen ja kodikkuuden kokemuksen yhteys. TYKL/kys/56 N 1899, Tammela, eläkeläinen: "kun piha tuli omaksi teki veljeni aidan, ja voi kun oli kotikasta."

³²⁹ Roos 1988, 47–48; ks. myös Sappinen 2000, 26.

asumiskulttuuria (kuten muutakin elämää) leimasi "yksityisen julkiseksi tekeminen ja julkisen tunkeutuminen yksityiseen".³³⁰ Tältä pohjalta tulkiten myös pihat ikään kuin altistuivat julkiselle aiempaa enemmän samaan aikaan kun niiden olisi useinkin toivottu olevan yhä yksityisempiä.

Piha on ulospäin näkyvä osa asuintilaa ja eroaa tässä sisätilasta. Myös sisätilaan kuitenkin vaikuttaa ajatus ulkopuolisesta katsojasta. Piha talon ”käyntikorttina” on niin *Pihamaat*-kyselyn vastauksissa kuin muissa lähteissä toistuva ilmaus, josta on luettavissa se laajasti tunnettu kulttuurinen käsitys, että talon piha ilmentää sen asukkaiden henkistä tilaa.³³¹ *Pihamaat*-aineistossa näkyy selkeästi pihan merkitys muiden ihmisten arvioivien(kin) katseiden kohteena, ja enemmistö vastaajista kertoo muistakin pihoista kuin omastaan - siitä huolimatta, että niistä ei niinkään kyselylehtisessä kysytty. Aineiston perusteella on ollut täysin luontevaa katsella ja arvioida toisten pihoja ja monet vastaajat esittävät paljon mielipiteitä esimerkiksi naapureidensa pihoista. Toisaalta monet kertoivat pyrkivänsä järjestämään näkösuojaa pihaan: suojaisaa oleskelutilaa pidettiin tarpeellisena. Haluttiin oleskella piilossa naapurien katseilta, mutta kukaan ei vastauksissaan suoraan kyseenalaistanut arvioivia katseita sanoen, että itse pihaa ei saisi ulkopuolelta nähdä. Pikemminkin se kuului nähdä ja pihan merkitys olisi erilainen ilman tietoisuutta ulkopuolisista katsojista. Ihailevat katseet saattoivat myös olla puutarhaharrastajalle erityisen palkitsevia ja lisätä muistojen mieleenpainuvuutta, kuten jälleenrakennustontin puutarhurin kuvauksessa siitä, kuinka "[y]ksivuosi poikamme toi minulle Tanskasta tulleita keitettyjä tulppaanin sipulia 460 kpl. Mikä loisto, naiset Oinolasta asti tulivat niitä katsomaan ja ompeluseuran naiset hihkuivat ilosta, niiden ihanuutta katsellessa."³³² Kotitarveviljelykin saattoi tuottaa paitsi tarpeellista ruokaa, myös sosiaalista tyydytystä. Näin on esimerkiksi 1950-luvulle sijoittuvassa vähävaraisen jälleenrakentajan muistelussa: "[n]iin kasvoi suuria perunoita, että kyläläiset vaan ihmettelivät, että torpan akalla vaan kasvaa, vaikka ei ollut minkäänlaista hevosta eikä muuta kuin omat hartiat".³³³

---

³³⁰ Saarikangas 1998, 196.

³³¹ ”Käyntikortiksi” pihaa kutsuttiin myös *Kotiliedessä*: Mirja Huuhka & Tuovi Nousiainen, *Tilaa olla ja elää*, KL 8/1971 sekä Riikka Ylipietin gradussaan käyttämässä SKS:n kilpakeruuaineistossa: Ylipietinen 2002, 43.

³³² TYKL/kys/56 N 1906 emäntä, Nummi.

³³³ TYKL/kys/56 N 1922 Puumala ja Ruokolahti, Kotiavustaja.

Useat vastaajat kertovat pihan laittamisessa "nykyisin" vallitsevasta kilpailuhengestä. *Kotilieden* perusteella pihan edustavuuden vaatimukset olivat erityisen vahvoja 1950-luvulla. 1970-luvulla sen sijaan oli *Kotiliedessä* melko yleistä olla kertomatta pihasta mitään omakotitaloja esiteltäessä: asumisen mallikelpoisuutta arvioitiin aiempaa useammin yksinomaan sisätilojen perusteella. Toisaalta pihojen ulkonäöllä kilpaileminen oli ehkä vakiintunut itsestäänselvyydeksi, jonka huomattavan monet *Pihamaat*-kyselyn vastaajat mainitsivat "nykyisin" vallitsevana asiointilana. Monet kuitenkin samalla arvostelivat vastausteksteissään pihoihin kohdistuvia edustavuuden vaatimuksia eivätkä välttämättä toimineet tunnistamiensa sosiaalisten odotusten mukaisesti. Olennaista on, että edustavuuden ihanne ja pihojen ulkoasuun liittyvän kilpaileminen oli kaikille tuttu asia. Monet myös pitivät sitä huomattavana muutoksena pihakulttuurissa:

Ei ennen paljoakaan kiinnitetty huomiota pihan ympäristöön, jos korkeintaan oli kukkapöytä seinustalla ja muutama marjapuska, täälläpäin oli muutamissa taloissa joku omenapuukin. Nykyään on pihamaat hoidettuja, on neuvoja ja kouluja joissa saa opetusta. Vielä kilpaillaan, että kenellä on kauniimpi pihamaa.³³⁴

Tässä isojokelaisvastaaja myös nostaa esiin valistuksen ja koulutuksen merkityksen. Neuvontatoiminta ei 1970-luvulla ollut mikään uutuus, pikemminkin sen merkitys alkoi olla vähenemässä. Useat vastaajat liittävät kuvauksissaan neuvojat erityisesti 1900-luvun alkuun. Neuvontatoiminta kyllä jatkui myös 1970-luvulla, mutta tiettyssä mielessä se myös oli jo tehnyt tehtävänsä: puutarhanhoito oli vakiintunut osaksi kansanomaista pihakulttuuria. Neuvontajärjestöjen ja muun valistuksen sekä markkinoinnin tarjoama käsitys siitä, millainen yleisesti ottaen on asianmukainen piha, oli omaksuttu laajasti. Eräs vastaaja kertoo neuvontajärjestössä työskentelevästä tyttärestään:

Oma tyttärenikin on Uudenmaan Maatalouskeskuksen Kotitalousneuvoja. Monesti keskustelemme hänen kanssaan myöskin yleisesti ottaen Uudellamaalla olevista pihamaista Tyttäreni NN kertoo: että kyllä toiset on kauniita istutuksillaan, mutta ihmeen monia näkee aivan hoitamattomina. Tyttäreni ottaa aina lapsuudensa pihan vertaus kuvaksi ja sanoo minulle, että kyllä äidi meillä on tavallisen talonpojan tyylinen pihamaa verrattain kauniilla paikalla

---

³³⁴ TYKL/kys/56 N (ei kerro syntymävuotta) Isojoki. Myös esim. N 1921 Hollola, maanviljelijän vaimo; M 1913 Pielisjärvi, eläkeläinen; N 1920 Lieksa, lääket.lis.

kotikin, että saisi katsoa pitkän pennin tuntityöläinen tai pienillä kuukausipalkoilla oleva joka noin vain pystyisi ostamaan tämän tilan. Hän kun kiertää maaseudulla, niin tulee näkemään hyvät ja huonot puolet jo yksin pihamaissakin.³³⁵

Toisaalta aineistossa näkyy alueellinen vaihtelu. Paikoin sosiaalinen paine pihan puutarhaistamiseen on ollut selvästi vanhempaa perua:

Synnyinseudullani Kokemäen Sääksmäellä oli trekoli jokaisessa torpassa jo vuosisadan alussa, samoin mäkitupalaisilla ja ittellisillä. Kuka ei istuttanut pihallensa trekolikasveja se sai lempinimiä: laiska, honkkeli, hulttio, laiska rontikka, aika paskahanen...³³⁶

Monin paikoin pihaa ja puutarhaa alettiin kuitenkin aiempaa korostuneemmin pitää "talon käyntikorttina" toisen maailmansodan jälkeen.

Kuten jo aiemmin on tullut ilmi, on pihan ajateltu kertovan ulkopuoliselle katsojalle jotain asukkaan sisäisistä ominaisuuksista. Kerrostaloissa ja rivitaloissa tilanne on toinen, niiden pihoja ei aineistossa käsitellä asukkaiden "käyntikortteina". *Kotiliedestä* löysin vain yhden kerrostaloon liitetyn viitteen edustavuuden vaatimuksesta:

Nykyaikaisissa taloissa on miltei poikkeuksetta parvekkeet, joihin on talon puolesta varattu istutuslaatikot. Jo tämä velvoittaa asukkaita istuttamaan niihin kasveja. Mutta näyttää, että parvekeistutuksia ei suosita kovinkaan yleisesti. Tähän lienee syynä se, että kerrostalojen asukkaat viettävät yleensä kesän maalla... Viime vuonna Helsingissä toimeenpantujen parvekekilpailujen yhteydessä todettiin...että parvekeistutustaloihin oli yhteisesti palkattu kukkien kastelija. Tällainen menetelmä on muuallakin suositeltava.³³⁷

Muutoin kerrostalopihoja arvioitiin niin *Kotiliesissä* kuin kyselyaineistossa yleensä enemmänkin viihtyvyyden ja sosiaalisen elämän kannalta. Jälleenrakennuskauden asumisihanteiden vaikutus siis näkyi erityisesti omakotipihoissa. Kerros- ja rivitalot

---

³³⁵ TYKL/kys/56 N 1918 Soini ja Kuhmoinen, emäntä.

³³⁶ TYKL/kys/56 N 1911 Kokemäki, maatilan emäntä. Sääksmäen Rapolan kartanon vaikutus puutarhakulttuurin levittäjänä näkyy tässä ja eräissä muissakin vastauksissa.

³³⁷ Eeva Hakanpää: *Missä on puutarha, siellä on kesä*. KL 15/1965.

päätyivät jo lähtökohtaisesti marginaaliin perheen oman talon tullessa entistä vallitsevammaksi ideaaliksi³³⁸ 1970-luvulla on *Kotiliedessä* nähtävissä myös omakotipihojen osalta tietty muutos. Vaatimuksia pihan siisteydestä ja edustavuudesta ei yleensä esitetty yhtä suoraan kuin 1950–60-luvuilla. Saattoi olla, että pihajuttujen kirjoittajat eivät enää kokeneet asian painottamista yhtä tärkeäksi: hoidetun pihan normi oli omakotiasukkaille jo itsestäänselvyys.

Kyselyaineistossa on mukana useita omakotiasukkaiden vastauksia, joissa kiinnitetään kriittistä huomiota naapureiden pihoihin esimerkiksi tähän tapaan:

Kun sentään on kysymyksessä näin pienet pinta-alat, ei niissä ole varsinaiseksi luonnon tilaksi enää tilaa, vaikka kyllä sellaisiakin näillä nurkilla näyttää olevan, ja mikä ihmeellisempää mitä enempi talossa on väkeä, sitä heikommassa kunnossa on tontti. Tämähän kai tietää sitä että valistusta tarvitaan vielä paljon...³³⁹

Toisaalta monet vastaajat paheksuvat liian hoidettuina pitämiään pihoja kiinnittäen huomiota erityisesti niiden rajoitettuun käyttöön: "[k]yllä minä tykkään luonnollisesta pihasta mitä ennen oli, nykyaikaset pihat on kuin katettu ruokapöytä, ei saa mennä koskeen, nurmikkoon ei saa astua lapsetkaan".³⁴⁰ Eräs vastaaja taas siteeraa sananlaskua: "sellainen tilan emäntä, jollainen tuvan edusta".³⁴¹ Tässä näkyy edustavuuden vaatimusten kohdistuminen erityisesti naisiin, joiden tehtäväksi koko 1900-luvun ajan tarjottiin erilaisissa valistuspuheissa asuinympäristön viihtyisyydestä, terveellisyydestä ja kauneudesta huolehtiminen.³⁴² Tällä katsottiin olevan tärkeä yhteiskunnallinen merkitys. Onko sananlasku kuitenkin jo vanhempaakin perua, sitä en tässä pysty selvittämään eikä se ole olennaistakaan. Joka tapauksessa 1960–70-luvuilla miesten ja naisten asemat kodin piirissä olivat kuitenkin myös muuttumassa.

---

³³⁸ Toisaalta 1960–70-lukujen muuttoliike toi uusia asukkaita nimenomaan kerrostaloihin, joskin 1970-luvun loppua kohti tullessa monet jatkoivat asumisuraansa pientaloihin. 1970-luvulla omakotiasuminen pihoineen siis oli kaupungeissa harvojen ulottuvilla, mutta monen haaveissa. Ks. Lauronen 1991, 59–60; Juntto & Vilko 2005, 126.

³³⁹ TYKL/kys/56 M 1900 Orivesi.

³⁴⁰ TYKL/kys/56 N 1921 Virrat, emäntä.

³⁴¹ TYKL/kys/56 N 1904 Vuolaa, emäntä.

³⁴² Ollila 1993 56–58; Koskimies 1999, 24–25.

5.4. Naisten ja miesten pihat

Pihamaat-aineistossa käsitellään pihatöiden sukupuolittunutta jakautumista sangen paljon. Osa vastaajista kertoo kaiken pihalla, lumitöitä myöten, olleen naisten töitä.³⁴³ Monien vastausten perusteella oli 1970-luvullakin yleistä, että "*naiset huolehtii pihasta*."³⁴⁴ Toisaalta työnjako muuttui, ja *Pihamaat*-aineiston perusteella miesten puutarhaharrastus yleistyi vastausten kuvaamana aikana.³⁴⁵ Sukupuolitettun työnjaon historiallisessa tarkastelussa täytyy huomioida yhtä lailla jatkuvuus ja muutos. Olennaista on se, että muutos ei ole totaalinen eikä ajallisesti tarkkarajainen. Aineistosta ei myöskään löydy alueellisia tai yhteiskuntaluokkaan liittyviä eroja tässä suhteessa - mikä ei tarkoita, ettei niitä olisi olemassa. Tässä työssä en kuitenkaan pysty asiaa tarkemmin tutkimaan.

Naisten työ siis korostui useissa pihatöiden kuvauksissa myös 1970-luvulla.³⁴⁶ Työnjaon kuva kuitenkin monipuolistui. Huomionarvoinen esimerkki pihatöiden ja niihin liittyvän työnjaon muutoksesta on nurmikonleikkuu, joka vielä *Pihamaat*-kyselyn aikoihinkin oli monille suhteellisen uutta. Erittäin monissa vastauksissa kerrotaan nurmikonleikkuun olevan miesten työtä, mutta eräissä sen mainitaan kuuluvan naisille.³⁴⁷ Sukupuolitettuna työnjakona nurmikon leikkuu voidaan tulkita myös maataloustöitä sukupuolinäkökulmasta tutkineen historioitsija Ann-Catrin Östmanin esittämän käsityksen mukaisesti miehisesti koodatuksi (*manligt kodad*) työksi, jota naiset voivat tilaisuuden tullen tehdä mielellään, koska se on arvostetumpaa.³⁴⁸ Toisaalta nurmikonleikkuu oli uutuus, joka osaltaan toi miehet pihatöihin. Vasta sotien jälkeen yleistyneenä toimintana se ei siis suoraan rinnastu Östmanin tutkimaan 1900-luvun alun agraariseen kulttuuriin. Pihanurmet ovat melko poikkeuksellinen pihakulttuurin osa sikäli, että niistä on tehty myös sukupuolen merkityksen huomioivaa kulttuurihistoriallista tutkimusta. Virginia Scott Jenkins on

---

³⁴³ TYKL/kys/56 N 1935 Noormarkku, kotiäiti ja perhepäivähoitaja.

³⁴⁴ TYKL/kys/56 M 1915 Sakkola ja Vesilahti.

³⁴⁵ TYKL/kys/56 miesten puutarhaharrastuksesta esim. N 1909 Keuruu ja Helsinki, rouva; M 1923 Ulvila, sotilasmestari evp; N 1936 Kuru, peruskoulun opettaja; M 1929, Orivesi, rautatievirkamies. Työnjaon muutoksesta ks. Siiskonen 1990, 77. Siiskosen kyselyssä vuonna 1980 45 % viljelijäpariskunnista kertoi puutarhan hoidon olleen kokonaan emännän työ.

³⁴⁶ TYKL/kys/56 esim. N 1900 Perniö, rouva; N 1906 Karstula, eläkeläinen: "*oli kyllä naisten työtä ja on vieläkin.*"; N 1915 Alajärvi, emäntä; N 1919 Valkeakoski: "*olen yksin hoitanut istutukset, mieheni ja poikani nurmikon.*"; M 1915 Sakkola ja Vesilahti: "*naiset huolehtii pihasta.*"; N 1906 Mantila, vanhaemäntä: "*on naisten työtä?*"; N 1912 Joensuu, aiemmin Impilahti, sairaanhoitaja; N 1917 Panelia.

³⁴⁷ TYKL/kys/56 esim. N 1912 Parikkala, entinen maanviljelijä, eläkkeellä.

³⁴⁸ Östman 2000, 145–148.

tutkinut etupihanurmikoiden historiaa Yhdysvalloissa kartoittaen nurmikon yhteyksiä sekä puutarhatuotannon että kotikulttuurin vaiheisiin. Hänen mukaansa Yhdysvalloissa miesten osuus kotikulttuurissa kasvoi 1900-luvun alussa muun muassa palkkatyöläisten lisääntyvän vapaa-ajan myötä. Pihanurmikoista tuli tällöin miesten alue ja ajatus, että nimenomaan miesten kuului niistä huolehtia, näkyi selkeästi erityisesti ruohonleikkureiden mainonnassa. Jenkinsin havainnot ruohonleikkurimainonnasta kuvastavat myös teknologian käytön määrittymistä miehiseksi: jos ruohonleikkureita mainostettiin naisille, oli niissä jotain erityistä ”naisillekin sopivaa”.³⁴⁹ Tämä koneiden käytön sukupuolittuneisuus näkyy myös *Pihamaat*-aineiston kuvauksissa puutarhatöiden jaosta, muttei aina selkeänä ja ehdottomana.

Suomessa yleistyivät pihojen puutarhaistumisen myötä nurmikon ohella pensasaidat (1940–50-luvuilla, erityisesti jälleenrakennuskauden omakotialueilla) ja leikattavat koristepensaat (1970-luvulla). Näiden leikkaamisesta tuli aineiston perusteella usein miesten työ.³⁵⁰ Tällaiselle miesten työlle oli myös tilausta sotienjälkeisissä asumiskeskusteluissa. Asumisen ja perhe-elämän ihanteissa nousi tuolloin tärkeäksi ”tee se itse -mies”.³⁵¹ Esimerkiksi huonekalujen nikkarointia pidettiin suotavana miesten tehtävänä muutoin perheenäitien tekemälle kotityölle perustuvissa malleissa. Miehen tuli mieluusti osallistua kodin luomiseen ainakin rakentajan ominaisuudessa, ja rakentamisen ja nikkaroinnin ohella hänelle pidettiin sopivina (etenkin koneilla tehtäviä, mutta myös muita) puutarhatöitä. Puutarhatöihin liittyi lisäksi erityisiä merkityksiä, jotka juontavat juurensa käsityksiin puutarhanhoidosta hyveellisenä ja henkisesti kohottavana toimintana.

Entä sopiko kukkaharrastus miehille 1970-luvulla? Tähän ei *Pihamaat*-aineistosta löydy yksiselitteistä vastausta, mutta muutosta siinä näkyy. Ennen ”[k]ukkapenkit tehtiin aina naisvoimin, myös lapiohommat”³⁵² ja ”[e]ivät miehet siihen aikaan [1900-luvun alussa] kajonneet pihamaan hoitoon se oli naisten tehtäviä ja vieläpä lasten”³⁵³, mutta 1970-luvulla puutarhanhoito saattoi sopia miestenkin harrastukseksi. Keravalaismies tulee ehkä

---

³⁴⁹ Jenkins 1994, 118–119.

³⁵⁰ TYKL/kys/56 esim. N 1899 Tammela, eläkeläinen; M 1923 Ulvila, sotilasmestari evp; N 1915 Alajärvi, emäntä; N 1905 Liperi, emäntä; N 1922 Sysmä, emäntä; M 1933 Kerava, rakennusmestari.

³⁵¹ Aarnio 2004, 122; Floré 2005, 95.

³⁵² TYKL/kys/56 N 1943 Karttula, johtava emäntä.

³⁵³ TYKL/kys/56 N 908 Muuruvesi.

kuvanneeksi melko tyypillistä 1970-luvun(kin) tilannetta kertoessaan, että "*vaimo hoitaa kukat ja pensaat, minä poika ruohon ja puut*". Vastaus on aineistossa sangen tyypillinen. Siinä omakotipiha on perheen yhteinen, mutta samalla kunkin omaan sfääriin rajautuva tila. "*Vaimo on istutuksia itse vähitellen lisäänyt että alkaa olla liikaakin...itse en ole syventynyt.*" Perheenjäsenten käsitykset kukkien tärkeydestä erosivat tosistaan:

En ole omalla pihallani lapsia kieltänyt menemästä nurmikolle...olen vain poikia yllyttänyt jymmäköimään, että jäisi vähemmän ruohonleikkuuta pihaan. Joskus pallo lentää kukkaan ja oksa katkee. Siitä on vaimo kyllä sanomassa. Mutta kun niitä aina jää jäljellekin.³⁵⁴

Jälleenrakennuskauden omakotipihojen perustamisen kuvauksissa näkyy yhdessä tekeminen, joka oli 1940–50-lukujen koti-ihanteiden olennainen piirre. Miesten ja naisten sfäärit olivat toisaalta erilliset ja työnjako usein tarkkarajainen, mutta ihanteelliseen perhe-elämään kuului nyt myös yhdessä kodin piirissä toimiminen. *Pihamaat*-aineiston vastaajat kertovat kaikissa aineistoon kuuluvissa jälleenrakennuskaudella perustettujen omakotipihojen kuvauksissa tehneensä pihaa yhdessä miehensä tai vaimonsa kanssa.³⁵⁵ Esimerkiksi orimattilalaismies kirjoittaa, että

[p]uutarhan perustamistyöt samoin kuin hoitotyöt teimme yhdessä vaimoni kanssa. Olen vaikeavammaisen sotainvalidi, jonka tähden emännän osallekin tuli paljon ”raskaitakin” töitä. Yhdessä rakensimme ja yhdessä sadonkin korjasimme ja samoin nykyisetkin isäntäväet.³⁵⁶

Modernin asumisen tunnuspiirteinä on pidetty yksityisen ja julkisen välisen erottelun terävöitymistä sekä maskuliiniseksi ja feminiiniseksi määriteltyjen sfäärien eriytymistä, johon liittyi miehen (jolle maatalouskulttuurissa riitti tehtävää kodin piirissä, etenkin talon ulkopuolella) vieraantumisen ja tehtävittä jääminen naisen "valtakunnaksi" mielletyssä asuutilassa.³⁵⁷ Puutarhatöiden "avautuessa" miehillekin saattoi piha toimia väylänä tämän jaon yli: siellä oli tilaa ja tehtävää sekä miehille että naisille, myös yhdessä. Näin piha on osaltaan voinut jopa toimia sukupuolten työnjaollista ja tilankäyttöllistä erottelua

³⁵⁴ TYKL/kys/56 M 1933 Kerava, Rakennusmestari.

³⁵⁵ TYKL/kys/56 esim. M 1915 Kouvola, vaununtarkastaja evp; N ei syntymävuotta, Kallistahti; M 1909 Orimattila, eläkeläinen, entinen maanviljelijä; N 1914 Halikko, eläkeläinen; N ei henkilötietoja, Kallistahti.

³⁵⁶ TYKL/kys/56 M 1909 Orimattila, eläkeläinen, entinen maanviljelijä.

³⁵⁷ Saarikangas 1993, 348; ks. myös Aarnio 2004, 122.

lieventävänä tilana. Tämän tutkielman aineisto ei kuitenkaan riitä asian tarkempaan käsittelyyn.

Vuonna 1955 Ellen Siivonen kirjoitti *Kotiliedessä* kesämökkipuutarhasta lukijoita opastaen ja kehottaen perheen isää ottamaan puutarhanhoidon tehtäväkseen, koska äidin vastuulla oli (muu) kotitalous: ”isä lapsineen hoitaa tietysti kasvitarhan”.³⁵⁸ Tämä työnjakoehdotus viittaa samalla siihen, ettei kasvimaasta huolehtiva perheenisä välttämättä ollut erityisen tavallinen ilmiö. Sukupuolittuneen tilankäytön kannalta on merkillepantavaa se, että miehen tehtäviä näyttää olleen helpompi laajentaa ulkona tehtäviin puutarhatöihin kuin sisätiloihin sijoittuviin kotitaloustöihin. Samansuuntaisiin päätelmiin päädyin proseminarityössäni, jossa tutkin puutarhaan liitettyjä ihanteita 1940–50-lukujen *Kotipuutarha*-lehdessä. Havaitsin *Kotipuutarhassa* tarjotun puutarhaviljelyä suositeltavaksi toiminnaksi sodasta palaavalle miehelle. Tämä viittaa tulkintani mukaan käsityksiin puutarhanhoidosta sivilisoivana toimintana ja sopii osaksi sotienjälkeistä ”kotikulttia”. Jälleenrakennuskaudella sodan kentiltä palanneille miehille tarjottiin puutarhaharrastusta feminiiniseksi miellettyyn kodin piiriin paluun merkinä, mutta myös aktiivisena toimintana, jolla heidän tuli rakentaa ja vaalia kotia samalla toipuen sotakokemuksistaan.³⁵⁹ Tässä pihan ja puutarhan sukupuolittuneisuuden ja työnjaon muutokset toimivat myös esimerkkeinä erityisen historiallisen tilanteen eli sodan vaikutuksesta. Ne osoittavat, että myös näennäisen jähmettyneet ja tarkkarajaiset työnjaot ja niitä koskevat käsitykset saattavat joskus muuttua melko nopeasti. Piha ja puutarha ovat tässäkin mielessä eläviä, jatkuvasti uudelleen tuotettuja ja merkityksiltään muuttuvia sosiaalisia tiloja.

---

³⁵⁸

Ellen Siivonen: *Kukkiva pihapuutarha - kahden vuoden työn tulos. KL 5/1955*

³⁵⁹

Tuominen 2002,7. Kotikultin merkityksestä sodasta toipumisessa ks. Saarikangas 1993, 337–348.

6. Lopuksi

Tämän työn alussa totesin, että asumiseen liittyy paljon ajattomana itsestäänselvyytenä pidettyä ja refleктоimatonta. Olen myös havainnut pihojen kulttuurihistoriaa tutkitun toistaiseksi varsin vähän. Lisäksi puutarhaan on liittynyt ja liittyy monenlaisia ideologioita latauksia. Pihan ja muun asuinympäristön on ajateltu kuvastavan asukkaiden henkistä tilaa ja moraalisia ominaisuuksia. Käsitykset pihasta ja kotipuutarhasta ovat olleet tiiviisti sidoksissa oman aikansa asumisihanteisiin ja ne ovat pitkään olleet myös monin tavoin sukupuolittuneita, mikä näkyy esimerkiksi sananparissa ”sellainen talon emäntä, millainen tuvan edusta”.

Ei olekaan yllättävää, että pihojen ja erityisesti pihapuutarhojen historiaan näkee esimerkiksi aikakauslehtien kirjoituksissa, mutta toisinaan tutkimuksessakin, liitettävän yksinkertaistettuja ja myös aivan kuvitteellisia käsityksiä ”isoäidin puutarhoista” kukkaloistoinen tai omavaraisesta menneestä elämänmuodosta. Tällaiset käsitykset perustuvat muun muassa oletuksiin, että ihmiset ovat ”aina” halunneet ja voineet koristaa asuinympäristöään puutarhakasvein, että ne ovat pitkään olleet yleisiä ja että monet kotipuutarhojen ruokakasvit olisivat olleet jo pitkään tunnettuja ja yleisesti käytettyjä. Nämä oletukset pitävät paikkansa vain osittain, kuten tämän tutkielman lähdeaineistosta käy ilmi. Samoin tilankäytön ja työnjaon muutokset näyttävät joskus jäävän huomiotta. Usein myös oletetaan asutun tilan kulttuuristen merkitysten olleen menneisyydessä samoja kuin nykyisin. Esimerkiksi ajatukset kodista (ydinperheen) yksityisenä tilana ja asukkaan itseilmaisun välineenä ovat kuitenkin niin uusia, että vielä 1970-luvulla kerätyssä *Pihamaat*-aineistossakin voitiin nähdä niiden taakse.

Tutkielmaa suunnitellessani halusin löytää sellaista aineistoa, jonka avulla voisi tutkia pihvoja osana asumisen kulttuurihistoriaa muutakin kuin kulloisenkin ajan hengen mukaisia ihanteita, ohjeita ja valistuspuheita tarkastellen. *Pihamaat*-kyselyaineisto osoittautui varsin sopivaksi tähän: se on laaja, monipuolinen ja sen tarjoama kuva pihvoista ja niiden muutoksista antaa perspektiiviä lisäaineistona käyttämästäni *Kotiliesi*-lehestä löytyviin asumisen ihanteisiin. *Pihamaat*-aineisto kertoo sekä siitä kuinka ihmiset toteuttivat näiden ideaalien mukaista pihakulttuuria että heidän kyvystään tunnistaa ja arvioida trendejä ja

ideaaleja sekä suhtautua niihin myös torjuvasti tai välinpitämättömästi. Leikatut nurmikot ovat kuvaava esimerkki tästä. Ne tulivat vallitsevaksi osaksi pihakulttuuria 1900-luvun puoliväliin mennessä kautta maan. Myös *Pihamaat*-aineistossa esitettiin näkemyksiä, että leikattu nurmi kuuluu ilman muuta omaan pihaan, mutta lisäksi muillakin ihmisillä tulisi olla sellainen; muuten heidän pihojaan saatettiin paheksua todeten "valistusta vielä tarvittavan". Nurmikonleikkuuta voi pitää yhtenä selkeimmistä pihakulttuurin normeista 1900-luvun Suomessa ja siksi onkin merkillepantavaa, että *Pihamaat*-kyselyssä oli mukana myös ihmisiä, jotka tietoisesti hylkäsivät tämän mallin eivätkä olleet perustaneet pihalleen leikkuunurmea. Samanlainen moninaisuus näkyi vastaajien suhtautumisessa yleiseen pihojen puutarhaistumiseen ja siistiytymiseen.

1900-luvun aikana muotoutui hoidettuun, siistiin puutarhaan ja perhekeskeiseen oleiluun sekä harrastuksenomaisiin ”pihatöihin” perustunut omakotipihaan malli, jonka mahdollistivat muiden tekijöiden ohella laajentunut tarjonta puutarhamarkkinoilla ja ostovoiman kasvu sekä toisaalta vapaa-ajan lisääntyminen. Tämä liittyi osaltaan elämäntavan muutokseen, johon kuului asumisen merkityksen korostuminen elämässä onnistumisen mittarina ja itseilmaisun keinona sekä vapaa-ajalla harrastamisen korostuminen osana palkkatyökeskeistä elämän mallia. Jälleenrakennuskauden omakotiasuminen pihoineen edustaa myös monia asumiskulttuurin vaiheita lyhyeen ajanjaksoon tiivistyneenä. Jälleenrakennuskaudella voimistui ydinperhekeskeinen "kotikultti" ja pula-ajan taloudellisessa tilanteessa omavaraisviljely oli olennainen pihaan käyttötarkoitus, joka kuitenkin jo 1960-luvulla alkoi väistyä perunamaiden tehdessä tilaa nurmikoille, koriste-istutuksille ja oleskelutiloille. Kitkeminen saattoi tällöin vaihtua grillaamiseen ja auringonottoon. Tällaista oleskelupihaa alkoi *Kotiliesi* pihajutuissaan suositella jo 1950-luvulla, jolloin "perunamaapiha" epäilemättä oli monille vielä välttämättömyys. Jälleenrakennuskaudella pihasta tuli tärkeä osa suomalaista omakotiasumisen ihannetta, mikä osaltaan johtui kerrostalopihojen, niihin suhtautumisen ja niiden käytön muutoksista. En ole tässä tarkemmin tutkinut esimerkiksi 1960–70-lukujen lähiökeskusteluja, joissa ilmeni näkemys kerrostaloasumisesta lähtökohtaisesti ei-toivottuna asumismuotona. Nämä keskustelut varmasti osaltaan heijastuivat myös tässä käyttämäni lähdeaineistoon.

Pihamaat-aineistossa kerrotaan kaupunkien kerrostalopihojen käytön muutoksista, kuten pihan tilojen ottamisesta pysäköintikäyttöön sekä pihoissa oleskelun ja naapureiden keskinäisen kanssakäymisen vähenemisestä. Kaupunkikerrostalojen pihat menettivät merkitystään elettyinä tiloina; asukkaat alkoivat noin 1960-luvulta lähtien viettää aiempaa enemmän aikaa muualla. Naapureiden kohtaamisten väheneminen sopii osin yhteen esimerkiksi Matti Kortteisen tulkinnan kanssa: kaupunkeihin muuttaneet maalaiset noudattivat aluksi heille ennalta tuttuja yhteistoiminnan tapoja, mutta kaupunkiasumisessa niitä ei välttämättä tarvittu ja hankaluuksien tullen ne oli helppo hylätä. Tämän tutkielman lähdeaineisto kuvaa tilannetta kuitenkin monipuolisemmin suunnaten huomiota siihen, että muutokset eivät useinkaan olleet kertakaikkisia eivätkä kaikenkattavia. Aineisto tarjoaa monitahoisen kuvan ”ajan hengen” mukaisten asumisihanteiden omaksumisesta ja omaksumatta jättämisestä. Muutosten syyt lomittuvat toisiinsa moniselitteisesti – esimerkiksi elintason nousu ja uutuustuotteiden saatavuus yhdistettynä ideaaleihin. Mutkikasta olisi selvittää mikä milloinkin vaikutti eniten, eikä se tässä työssä olekaan ollut kysymyksenä.

Maaseudulla elämänmuoto mullistui 1960–70-luvuilla monin tavoin muun muassa laajamittaiseen maaltamuuttoon johtaneen elinkeinorakenteen muutoksen, maatalouden koneistumisen, kotieläinten pidon muutosten ja kulutuskulttuurin laajenemisen myötä. Maaseudun pihojen kuvaukset ovat enemmistönä *Pihamaat*-aineistossa ja monet eläkeikään ehtineet vastaajat ovat muistaneet ja pystyneet kuvaamaan pihakulttuurin muutosta aina 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä lähtien. Tuolloin laajamittaisempi koristekasvien kasvatus pihoilla oli monin paikoin vielä uutta tai vasta tulossa (varsinkin pienempien) talojen pihoille. Pihojen käyttötarkoitukset olivat paljolti toiset kuin 1900-luvun loppupuolella. Eläimiä laidunnettiin pihoissa tai niistä niitettiin heinää rehuksi, eläimet ja ihmisetkin saattoivat tehdä tarpeensa pihaan, monenlaisia töitä tehtiin pihassa varsinkin kesäaikaan, esimerkiksi polttopuita varastoitiin ja ”väkeä tuli ja meni”. Maalaispiha saattoi toimia myös urheilukenttänä. Siirtyminen hoidettuun ja siistinä pidettyyn puutarhapihaan merkitsi usein huomattavaa muutosta, mutta jossain määrin aineisto kertoo myös vanhempien pihakulttuurin piirteiden (ainakin) osittaisesta jatkumisesta. Lisäksi monissa vastauksissa näkyy pihojen kuvailun kautta esitetty kritiikki nykyistä elämänmuotoa kohtaan ja ajan trendeiksi tunnistettujen pihakulttuurin piirteiden torjunta. Nostalginen menneen maaseudun kuva olikin pinnalla 1970-luvun Suomessa. Esimerkiksi

tarpeettomiksi käyneiden tarve-esineiden kuten käärynpörien, rekien ja pyykkipatojen käyttö pihan koristeina tai kukka-astioina saattoi olla "talonpoikaisromanttista" menneen ihailua ja kaipuuta, mutta sen voi tulkita myös menneen hylkäämiseksi. Joka tapauksessa tämäkin ilmiö edusti pihakulttuuria, jossa pihaa koristeltiin muiden ihmisten katsottavaksi. Pihat olivat olleet katseiden kohteita aiemminkin ja ajatus talon ympäristöstä asukkaan henkisten ominaisuuksien ja yhteiskunnallisen kunnollisuuden mittapuuna juontavat juurensa ainakin 1800-luvulle. Ajatus pihasta talon "käyntikorttina" kuitenkin voimistui 1900-luvun aikana.

Pihamaat-aineistosta löytyy aineksia, jotka osoittavat ihmisten kyvyn arvioida omaa muisteluaan ja huomata itsekin esimerkiksi nostalgian vaikutuksen menneen kuvauksiin. Pihosta kertominen liittyy *Pihamaat*-aineistossa laajempaan aikakauden kommentointiin, mikä onkin olennainen kysymys tilan ja asumisen muistitietotutkimuksessa: kukaan ei "suoraan" kerro menneisyyden tilasta, vaan sen kuvaus on aina suhteessa nykyhetkeen. *Pihamaat*-aineiston tapauksessa olennainen tekijä on Suomen 1970-lukua leimannut kaupungistuminen eli Suuri muutto. Kyselyn vastaajista monet kuvasivat sellaisia pihakulttuurin piirteitä, jotka yhä olivat olemassa, mutta joiden koettiin olevan uhattuna. Paljon kerrottiin myös jo menneisyyteen jääneistä asioista. Tämä on myös yksi syy siihen, että vuonna 1979 kerätty *Pihamaat*-aineisto voi olla hyvinkin kiintoisa lähde pihojen ja puutarhojen historiasta kiinnostuneelle tutkijalle nyt 2000-luvun alussa. Nyt olisi mahdollista enää kerätä 1900-luvun alkua koskevaa muistitietoa.

Postikyselyjä on toisinaan kritisoitu liiasta vastaajien ohjailusta. Tällöin on saatettu myös olettaa vastaajien pitäytyvän kyselylehtisen esittämissä aiheissa tiukemmin kuin he esimerkiksi *Pihamaat*-kyselyssä ovat tehneet. Vastaajat voivat siis vastata toisin – ja toisiin kysymyksiin – kuin kyselyä laadittaessa on oletettu, vaikka kysymyksenasettelun merkitys ei toki olekaan vähäpätöinen seikka aineiston syntyprosessia arvioitaessa. Vastaajat ovat siis vastanneet toisin, mutta tätä tutkielmaa varten myös minä olen epäilemättä käyttänyt ja lukenut toisin kuin kyselylehtistä laadittaessa on aikanaan oletettu. Tutkiessani pihvoja sosiaalisina ja toiminnallisina tiloina käytin kyselyn vastausteksteistä osia, jotka liittyivät (tutkimuksellisen mielenkiintoni lisäksi) pikemminkin vastaajien omiin painotuksiin kuin kyselylehtisessä olleisiin kysymyksiin. Kyselyaineisto ei siis välttämättä ohjaile tutkijaakaan sillä tavoin kuin vaikkapa kyselylehtisen ensilukemalla voisi arvella.

Pihamaat-aineisto kertoo hyvin paljon myös asioista, jotka rajautuivat pois tästä tutkielmasta. Se olisi sängen käyttökelpoinen lähde esimerkiksi sen tutkimiseen, mitkä puutarhakasvit ovat olleet piholla yleisiä 1900-luvun mittaan. Nyt 2000-luvun alussa kiinnostus puutarhojen kulttuurihistoriaan näyttää olevan kasvamaan päin, joten tällainen aihe voisi myös laajemmin kiinnostaa. Kansanomaista puutarhakulttuuria olisi kiinnostavaa tutkia myös talous- ja sosiaalishistoriallisista näkökulmista ja tarkemmin syventyä puutarhaharrastukseen kulutuskulttuurin osana. Tällöin *Pihamaat*-aineistoa voisi käyttää lähteenä esimerkiksi mainosten ja erilaisten kuvastojen sekä siemenluetteloiden ohella.

Suomessa on tehty 1980- ja 1990-luvuilla muutamia tutkimuksia, joissa on paneuduttu omakotiasumisen ihanteeseen ja pohdittu sen vallitsevaa asemaa asumiskulttuurissamme (esimerkiksi Tyrväinen, Lauronen ja Ahponen & Järvelä). Näiden tutkimusten tulokset kertovat pihan merkittävydestä asumisen ideaaleissa ja yleisissä asumistoiveissa, mikä on yksi syy siihen, että pihoja kannattaisi tutkia enemmänkin. Omakotiasumisen ihanteen voimakkuutta on tuskin mahdollista ymmärtää kiinnittämättä huomiota pihoihin, vaikka muutkin tekijät ovat siinä merkittäviä. Edellä mainittuja yhteiskuntatieteellisiä ja etnologisia tutkimuksia täydentäisi hyvin kulttuurihistoria, jonka menetelmin voitaisiin tarkemmin paneutua esimerkiksi puutarhan ideologisten merkitysten vaiheisiin. Julia Donnerin tutkimus toimii hyvänä, mutta toistaiseksi hieman yksinäisenä esimerkkinä tämänsuuntaisen historiantutkimuksen mahdollisuuksista.

Tässä tutkielmassa olen käsitellyt laajoja teemoja, joista monet voisivat olla kokonaisten tutkimustenkin aiheita. Tämä on ollut sekä haasteellista että perusteltua juuri siksi, että suomalaista kotipihakulttuuria on aiemmin tutkittu niukasti eikä puutarhoja muutenkaan vielä järin paljon. Tässä tutkielmassa tekemäni laajemman kokonaiskuvan hahmottelu piholla 1900-luvun aikana tapahtuneista muutoksista voi olla hyödyksi erilaisiin tarkemmin rajattuihin aiheisiin paneutumisessa. Laajan kokonaiskuvan olen saanut *Pihamaat*-aineiston mittavuuden ansiosta: olen käynyt läpi niin suuren määrän pihojen kuvauksia, että pystyin löytämään esimerkiksi sellaisia yhteneväisiä pihojen piirteitä, joihin alueelliset erot eivät merkittävästi vaikuttaneet. Toisaalta juuri alueelliset, samoin kuin yhteiskunnallisen aseman tuottamat erot pihakulttuurissa voisivat olla kiinnostava

tutkimuksen aihe, samoin piha mahdollisena osana sosiaalista nousua ja statuksen osoittamisen keinona.

Laajaan lähdeaineistoon tutustumisen lisäksi olen kerännyt tutkimuskirjallisuuden lukuisilta eri suunnilta. Vaikka pihojen ja kotipuutarhojen historiaa ei vielä olekaan erityisen paljon tutkittu, löytyy Suomestakin jo joitakin pioneerintöitä. Näitä yhteen keräten ja erilaisia aihetta sivuavia, niin historian kuin muiden alojen tutkimuksia hyödyntäen olen lopulta tullut koonneeksi lukemiston, joka toivon mukaan voi hyödyttää muitakin aiheesta kiinnostuneita. Tällainen tutkimustilanne, jossa taustatieto löytyy eri suunnista eri laajuisina pirstaleina, lienee monille kulttuurihistoriallisille aiheille myös sangen tyypillinen. Tilan, paikan ja asumisen teorioiden suunnalla minua sitä vastoin kohtasi tätä tutkielmaa tehdessä runsauden pula. Näitä teemoja käsittelevät keskustelut ovat niin laajoja ja monitieteisiä, että vain pieni osa niistä on tullut tässä työssä edes mainittua. Niistä löytyy runsain mitoin teorioita ja päätelmiä, joita voisi hyödyntää ja testata pihojen tutkimuksessa. Samoin luontosuhteen ja luontokäsitysten historiaan pihojen tarkastelu voisi avata kiinnostavia näkökulmia. Edellä mainittujen ideoiden lisäksi löytyy lukuisia muitakin näkökulmia pihojen kulttuurihistoriaan ja mahdollisia tutkimusteemoja: aihe on kaikkea muuta kuin loppuun kaluttu.

LÄHTEET

Painamattomat alkuperäislähteet

Kulttuurien tutkimuksen laitoksen arkistot, TYKL-kokoelma, Turun yliopisto
TYKL/kys/56. *Pihamaat*.

Painetut alkuperäislähteet

Kotiliesi, Helsinki 1954-55, 1958, 1960-61, 1964-1966, 1970-1979. (KL)

Julkaisemattomat opinnäytetyöt

Aarnio, Tuija: *Aravan suhde modernismiin, sen vaikutus kaupunkikuvaan ja elämään 1950-luvun Turussa*. Turun yliopisto, Historian laitos, Turku 2004. Pro gradu- työ.

Donner, Julia: *Nainen puutarhassa. Ainolan puutarha 1904–1969*. Helsingin yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos, Helsinki 2005. Pro gradu- työ.

Tuominen, Anna: *Kasvimaa, perhe ja kansakunta. Kotiviljelyn ihanteet ja käytännöt Kotipuutarha-lehdessä pulavuosina 1944–1947*. Turun yliopisto, Historian laitos, Turku 2002. Proseminaaritö.

Vaula, Sari : *Ikkuna menneelle pihamaalle. Innovaatiotutkimus pihakulttuurista sääty-yhteiskunnan ajoilta teollistuneeseen Suomeen*. Helsingin yliopisto, Kulttuurien tutkimuksen laitos, Helsinki 1988. Pro gradu- työ.

Viitanen, Johanna: *Ingmanin talon rajat ja mahdollisuudet: tilankäyttö ja kaupunki 1800–1900-lukujen vaihteen Turussa*. Turun yliopisto, Historian laitos, Turku 2007. Pro gradu- työ.

Ylipieti, Riikka: *Maalaisnaisten työ- ja vapaa-ajan käyttö 1920–1940-luvuilla*. Turun yliopisto, Historian laitos, Turku 2002. Pro gradu- työ.

Tutkimuskirjallisuus

Ahponen, Sinikka ja Järvelä, Marja: *Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen*. WSOY, Porvoo 1983.

Anttila, Anu-Hanna: *Loma tehtaan varjossa. Teollisuustyöväestön loma- ja vapaa-ajan moraalisisäätely Suomessa 1930-1960-luvuilla*. SKS, Helsinki 2005.

Certeau, Michel de, Giard, Luce & Mayol, Pierre: *The Practice of Everyday Life 2: Living and Cooking*. University of Minneapolis Press, Minneapolis 1998.

Colomina, Beatriz: The Private Site of Public Memory. In *The Journal of Architecture* 4/1990.

Felski, Rita: The Invention of Everyday Life. In *New Formations* 1/2000.

- Flinck, Maria: *Tusen år i trädgården: från sörmlandska herrgårdar och bakgårdar*. Torekällbergets museum, Stockholm 1994.
- Floré, Fredie: Promoting Catholic family values and modern domesticity in postwar Belgium. In Heynen, Hilde & Baydar, Gülsüm: *Negotiating Domesticity. Spatial productions of gender in modern architecture*. Routledge, London&New York 2005.
- Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar: *Den kultiverade människan*. Liber Förlag, Lund 1979.
- Haarni, Tuukka, Karvinen, Marko, Koskela, Hille & Tani, Sirpa (toim.): *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Vastapaino, Tampere 1997.
- Hankonen, Johanna: *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuinalueiden rakentumisessa 1960-luvulla*. Otatieto, Gaudeamus, Espoo ja Helsinki 1994.
- Heynen, Hilde: Modernity and domesticity: tensions and contradictions. In Heynen, Hilde & Baydar, Gülsüm: *Negotiating Domesticity. Spatial productions of gender in modern architecture*. Routledge, London&New York 2005.
- Highmore, Ben: *Everyday Life and Cultural Theory*. Routledge, London&New York 2000.
- Horelli, Liisa: Asumisen psykologiaa. Teoksessa Lampi, Pertti: *Oma tupa, oma lupa. Omakotiliikkeen ja -rakentamisen sekä pientaloasumisen historiaa ja kehitysvaiheita*. Suomen omakotiliitto, Helsinki 2007.
- Häggman, Kaj: *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1994.
- Häkkinen, Antti, Linnanmäki, Eila & Leino-Kaukiainen, Pirkko: Suomi, johon suuret ikäluokat syntyivät. Teoksessa Karisto, Antti (toim.): *Suuret ikäluokat*. Vastapaino, Tampere 2005.
- Jenkins, Virginia Scott: *The Lawn. A History of an American Obsession*. Smithsonian Institution Press, Washington & London 1994.
- Johanisson, Karin: *Nostalgia. En känslas historia*. Bonniers, Stockholm 2001.
- Jokinen, Eeva: *Aikuisten arki*. Gaudeamus, Helsinki 2006.
- Juntto, Anneli: *Asuntokysymys Suomessa Topeliuksesta tulopolitiikkaan*. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1990.
- Juntto, Anneli & Vilkkö, Anni: Monta kotia. Suurten ikäluokkien asumishistoriat. Teoksessa Karisto, Antti (toim.): *Suuret ikäluokat*. Vastapaino, Tampere 2005.
- Karisto, Antti: Suuret ikäluokat kuvastimessa. Teoksessa Karisto, Antti (toim.): *Suuret ikäluokat*. Vastapaino, Tampere 2005.
- Karisto, Antti, Takala, Pentti ja Haapola, Ilkka: *Matkalla nykyaikaan: elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa*. WSOY, Helsinki 1988
- Kirveennummi, Anna ja Räsänen, Riitta: *Suomalainen kylä kuvattuna ja muisteltuna*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2000.
- Kolbe, Laura: *Kulosaari: Unelma paremmasta tulevaisuudesta*. Kulosaaren kotiseuturahaston säätiö, Helsinki 1988.

- Kopomaa, Timo: Kaupunkipiha-fyysinen ja sosiaalinen tila. Teoksessa Hakala, Salli (toim.): *Umpikortteli kaupunkiasumisen ihanteena*. Asukasyhdistys Sammatti, Helsinki 1988.
- Korkiakangas, Pirjo: Memories and the Identity of Place. Strategies of Town Residents in Jyväskylä. In Åström, Anna-Maria, Korkiakangas, Pirjo and Olsson, Pia (eds): *Memories of My Town. The Identities of Town Dwellers and Their Places in Three Finnish Towns*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2004.
- Korkiakangas, Pirjo: *Muistoista rakentuva lapsuus*. Kansatieteellinen arkisto, Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki 1996.
- Koskimies Tiina: *Ravintoa sielulle ja ruumiille. Suomalainen pappilapuutarha 1900-luvun alkupuoliskolla*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1999.
- Kortteinen, Matti: *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Otava, Helsinki 1982.
- Kärkkäinen, Pekka: Kisailusta urheiluksi. Teoksessa Hentilä, Seppo (toimituskunnan puheenjohtaja, toim.): *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. VAPK-kustannus, Helsinki 1992.
- Laaksonen, Hannu: Turun vanhat puistot. Teoksessa Laaksonen, Hannu & Latvakangas, Eva (toim.): *Puu, puisto, puutarha Varsinais-Suomessa*. K&H, Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2007.
- Laine, Leena: Ruumiinharjoitusten monet muodot. Teoksessa Hentilä, Seppo (toimituskunnan puheenjohtaja, toim.): *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. VAPK-kustannus, Helsinki 1992.
- Laitinen, Riitta: Johdanto tilan kokemisen kulttuurihistoriaan. Teoksessa *Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa*. K&H, Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2004.
- Lammi, Minna & Timonen, Päivi: Kaalimaalta unelmapuutarhaan. Puutarhahanteiden muutos sodanjälkeisessä Suomessa. Teoksessa Lammi, Järvinen & Leskinen (toim.): *Kuluttajat kehittäjinä. Miten asukkaat vaikuttavat palvelumarkinoilla? Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2007*. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki 2007.
- Lampi, Pertti: *Oma tupa, oma lupa. Omakotiliikkeen ja -rakentamisen sekä pientaloasumisen historiaa ja kehitysvaiheita*. Suomen omakotiliitto, Helsinki 2007.
- Latvakangas, Eva: Puutarhanhoito on paluuta paratiisiin. Teoksessa Laaksonen, Hannu & Latvakangas, Eva (toim.): *Puu, puisto, puutarha Varsinais-Suomessa*. K&H, kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2007.
- Lauronen, Erja: *Unelma ja sen toteuttajat. Tutkimus suomalaisista omakotirakentajista*. Asuntohallitus, Helsinki 1991.
- Lönnqvist, Bo: Kodin ihanne. Teoksessa Rönkkö, Marja-Liisa, Lehto, Marja-Liisa & Lönnqvist, Bo (toim.): *Koti Kaupungissa. Sata vuotta asumista Helsingissä*. Tammi, Helsinki 1986.
- Malmberg, Raili: Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina. teoksessa Tommila, Päiviö (toim.): *Suomen lehdistön historia*. Kustannuskiila, Kuopio 1991.
- Mansikka, Mikko: *Pihoja ihmisille. Kivikorttelien vihreät keitaat*. Multikustannus, Helsinki 2006.
- Markkola, Pirjo: *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1994.
- Massey, Doreen: *Space, Place and Gender*. Polity Press, Cambridge 1998.
- McDowell, Linda: *Gender, Identity and Place. Understanding Feminist Geographies*. University of Minnesota Press, Minneapolis 1999.
- Mäkelä, Klaus: *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gaudeamus, Helsinki 1990.
- Mäkelä, Matti: *Suuri muutto 1960-70-lukujen suomalaisen proosan kuvaamana*. Otava, Helsinki 1986.
- Nilsson, Bo: Frågor, svar och vad mer? i Nilsson, Bo, Waldetoft, Jan & Westergren, Christina: *Frågelist och berättarglädje*. Nordiska museet, Stockholm 2003.
- Niiranen, Timo: *Miten ennen asuttiin. Vanhat rakennukset ja sisustukset*. Otava, Helsinki 1981.
- Nummi, Aimo: *K-ryhmän Puutarhakaupan historia*. Kesko, Vantaa 1993.
- Ollila, Anne: *Aika ja elämä. Aikakäsitys 1800-luvun lopussa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2000.

- Ollila, Anne: *Suomen kotien päivä valkenee. Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1993.
- Pantzar, Mika & Sarantola-Weiss, Minna: Kasvua ilman rajoja. Teoksessa Koskijoki, Marja (toim.): *Kotikaduilla-kaupunkilaiselämää 1970-luvun Helsingissä*. Edita, Helsinki 1997.
- Pihkala, Erkki: Maa- ja metsätalouden uusi asema. Teoksessa Ahvenainen, Jorma, Pihkala, Erkki ja Rasila, Veikko: *Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi*. Tammi, Helsinki 1982.
- Pihkala, Erkki: Rakennustoiminta ja asuminen. Teoksessa Ahvenainen, Jorma, Pihkala, Erkki ja Rasila, Veikko: *Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi*. Tammi, Helsinki 1982.
- Pöysä, Jyrki : Kilpikirjoitukset muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Fingerroos Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne ja Peltonen, Ulla-Maija (toim.): *Muistitietotutkimus. metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2006.
- Ranta, Sirkka-Liisa (teksti) ja Seppovaara, Juhani (kuvat): *Maatilan pihapiiri*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2003.
- Rapoport, Amos: A critical look at the concept "home". Teoksessa *The Home: Interpretations, Meanings and Environments*. Ashgate, Aldershot 1995.
- Reinders, Leeke & Van der Land, Marco: Mental Geographies of Home and Place: Introduction to the Special Issue. In *Housing, Theory and Society*, vol. 25, No 1, 2008.
- Richette, Christian: Frågelistan. Ett kontextkritiskt perspektiv. I Nilsson, Bo, Waldetoft, Jan & Westergren, Christina : *Frågelist och berättarglädje*. Nordiska museet, Stockholm 2003.
- Rosengren, Anette: *Två barn och eget hus. Om kvinnors och mäns världar i småsamhället: en etnologisk studie*. Carlsson, Stockholm 1991.
- Rosengren, Camilla: Trädgårdar i Finland. i *Nordisk bygd*. Nordiska Förbundet för kulturlandskap, 1995.
- Rosengren, Carola: *Unelmana kesä. Huvilaelämää Ruissalossa 1910-luvulla*. K&H, Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2003.
- Rossi, Leena: Kulttuurihistoriallisesta muistitiedosta. Teoksessa *Ihmisiä ja elämää Kirjakkalan, Mathildedalin ja Teijon vanhoissa ruukkikylissä*. K&H, Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2003.
- Roos, J-P: *Elämäntapaa etsimässä*. Toim. Keijo Rahkonen. Tutkijaliitto, Jyväskylä 1985.
- Ruoff, Eeva: *Maanpäällinen paratiisi. Puutarhatunnelmia suomalaisessa kirjallisuudessa*. WSOY, Porvoo 1991.
- Ryden, Kent: *Mapping the invisible landscape. Folklore, writing, and the sense of Place*. University of Iowa Press, Iowa City 1993.
- Saarikangas, Kirsi: *Model Houses for Model Families. Gender, Ideology and the Modern Dwelling. The Type-Planned Houses of the 1940s in Finland*. Finnish Historical Society, Helsinki 1993.
- Saarikangas, Kirsi (toim.): *Kuvasta tilaan. Taidehistoria tänään*. Vastapaino, Tampere 1998.
- Saarikangas, Kirsi: Merkityksellinen tila. Lähiöasuminen arkkitehtuurin, asukkaiden, menneen ja nykyisen kohtaamisena. Teoksessa Syrjämaa, Taina ja Tunturi, Janne (toim.): *Eletty ja muistettu tila*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2002.
- Saarikangas, Kirsi : *Eletyt tilat ja sukupuoli*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2006.
- Salmi, Minna: Ajatteletko arkena? *Sosiologia* 4/1991.
- Sarantola-Weiss, Minna: *Reilusti Ruskeaa. 1970-luvun arkea*. WSOY, Helsinki 2008.
- Seppänen, Raija: Omakotipiha-omavaraisviljelyä, tyyppimalleja ja ekoajattelua. Teoksessa Halme, Anna-Maija (toim.): *Oma koti. Omakotiasuminen Suomessa*. Suomen kotiseutuliitto, Forssa 2004.
- Siiskonen, Pirjo: *Emännän ja isännän roolin muutos maatalouden uudenaikaistuksessa. Tutkimus maatilan emännän ja isännän muuttuvista rooleista työnjaon avulla tarkasteltuna*. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli 1990.
- Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne: Johdanto. Teoksessa Syrjämaa & Tunturi (toim.): *Eletty ja muistettu tila*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2002.

- Tantarimäki, Sami: Henkinen vai fyysinen, laadullinen vai määrällinen? – Kaupunkiviljelynmuuttuva merkitys ja motiivi. *Maaseudun uusi aika* 1/2001.
- Tantarimäki, Sami: Tehtaanpuistot ja työväenpuutarhat - aika entinen ei koskaan enää palaa. *Yhteiskuntasuunnittelu* 37, 34/1999.
- Timonen, Päivi: Autoilu juurtui arkeen. Teoksessa Koskijoki, Marja (toim.): *Kotikaduilla-kaupunkilaiselämää 1970-luvun Helsingissä*. Edita, Helsinki 1997.
- Tuomi-Nikula, Outi, Granö, Päivi & Suominen, Jaakko : "Oma koti kullaa kallis"-johdannoksi. teoksessa Granö, Päivi, Suominen, Jaakko ja Tuomi-Nikula, Outi (toim.) *Koti. Kaiho, paikka, muutos*. Turun yliopisto, Kulttuurintuotannon ja maisemantutkimuksen laitos, Pori 2004.
- Tyrväinen, Susanna: *Maaseudun rakentajat*. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Jyväskylä 1996.
- Ukkonen, Taina: *Menneisyyden tulkinta kertomalla*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2000.
- Sappinen, Eero: *Arkielämän murros 1960- ja 1970-luvuilla*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 2000.
- Watson, Sophie & Austerberry, Helen: *Housing and Homelessness. A Feminist Perspective*. Routledge & Kegan Paul, London 1986.
- Wilke, Åsa: *Villaträdgårdens historia*. Prisma, Stockholm, 2006
- Östman, Ann-Catrin: *Mjök och jord. Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett österbottniskt jordbrukssamhälle ca 1870-1940*. Åbo Akademis Förlag, Åbo 2000.